

Հարգելի՛ ընթերցող.

ԵՊՀ հայագիտական հետազոտությունների ինստիտուտը, չհետապնդելով որևէ եկամուտ, իր կայքերում ներկայացնելով հայագիտական հրատարակություններ, նպատակ ունի հանրությանն ավելի հասանելի դարձնել այդ ուսումնասիրությունները:

Մենք շնորհակալություն ենք հայտնում հայագիտական աշխատասիրությունների հեղինակներին, հրատարակիչներին:

Մեր կոնտակտները՝

Պաշտոնական կայք՝ <http://www.armin.am>

Էլ. փոստ՝ info@armin.am

ԱՆԴԱՍՏԱՆ

ՅԱԿՈՒ ԶՈՒԱՔԵԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԵՒ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ
ՀԱՄԱԴՐԵԱԼ ԶԵՌՆԱՐԿ
միջնակարգ եւ երկրորդական կարգերու համար

Բ.

ՀԱԼԷՊ
2009

Հրամանաւ
ԳԵՐՇ. Տ. ՇԱՀԱՆ Ս. ԵՊՍ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ
ԱՌԱՋՆՈՐԴ ԼԱՅՈՑ ԲԵՐԻՈՅ ԹԵՄԻ

Հրատարակութիւն
ԲԵՐԻՈՅ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻ
ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

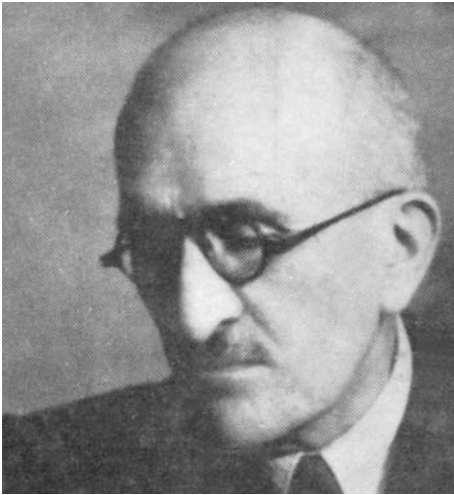

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒ

Յեղիհնակը

ՎԱՀԱՆ ԹԵՔԷՆԱՆ (1878, Կ. Պոլիս - 1945, Գահիրե) աւարտած է ծննդավայրի Պէրպլերեան Վարժարանը: 1915ին կ'ազատի Մեծ Եղեռնէն ու մեծ դեր կ'ունենայ Սփիւռքի գրական ու հանրային կեանքին մէջ՝ Յակոբ Օշականի, Լեւոն Շանթի եւ Արշակ Չոպանեանի նման վերապրող գրողներու հետ: Յիմնադրած ու խմբագրած է շարք մը թերթեր, ինչպէս՝ «Ժողովուրդի Չայն», «Շիրակ» (Պոլիս), «Արեւ» (Գահիրե), «Զարթօնք» (Պէրլուք):

Վահան Թեքեան հայրենասիրական եւ անձնական ապրումներ երգող բանաստեղծ է: Ունի շարք մը քերթողագիրքեր, ինչպէս՝ «Յրաշալի Յարութիւն», «Կէս Գիշերէն Սինչեւ Արշալոյս», «Սէր», «Յայերգութիւն», «Տաղարան»: Իր գործերէն հրատարակուած են շարք մը հատընտիրներ: Ունի նաեւ արծակ գրութիւններ:

Վերնագիրի թելադրանք

Այս բանաստեղծութիւնը նուիրուած է հայ լեզուին, որ աշխարհի հնագոյն լեզուներէն մէկն է: Յայերէնը, հակառակ մեր դժընդակ պատմութեան, տակաւին կենդանի եւ առոյգ լեզու է: Բանաստեղծը գիրքերէն կը քաղէ հայերէնի բառերուն իմաստները, հոգեկան եւ իմացական սնունդ կը ստանայ, ծիշդ այնպէս, ինչպէս պիտի վայելէր մրգաստանի մը պտուղներուն համն ու հոտը՝ ֆիզիքական սնունդ ստանալով:

**Քեզ, հա՛յ լեզու, կը սիրեմ մրգաստանի մը նման,
Մեր անցեալի թանձրախիտ ստուերներուն մէջ, կարծես
Մէջ-մէկ պտո՛ւղ՝ քու բոլոր բառերդ ինծի կ'երեւան,
Որոնց մէջէն կը քալեմ ու կը քաղեմ զանոնք ես:**

Մրգաստանի մը նման կը սիրեմ քեզ, հա՛յ լեզու,
Մեր հայրենի պալատէն, պարտէզներէն մնացորդ
Դալարազեղ դուն պուրա՛կ, որ դիմացար դարերու
Եւ կը մնաս միշտ առոյգ, հին աւիշովդ կենսայորդ:

Ծառերուդ մէջ հովանուտ կ'երթամ խինդով մ'անասահման,

Արձատներուդ, ճիւղերուդ վրայ նայելով հիացիկ,
Զարմանալով թէ ինչպէ՛ս դուն մնացիր, երբ սաստիկ
Քամին քու շուրջդ փչեց եւ տապալեց ամէն բան:

Մէյ-մէկ պտուղ գոյնզգոյն՝ ամբողջ բառե՛րդ ահա,
Հիւթե՛ղ բառերդ, զոր որքա՛ն հասունցուցին արեւներ,
Բառե՛րդ, որոնք այս պահուս շրթանցս վրայ եմ բռներ,
Բառե՛րդ, որ քիմքս կ'օծեն եւ կը սփոփեն սիրտս հիմա:

ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԵՏԱՆ

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Տաղ - բանաստեղծութիւն

Մրգաստան (միրգ-աստան) - պտղատու ծառերու պարտէզ

Անցեալ (անց-եալ) - հոս՝ Գիրերու Գիւտէն սկսեալ մինչեւ օրս

Թանձրախիտ (թանձր-ա-խիտ) - խիտ, առատ, ճոխ

Ստուեր - շուք, հովանի. փոխաբերութիւն՝ նկատի ունի հայերէնով
գրուած գիրքերը

Դալարագեղ (դալար-ա-գեղ) - թարմ կանաչով զարդարուն

Պուրակ - փոքրիկ անտառ կամ ծառերու խումբ

Աւիչ - կենդանի մարմինն սնունդ տուող հիւթ. հոս՝ «հին աւիչ» փոխա-
բերութեամբ բանաստեղծը նկատի ունի հին հայերէնը կամ գրա-
բարը, որմէ կը սերի նոր հայերէնը

Կենսայորդ (կեան[ս]-ա-յորդ) - կեանքով լեցուն

Հիացիկ (հի-ացիկ) - հիացած

Հիւթեղ (հիւթ-եղ) - համեղ, սննդարար

Արեւներ - փոխաբերութիւն՝ նկատի ունի հայ մատենագիրներն ու գրող-
ները, որոնց գրչին տակ ճոխացաւ հայ լեզուն

Շրթանցս (գրաբար) - շրթունքներուս

Քիմք (քիմ-ք) - բերանին առաստաղը

ԴԱՍԱՐԱՆԱՅԻՆ ԶՐՈՒՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

1.- Բանաստեղծը լեզուն ի՞նչ բանի կը նմանցնէ, իսկ բառերը՝ ինչի՞:

2.- Բանաստեղծը բառերը պտուղներու պէս կը քաղէ «Անցեալի թանձրախիտ ստուերներ»էն, այսինքն՝ Մեսրոպ Մաշտոցի օրէն իվեր ստեղծուած անթիւ անհամար գիրքերէն: Ստուերը ծառին շուքն է: Բանաստեղծը գիրքը ի՞նչ նմանութեամբ «ստուեր» կը կոչէ:

3.- Երկրորդ տունին մէջ բանաստեղծը փոխաբերական ի՞նչ բառերով կ'արտայայտէ հայերէնի ա) հնութիւնը, բ) գեղեցկութիւնը, գ) միշտ նոր ըլլալը:

4.- Նոր հայերէնը իր գեղեցկութիւնն ու կենդանութիւնը ուրկէ՞ կը ստանայ: Ի՞նչ է «հին աւիշը»:

5.- Լեզուին ակնարկելով բանաստեղծը փոխաբերաբար ի՞նչ ըսել կ'ուզէ «ծառեր», «արմատներ» եւ «ճիւղեր» բառերով:

6.- Հիւթեղ պտուղը ուտելով մենք ո՛չ միայն սնունդ կը ստանանք, այլեւ՝ ֆիզիքական հաճոյք, իսկ բանաստեղծը բառերը արտասանելով եւ անոնց իմաստները քակելով հոգեկան ու մտային գոհացում կը ստանայ: Ինչպէ՞ս կ'արտայայտէ այս գաղափարը:

7.- Իբրեւ ուղղագրութիւն՝ ինքնաթելադրութեամբ գրեցէ՛ք առաջին եւ վերջին տունները:

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

- 1 Հոմանիչ բառերու շարքին մէջ շրջագծեցէ՛ք հականիշը:
Սփոփել - մխիթարել - ամոքել - գրգռել:
Տապալել - կործանել - վերականգնել - զգետնել - փլուզել:
Առոյգ - կայտառ - ապիկար - կորովի - կտրիճ - ժիր:
Հովանուտ - զով - հեղձուցիչ - հովասուն - օղասուն - օղաւէտ:
Խինդ - զուարթութիւն - հրճուանք - խնդութիւն - խնծիղ - թախիճ:

2 Բաժնեցէ՛ք վարի սիւնակներուն համաձայն.- Լեզու, հիւթեղ, թանձրախիտ, բոլոր, ինչպէս, անցեալ, հատընտիր, պալատ, ստուեր, հայրենի, մէյ-մէկ, մրգաստան, դալարագեղ, հայերէն, հայախօս, առոյգ, հովանուտ, աւիշ, հիմնադիր, հասուն, կենսայորդ, արմատ, բանաստեղծ, անսահման, ճիւղ, հիացիկ, քիմք, քամի, հիմա, գոյնզգոյն:

պարզ բառեր	ածանցաւոր բառեր	բարդ բառեր
.....
.....

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Լեզուն դարերու ընթացքին տարբերակներ կը ստեղծէ, այսինքն՝ կը փոխուի հնչիւններով, բառամթերքով եւ քերականութեամբ: Հայերէնն ալ ունի իր տարբերակները: Այսպէս՝

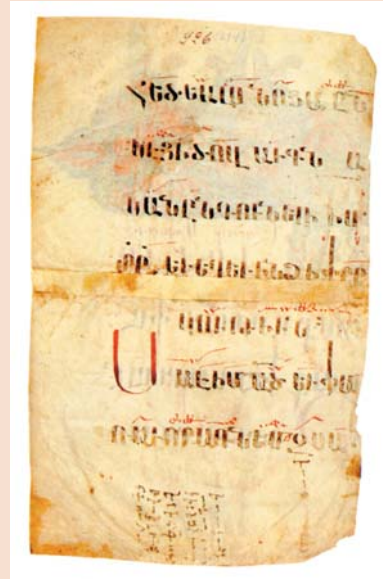
ա) Նախամեսրոպեան հայերէն, հայ ժողովուրդի կազմաւորման հետ ձեւաւորուած լեզու, որ խօսակցական լեզու էր Քրիստոսէ առաջ երրորդ հազարամեակի սկիզբէն մինչեւ Գիրբու Գիւտը:

բ) Գրաբար կամ դասական հայերէն, որ դարձաւ մեր առաջին գրական լեզուն: Ան տակաւին կը գործածուի իբրեւ ծիսական լեզու: Հարուստ են գրաբարով ստեղծուած մատենագրութիւնն ու վիճագրութիւնը:

գ) Միջին հայերէն կամ ուսման լեզու, որ խօսակցական լեզու էր 10-16րդ դարերուն: Գրաբարի կողքին ան նոյնպէս գործածուեցաւ իբրեւ գրական լեզու: Կոչուած է նաեւ կիլիկեան հայերէն, որովհետեւ ան Կիլիկիոյ հայկական իշխանութեան պետական լեզուն էր:

դ) Բարբառներ կամ գաւառաբարբառներ, որոնք հայերէնի տեղական կամ գաւառական տարբերակներն են, ինչպէս՝ Սասունի, Տիգրանակերտի, Արարատեան դաշտի, Լոռիի բարբառները:

ե) Նոր հայերէն կամ աշխարհաբար, որ 19րդ դարու կիսուն ձեւաւորուեցաւ իբրեւ գրական եւ խօսակցական լեզու եւ ունեցաւ երկու ճիւղ՝ արեւելահայերէն եւ արեւմտահայերէն: Արեւմտահայերէնը ձեւաւորուեցաւ Պոլսոյ, իսկ արեւելահայերէնը՝ Արարատեան դաշտի բարբառներուն հիման վրայ:

Մագաղաթեայ ձեռագիր էջ մը հայ մատենագրութենէն:

Ի՞նչ կը կոչուի

- Գիրերու Գիւտին նախորդող Հայերէնը
- Մեր առաջին գրական լեզուն կամ
- Հայ Հին գրականութիւնը
- Ժայռերու վրայ եղած արձանագրութիւնը
- Լեզուի խօսուող տարբերակը
- Լեզուի գրուող տարբերակը
- Լեզուի եկեղեցական տարբերակը
- Լեզուի պետական տարբերակը
- Միջին Հայերէնը կամ
- Լեզուի տեղական տարբերակները կամ
- Նոր Հայերէնը
- Նոր Հայերէնի երկու ճիւղերը եւ

● **Գտէ՛ք Հայրական բարբառը գիտցող անձ մը եւ անկէ գրի առէ՛ք քանի մը առած կամ խաղիկ մը (ժողովրդական երգի տուն) ու կարդացէ՛ք դասարանին մէջ՝ նշելով բարբառը:**

Հայ
Վիմագրութենէն
օրինակ մը.
Նորավանք,
Օրբէլեան
իշխաններու
դամբարանի
մուտքը,
ԺԳ. դար:

ԲԱՌԱՇԵՇՏ ԵՒ ՀՆՉԻՒՆԱՓՈՆՈՒԹԻՒՆ

Բառերուն վերջին վանկը վանկարար Հնչիւնին (ձայնաւոր ու երկբարբառ) ուժեղ դիրքն է, իսկ նախորդ վանկերը՝ թոյլ դիրքերը: Օրինակ՝ պատարա՛գ, եկեղեցի՛, անանո՛ւն, տերե՛ւ, արբանեա՛կ եւ այլն:

Վերջին վանկի վանկարարին ուժեղ Հնչիւնը կը կոչուի բառաչեչտ:

Բառաչեչտ չ՛առնէր միայն ը (գրուող ու չգրուող) ձայնաւորը, որ Հայերէնի ամենաթոյլ ձայնաւորն է: Այդ պարագային ուժեղ կ՛արտասանուի ը-ին նախորդող վանկին ձայնաւորը: Օրինակ՝ ա՛ստղ, մե՛ղը, կա՛րծը, կղմ՛ի՛ստը, Ալեքսա՛նդր, եօ՛թը:

Բառի աճման (ածանցում եւ բարդում) ատեն թոյլ դիրքի վրայ անցնող ձայնաւորը կրնայ փոխուիլ կամ անփոփոխ մնայ:

Թոյլ դիրքի անցնող ձայնաւորներուն ու երկբարբառներուն փոփոխութիւնը կը կոչուի շեչտափոխական Հնչիւնափոխութիւն:

Ձայնաւորներն ու երկբարբառները կրնան ունենալ հետեւեալ Հնչիւնափոխութիւնները.

ա) կը վերածուին այլ ձանաւորի մը.

յաւէտ	>	յաւիտեան	է > ի
գոյն	>	գունաւոր	ոյ > ու
ատեան	>	ատենապետ	եա > ե

բ) կը վերածուին սուղ ը-ի.

ջուր	>	ջրել	ու > սուղ ը
գին	>	գնորդ	ի > սուղ ը
պտոյտ	>	պտտիլ	ոյ > սուղ ը

գ) բոլորովին կը կորսուին.

մածուն	>	մածնապուր	ու > ...
ծաղիկ	>	ծաղկիլ	ի > ...

դ) Անփոփոխ կը մնան:

անտառ	>	անտառապահ	տօն	>	տօնական
տերեւ	>	տերեւաթափ	սիւն	>	սիւնազարդ
նոր	>	նորութիւն	զայլ	>	զայլաչուն

Հնչիւնափոխուող ձայնաւորներն ու երկբարբառները կը կոչուին թոյլ, իսկ չհնչիւնափոխուող ձայնաւորներն ու երկբարբառները՝ տոկուն:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Ընդօրինակէ՛ք բառերը շեշտով նշելով ուժեղ դիրքի վանկարարը:
աման - կեանք - կանուխ - գոյն - կանթեղ - ալիւր

զայլ - անիւ - կարօտ - թանձր - ութը - յաւէտ - կողով

2 Ի՞նչ հնչիւնափոխութեան ենթարկուած է ուժեղ դիրքի վանկարարը: Այսպէս՝

սէր > սիրել - է > ի

տէր > տիրական քուն > քնանալ

թոյն > թունաւոր գիր > գրութիւն

ինձ > ընձառիծ լեարդ > լերդանալ

կիրթ > կրթել պտոյտ > պտտիլ

զլուխ > զլխաւոր արթուն > արթննալ

3 Վերականգնեցէ՛ք հետեւեալ ածանցաւոր բառերուն արմատը, չրջագիծով նշեցէ՛ք ուժեղ դիրքի վանկարարը (ձայնաւոր եւ երկբարբառ) եւ որոշեցէ՛ք տեսակը, թո՞յլ, թէ տոկուն: Այսպէս՝

մորթային - մորթ - տոկուն

կենարար - կեանք - թոյլ

ծաղկաւէտ արինիլ

ծառաստան լերդանալ

քնքշօրէն աղօթարան

կլորակ մերձաւոր

գիրուկ գունեղ

հիւլէական խոյանալ

ՀԻՄՔ ԵՒ ՎԵՐՋԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆ
ԹԵՔՈՒՈՂ ԵՒ ԱՆԹԵՔ ԲԱՌԵՐ

Սիրելի բարեկամ նամակ անմիջապես պատասխանել
Այս հինգ բառերը իրենց այս ձևով միտք մը չեն արտայայտեր, այ-
սինքն՝ նախադասություն մը չեն կազմեր:

Նախադասություն կազմելու համար բառերը քերականորէն իրարու
կը կապուին ու յաճախ ձևափոխություններու կ'ենթարկուին:

Սիրելի բարեկամս նամակներուս անմիջապէս պատասխանեց:

Սիրելի բարեկամիդ նամակիմ անմիջապէս պատասխանեցի:

Սիրելի բարեկամ մը նամակով անմիջապէս պատասխանած է:

Սիրելի բարեկամի մը նամակներուն անմիջապէս պիտի պատաս-
խանեմ:

Նոյն բառերու տարբեր ձևափոխություններով հոս կազմեցինք չորս
տարբեր նախադասություններ: Դեռ աւելին ալ կրնանք: Փորձեցէ՛ք:

Ուշադրութի՛ւն. վերի նախադասություններուն մէջ կարգ մը բառեր
երբեք ձևափոխություններու չենթարկուեցան (սիրելի, անմիջապէս):
Նախադասութեան մէջ ձևափոխութեան ենթարկուող բառերը կը կոչ-
ուին թեքուող բառեր, իսկ ձևափոխութեան չենթարկուող բառերը՝
անթեք կամ անփոփոխ բառեր:

Բառերը նախադասութեան մէջ կը ձևափոխուին վերջաւորություն-
ներով կամ առանձին մասնիկներով: Նախադասութեան մէջ բառերու
կրած ձևափոխությունը կը կոչուի ձևաբանություն, իսկ ձևափոխուած
բառը՝ բառաձև:

Բառաձևի կրնան վերածուիլ ինչպէս պարզ, այդպէս ալ ածանցաւոր
ու բարդ բառերը, որոնք բառահիմք կը կոչուին:

Այսպէս՝

դասի, դասէ, դասով, դասեր, դաս մը... դաս - պարզ բառ

գիրքի, գիրքէ, գիրքով, գիրքեր... գիրք - ածանցաւոր բառ

դասատուի, դասատուէ, դասատուով... դասատու - բարդ բառ

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- 1 Հետեւեալ բառախումբերը նախադասություններու վերածեցէ՛ք:

Անթեք բառերը ընդգծեցէ՛ք:

մենք պարտէզ պտուղ արագ հասուննալ

.....

հայր շուտով Երեւան վերադառնալ

.....

դուք դպրոցական գիրք ստանալ

.....

ըմպելի ջուր ծորակ հիմա պղտոր հոսիլ

.....

2 Որոշեցէ՛ք հետեւեալ բառաձեւերուն հիմքերը:

քարի քարէն քարով

կնոջ սիրոյ աղջկան

գիշերուան ձիու մը գարնան

պիտի գրենք գրեցի խաղա՛

թող գան մի՛ գար կու գան

3 Բառաձեւ, թէ ածանցաւոր բառ, որոշեցէ՛ք: - տէրեր, անտէր, անբախտ, բախտի, բախտաւոր, բախտէ, բախտով, բախտ մը, դժբախտ, բախտաւորուիլ, դժբախտանալ, բախտեր:

բառաձեւ *եւ* *հիմք* *ածանցաւոր բառ*
տէրեր *տէր* *անտուն*

.....

.....

.....

.....

.....

ՎԱՐՔ ՄԱՇՏՈՑԻ

Յեղիմակը

ԿՈՐԻԻՆ վարդապետ (մօտ 380 - 450) եղած է Մեսրոպ Մաշտոցի առաջին աշակերտներէն մէկը եւ մասնակից է Գիրերու Գիւտին եւ թարգմանական աշխատանքներուն: Յունական դպրութեան մէջ հմտանալու համար կը դրկուի Կ. Պոլիս: Հայաստան վերադառնալէն ետք եղած է ուսուցիչ, քարոզիչ ու թարգմանիչ: Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի աշակերտները, մանաւանդ Յովսէփ կաթողիկոսը, զինք մղած են, որ գրէ իրենց ուսուցիչին վարքը եւ Գիրերու Գիւտին պատմութիւնը: «Վարք Մաշտոցի» գիրքը հայերէնով գրուած առաջին պատմական ինքնագիր գործն է, գրուած է 443 թուականին:

Կորին վրդուած է Աքանչելի:

Վերնագիրի թելադրանք

«Վարք» կը կոչուին եկեղեցւոյ կողմէ տուրք հռչակուած մարդոց կենսագրութիւնները: Սուրբերու գործերուն մէջ աստուածային միջամտութիւն կը տեսնէին, հրաշքներ կը վերագրէին անոնց:

Կորին կը յիշէ այն բոլոր անձերը, աշխարհիկ թէ եկեղեցական, հայ թէ օտար, որոնք օգտակար եղան Գիրերու Գիւտին համար տարուած աշխատանքներուն:

Կորին ցոյց կու տայ, որ Մաշտոց գիրերու գիւտը կատարեց, «Որպէսզի բոլոր մարդոց հասնի Քրիստոսի Աւետարանը եւ մարդիկ փրկուին», այսինքն՝ Աստուածաշունչ մատենարը հայերէնի թարգմանուի: Ան «Հայոց աշխարհի փրկութիւնը» միասնական գիրի ու գրականութեան մէջ կը տեսնէր: Ան յոյներն ու ասորիները կը համոզէր, թէ հայերն ալ գրական լեզու ունենալու աստուածային իրաւունքը ունին:

Մաշտոց էր անուան այն մարդուն, որուն մասին պատմել մտածած ենք: Ան Տարօն գաւառէն էր, Հացեկաց գիւղէն, Վարդան անունով երանելի մարդու որդին: Ան իր մանկութեան կրթուած էր հելլենական դպրութեամբ, ապա եկած էր Մեծ Հայքի Արշակունի թագաւորներու արքունիքը, աշխատած՝ արքունի դիւանատան մէջ, Առաւան անուն անձին Հայոց Աշխարհի հազարապետութեան ժամանակ: Ան հմուտ էր աշխարհական կարգերուն եւ իր զինուորական արուեստով սիրելի դարձած էր զօրականներուն:

Եւ անկէ ետք ան վանեց իրմէ իշխանական ցանկութիւնները եւ պարծանքի խաչն առնելով մտաւ Քրիստոսի խաչակիր գունդին մէջ: Գնաց իջաւ Գողթնի անկարգ ու անխնամ տեղերը: Հոն զինք ընդունեց Գողթնի իշխանը, աստուածավախ ու աստուածասէր մարդ մը, որուն անունը Շաբիթ էր: Երանելին իսկոյն իշխանի հաւատարիմ օգնութեամբ սկսաւ Աւետարանը քարոզել գաւառին մէջ եւ բոլորը

«Ս. Սահակ Պարթևի եւ Ս. Մեսրոպ Մաշտոց», պրոնպէ արձան, գործ՝ հայրենի քանդակագործ Արա Մարգիսեանի (1902 - 1969):

կռապաշտութենէն ազատելով բերաւ Քրիստոսի հնազանդութեան:

Ան որոշեց համայն Հայոց Աշխարհի ժողովուրդը Աստուծոյ խօսքով մխիթարելու մասին եւ մտածեց, թէ արդեօք ինչպիսի՞ ելք գտնէ ասոր համար:

Եւ շատ օրեր Գողթնի մէջ նոյն խնդիրով զբաղելէ ետք եկաւ հասաւ Սուրբ Սահակ Պարթեւ կաթողիկոսին քով, որ իր պատրաստակամութիւնն ու հաւանութիւնը յայտնեց այդ որոշումին համար: Երկուքը մեծ աղօթքներով Աստուծոյ դիմեցին, որպէսզի բոլոր մար-

դոց հասնի Քրիստոսի Աւետարանը եւ մարդիկ փրկուին:

Ապա բոլոր միաբանները ժողովի կանչեցին եւ Հայոց Աշխարհի փրկութեան համար որոշեցին հայ ազգի համար նշանագիրներ գտնել:

Ապա այս մասին յայտնեցին հայոց թագաւորին, որուն անունը Վռամշապուհ էր:

Արքան անոնց պատմեց Դանիէլ անունով ասորի ազնուական եպիսկոպոսին մասին, որ յանկարծ գտած է հայերէն լեզուի ալֆապետը՝ այբուբենը: Ան Վահրիճ անունով մէկը թագաւորական հրովարտակներով ուղարկեց Հաբէլ անունով երէց մարդու մը մօտ, որ մերձաւորն էր ասորի Դանիէլ եպիսկոպոսին:

Հաբէլը շտապով հասաւ Դանիէլին քով, անկէ տեղեկութիւններ առաւ նշանագիրերուն մասին եւ զանոնք ուղարկեց Հայոց Երկրի արքային: Նշանագիրերը արքային հասան իր թագաւորութեան հինգերորդ տարին: Հաբէլի բերած նշանագիրերը ստանալով՝ Վռամ-

չապուհ արքան, Սուրբ Սահակ եւ Մաշտոց մեծապէս ուրախացան:

Սուրբ Սահակ եւ Մաշտոց արքայէն տղաք խնդրեցին, որպէսզի անոնց միջոցով կարողանային այդ նշանագիրները գործադրել: Արքան հրամայեց ամէն տեղ նոյն նշանագիրերով կրթել մանուկները:

Երանելի Մեսրոպ Մաշտոց երկու տարի ուսուցչութիւն ըրաւ: Այդ միջոցին հասկցուեցաւ, որ այդ նշանագիրերը բաւական չեն հայերէն լեզուի հնչիւնները ամբողջութեամբ արտայայտելու համար:

Ու կրկին նոյն հոգին մէջ ինկան ու ելք մը կը փնտռէին:

Երանելի Մաշտոց արքայի հրամանով եւ Սուրբ Սահակի համաձայնութեամբ խումբ մը տղաք հետը առաւ ու ճանապարհ ինկաւ եւ գնաց հասաւ ասորւոց երկու քաղաքները՝ Եդեսիա եւ Ամիդ: Ասոնց եպիսկոպոսները եւ իշխանները մեծարանքով ընդունեցան զիրենք ու քրիստոնեաներու կարգին համաձայն հոգ տարին անոնց:

Աշխատասէր ուսուցիչը իր աշակերտները երկու խումբի բաժնեց: Մէկ խումբը դրաւ Եդեսիա՝ ասորական դպրութեան, իսկ միւսը ուղարկեց Սամոսատ քաղաքը՝ յունական դպրութեան հետեւելու համար:

Իսկ ինքը Եդեսիոյ մէջ իր ընկերներուն հետ սկսաւ իր սովորական աղօթքներն ու տքնութիւնները: Ան այսպէս շատ նեղութիւններ քաշեց իր ազգին բարի օգնութիւն մը գտնելու համար: Ամէն բան շնորհող Աստուած իսկապէս պարգեւեց անոր այդ բախտը: Ան իր սուրբ աջով հայրաբար ծնաւ նոր ու սքանչելի ծնունդներ, հայերէն լեզուի նշանագիրերը: Մաշտոց գծագրեց, անուանեց ու դասաւորեց զանոնք, յօրինեց՝ վանկի մէջ կապելով զանոնք:

Այնուհետեւ ան իր օգնականներուն հետ միասին իջաւ Սամոսատ քաղաքը, ուր մեծ յարգանքով ընդունուեցաւ ու մեծարուեցաւ տեղւոյն եպիսկոպոսէն ու եկեղեցիէն: Նոյն քաղաքին մէջ գտաւ հելլէնական դպրութեան գեղազիր մը, Հռոփանոս անունով, որուն ձեռքով ձեւաւորեց նշանագիրերուն բոլոր զանազանութիւնները:

Ապա ձեռնարկեց թարգմանութիւն ընելու իր երկու աշակերտներուն հետ, որոնցմէ առաջինը Յովնան կը կոչուէր, Եկեղեաց գաւառէն, իսկ երկրորդը՝ Յովսէփ, Պաղնատունէն: Թարգմանութիւնը

սկսաւ Սուրբ Գիրքի Սողոմոնի Առակներէն, որ ճիշդ սկիզբէն կը յանձնարարէ իմաստութեան ծանօթ ըլլալ ու կ'ըսէ. «Ճանաչել զիմաստութիւն եւ զխրատ, իմանալ զբանս հանճարոյ» (Ճանչնալ իմաստութիւնն ու խրատը, իմանալ հանճարի խօսքերը):

Այնուհետեւ Մաշտոց իր աշակերտներով հրաժեշտ տալով Սամոսատ քաղաքին՝ վերադարձաւ Եդեսիա ու անկէ եկաւ հասաւ Հայաստան, Այրարատեան գաւառի կողմերը, Նոր Քաղաքի սահմաններուն մօտ, Մեծ Հայքի արքայ Վռամշապուհի վեցերորդ տարին:

Մաշտոց գիտէր, թէ ժողովուրդը յօժար էր իր գիւտին համար, եւ ուրախութեամբ պիտի ընդունուէր անոր կողմէ:

Եւ երբ Մաշտոց իր աշակերտներով մօտեցաւ թագաւորական քաղաքին՝ լուր բերին թագաւորին եւ սուրբ կաթողիկոսին: Անոնք պետական ակադանիի ողջ բազմութիւնն առնելով քաղաքէն դուրս ելան եւ Ռահ գետի ափին դիմաւորեցին երանելին: Ողջունեցին զիրար, ցնծութեան ձայներով եւ հոգեւոր երգերով ու բարձրաձայն օրհնութիւններով մտան քաղաք եւ տօնական ուրախութիւններ կազմակերպեցին օրեր շարունակ:

ԿՈՐԻԻՆ

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Երանելի – բարեպաշտ, լուսահոգի (կ'ըսուի վախճանած մարդոց համար)

Հելլէնական դպրութիւն – հին յունական գիր ու գրականութիւն

Արքունիք – թագաւորի պալատ, արքունի վարչութիւն

Դիւանատուն – ժողովական փաստաթուղթերը պահելու տեղ

Հազարապետութիւն – զինուորական եւ վարչական բարձր պաշտօն

Աշխարհական կարգ – ոչ եկեղեցական կարգավիճակ

Զօրական – բանակային, զինուորական

Քրիստոսի խաչակիր զունդ – եկեղեցական դաս

Համայն – ողջ, ամբողջ, բովանդակ

Միաբան – համաձայն, համամիտ. հոս՝ նոյն եկեղեցւոյ պատկանող կղեր

Հրովարտակ – արքունի հրամանագիր

Երէց – 1) աւագ. 2) քահանայ

Մերձաւոր – մօտ, մօտակայ, հոս՝ ազգական
Տքնութիւն – անքուն աշխատանք, հսկում
Մեծարուիլ – պատուի արժանանալ, հիւրասիրուիլ
Աւագանի – մեծամեծներ, իշխանաւորներու դաս
Ողջունել – բարեւել

ԴԱՍԱՐԱՆԱՅԻՆ ԶՐՈՒՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

- 1.- Կորիւն ի՞նչ կը պատմէ Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոցի ծնունդի, դաստիարակութեան եւ զինուորական ծառայութեան մասին:
- 2.- Կրօնաւոր դառնալէ ետք ո՞ւր գնաց Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոց, ինչպէ՞ս ընդունուեցաւ, ի՞նչ ըրաւ եւ ի՞նչ յաջողութիւն ունեցաւ:
- 3.- Ան ի՞նչ որոշեց ընել հոն: Որո՞ւ զիմեց: Անոնք բոլոր միաբաններով ի՞նչ որոշում կայացուցին: Որոշումը որո՞ւն յայտնեցին:
- 4.- Վռամշապուհ Արշակունի թագաւոր ի՞նչ գիտէր Դանիէլ Ասորի եպիսկոպոսին մասին: Ինչպէ՞ս կապ հաստատեց անոր հետ:
- 5.- Դանիէլեան նշանագիրները ստանալէ ետք ի՞նչ ըրին Սուրբ Սահակ Պարթեւ եւ Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոց: Փորձը ի՞նչ ցոյց տուաւ:
- 6.- Պատմեցէ՛ք Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոցի Եղեսիա եւ Ամիդ ճամբորդութեան մասին:
- 7.- Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոց Այբուբենի Գիւտը ո՞ւր իր աւարտին հասցուց: Ի՞նչպէս:
- 8.- Ո՞վ էր Հռոփանոս եւ ի՞նչ գործ կատարեց:
- 9.- Սամոսատի մէջ Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոց իր ո՞ր աշակերտներուն հետ ձեռնարկեց Աստուածաշունչի թարգմանութեան: Ուրկէ՞ սկսաւ: Որոշեցէ՛ք վերնագիր, գրաւոր պատասխանեցէ՛ք եւ պատրաստեցէ՛ք ուղղագրութեան համար:
- 10.- Որո՞նք եւ ինչպէ՞ս զիմաւորեցին Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոցն ու իր աշակերտները Հայաստանի մէջ:

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

- 1 Պատմական Հայաստանի եւ յարակից երկիրներու վերաբերող քարտէզի մը վրայ ճշդեցէ՛ք հետեւեալ տեղանունները եւ ըսէ՛ք, թէ Մաշտոց ի՞նչ աղերսներ ունեցաւ անոնց հետ:
 - Տարօն գաւառ – նաեւ՝ Տուրուբերան, Պատմական Հայաստանի նահանգներէն մէկը:

- Մեծ Հայք - Պատմական Հայաստանի այն շրջանը, ուր Արշակունի թագավորները կը տիրէին:

- Գողթն գաւառ, որ նշանաւոր էր իր գինիով ու գուսաններով:
- Եղեսիա (Ուռհա , Ուրֆա), Հայ-ասորական քաղաք մը:
- Ամիդ - Մեծն Տիգրան թագաւորի կողմէ կառուցուած նախկին

Տիգրանակերտը:

- Սամոսատ - յունական դպրութեան կեդրոն քաղաք մը:
- Այրարատեան գաւառ, ուր կը գտնուէր Արշակունի թագաւորներու

մայրաքաղաք Վաղարշապատը:

- Նոր Քաղաք կամ Վաղարշապատ, այժմ՝ Էջմիածին:
- Ռահ - Արաքս գետը, այս անունը ուրիշ տեղ չի յիշուիր:

2 Հոմանիչ բառերու շարքին մէջ շրջագծեցէ՛ք հականիչը:

- Համայն - ընդհանուր - բովանդակ - ողջ - ամբողջ - միակ:
Հմուտ - բանիմաց - մասնագէտ - վարժ - անփորձ:
Վանել - ետ մղել - վտարել - հրապուրել - հեռացնել:
Մեծարանք - պատիւ - յարգանք - արհամարհանք:

3 Անհրաժեշտ բառերը թեքելով նախադասութիւնը կազմեցէ՛ք:

Մաշտոց Տարօն (գաւառ) էր, Հացեկաց (գիւղ):

Ան Վարդան (անուն) Երանելի (մարդ) (որդի) էր:

Ան (կրթուիլ) հելլենական (դպրութիւն):

Դանիէլ (նշանագիր) (ուղարկել) (արքայ):

Անոնք բոլոր (միաբան) (ժողով) (կանչել):

(Ուսուցիչ) իր (աշակերտ) երկու (խումբ) (բաժնել):

4 Որոշեցէ՛ք թեքուած, այսինքն մասնիկներով եւ վերջաւորութիւններով ձեւափոխուած բառերը եւ գրեցէ՛ք անոնց հիմքերը:

Ս. Մեսրոպ Մաշտոց իր աշակերտներով մօտեցաւ թագաւորական քաղաքին: Լուր բերին թագաւորին եւ սուրբ կաթողիկոսին: Անոնք պետական աւագանիի ողջ բազմութիւնն առնելով Ռահ գետի ափին դիմաւորեցին երանելին: Անոնք ցնծութեան ձայներով, հոգեւոր երգերով ու օրհնութիւններով մտան քաղաք եւ ուրախութիւններ կազմակերպեցին օրեր շարունակ:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՏԱՌԱՏԵՍԱԿՆԵՐԸ ԴԱՐԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑԻՆ

ԵՐԿԱԹԱԳԻՐ Ա Բ Գ Դ Ե Զ
 Ա Բ Գ Դ Ե Զ

ԲՈԼՈՐԳԻՐ ա Բ Գ Դ Ե Զ

ՆՈՏՐԳԻՐ ա Բ Գ Դ Ե Զ

ԵՂԱԳԻՐ ա Բ Գ Դ Ե Զ

«Մարթնոս Աւերարանիչ»,
 մանրանկար՝ Գրիգոր
 Տաթևայիի (1346 - 1409):

«Հայոց Այբուբեն»,
գործ՝ հայրենի գեղանկարիչ Գրիգոր Խանձեանի (1928 - 2000):

Է ԶԱՅՆԱԻՈՐԻՆ ՀՆՁԻՒՆԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ (1)

Է ձայնաւորը ուժեղ դիրքի մէջ կը հանդիպի բառին սկիզբը եւ փակ ու բաց վանկերուն մէջ՝ էջ, տէր, ափսէ:

ա) Բառին սկիզբը թոյլ ձայնաւոր է, կը վերածուի ի-ի.- էզ՝ իգական, էջ՝ իջեւան, իջնել, էշ՝ իշապան, իշուկ:

բ) Փակ դիրքի մէջ նոյնպէս կը վերածուի ի-ի.-տէր՝ տիրել, տիրութիւն, գէր՝ գիրուկ, գիրնալ, պարտէզ՝ պարտիզպան, վրէպ՝ վրիպակ, վրիպիլ, օրէն(ք)՝ օրինակ, օրինաւոր...:

գ) Բառին վերջը, բաց դիրքի մէջ, տոկուն է ու կը մնայ անփոփոխ.- է հուլիս, էական, հիւլէ՝ հիւլէական, մանրէ՝ մանրէաբան...:

Փակ դիրքի մէջ է եւ Ե գիրերը կարելի է զանազանել անով, որ է-ն կը վերածուի ի-ի, իսկ Ե-ը անփոփոխ կը մնայ: Այսպէս՝

գէտ՝ գիտուն, գիտակ, գիտնալ, բայց գետ՝ գետակ, գետահուն:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Կապեցէ՛ք եւ կազմեցէ՛ք իսկական բարդութիւններ:

չէկ	կապ	ձէթ	փոր
վէմ	հեր	վէպ	պանծ
վէր(ք)	պարկ	մէջ	պտուղ
օրէն	գիր	սէգ	գիր
մէզ	պահ	վէմ	տուն
քէն	խնդիր	երէց	դէպ

2 Վերականգնեցէ՛ք հետեւեալ ածանցաւոր բառերուն արմատը:

ապաւինիլ	ապաւէն - իլ	կիսատ
վրիպակ	հանգիտութիւն
գիսակ	ձիթենի

զիտուլթինն	միջուկ
դիզել	տիրել
երիցագոյն	միտում
զինուոր	վիճիլ
կիզիչ	վիժիլ
վիպել	նուիրում
չիկնիլ	սիրել

3 Որոշեցէ՛ք ե՞, թէ է, եւ բաղադրեալ բառ մը գրեցէ՛ք:

զ ... ս	բ ... բղ
դ ... պ(ք)	թ ... ըթ
եր ... ց	զ ... ն(ք)
ձ ... ո(ք)	մ ... դ(ք)
վր ... պ	ճ ... դք
պ ... տ(ք)	վ ... մ
վ ... պ	ք ... ն
արճ ... ստ	չ ... ն
վր ... ժ	տեր ... լ
պարտ ... դ	ձ ... լ
զ ... ը	տ ... ը
վարպ ... տ	չ ... կ

4 Որոշեցէ՛ք պակսող արմատական գիրը (ե՞ թէ է) եւ բացատրեցէ՛ք:

Ան.....անալ, աչտ.....ակիր, բազ.....ակիր, հիւլ.....ական, մանր.....ասպան:

ԳՈՅԱԿԱՆ

Բառերը կ'ունենան երկու կարգի իմաստ՝ բառիմաստ եւ ընդհանուր իմաստ: Օր.՝

Ծառ եւ մարդ բառերը ունին իրենց բառիմաստը, բայց ընդհանուր իմաստով բան մը կամ մէկը ցոյց կու տան, ինչպէս՝ քար, ջուր, ամպ (բան մը), աղջիկ, տղայ (մէկը) բառերը:

Իրենց ընդհանուր իմաստով բառերը կը մտնեն առանձին խումբերու մէջ, որոնք կը կոչուին խօսքի մասեր կամ մասունք բանի:

Բան մը կամ մէկը ցոյց տուող բառերը կը մտնեն անուն կամ գոյական խօսքի մասին մէջ:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Բաժնեցէ՛ք հետեւեալ գոյականները վարի խումբերուն մէջ.- ծառ, ծաղիկ, պտուղ, թղենի, շուն, գայլ, որդ, մժեղ, ձուկ, սէր, ցաւ, ատելութիւն, կարօտ, վազք, լող, շարժում, մեկնում, կին, բժիշկ, հրեշտակ, օդաչու:

բոյս կամ պտուղ

կենդանի

զգացում

գործողութիւն

մարդ կամ էակ

2 Վերի վարժութեան պէս գոյականներ թուեցէ՛ք տարբեր խումբերու տակ, ինչպէս՝ գործիքներ, մեքենաներ, ամանեղէն, արհեստներ եւ արհեստաւորներ, երկնային մարմիններ, գրեւական պիտոյք եւ այլն:

3 Գոյականները բաժնեցէ՛ք ըստ իրենց կազմութեան.- աթոռ, գետակ, գիւղապետ, չեղագիր, պատ, նկար, հիւրասենեակ, այբուբեն, կրակ, կրակարան, անուշեղէն, գիւղացի, հիւանդանոց, ռուսերէն,

Հայաստան, օղանաւ, ձայն, հովիւ, ժամացոյց, ոչխար, մայրաքաղաք:

պարզ	ածանցաւոր	բարդ
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

4 Գոյականներ կազմեցէ՛ք հետեւեալ գոյականակերտ ածանցներով: Այդ ածանցները միայն գոյականներ կը կազմեն:

- ուլթիւն
- եղէն
- երէն, արէն
- անոց
- նոց
- ոց
- արան
- ացի, ցի
- աստան/ստան
- իա
- արար
- ենի
- որդ

ուոր

5 Հետեւեալ բայերէն գոյականներ կազմեցէ՞ք ք, անք, ում, ութիւն գոյականակերտ ածանցներով:

վազել շարժիլ տանջել
սպասել յարգել ստուգել
լոգնալ գովել լաւանալ
մեկնիլ մեկնել սեննալ

6 Հետեւեալ ածանցաւոր բառերու արմատէն գոյականներ կազմեցէ՞ք ք ածանցով կամ առանց ածանցի:

խելացի մտացի լողալ
որսալ ձեռնել պիտանի
տեսարան վիրաւոր դիմակ
սիրելի մեղաւոր զինել

7 Ածանցաւոր բառով մը արտայայտեցէ՞ք գոյականը:

ամանի տեսակներ հայոց երկիր
խնձորի ծառ որս կատարող
հայ լեզու արդուկ ընող
այբուբենի գիրք դաշտի բնակիչ
կարկաչ ձայնը սօսափ ձայնը
աղջիկ ընկեր ննջելու տեղ
փոքրիկ շուն հիւրերու տեղ
հաւերու տեղ ձուկերու տեղ
գիւտ կատարող բարիք ընող

Գ. ԴԱՍ

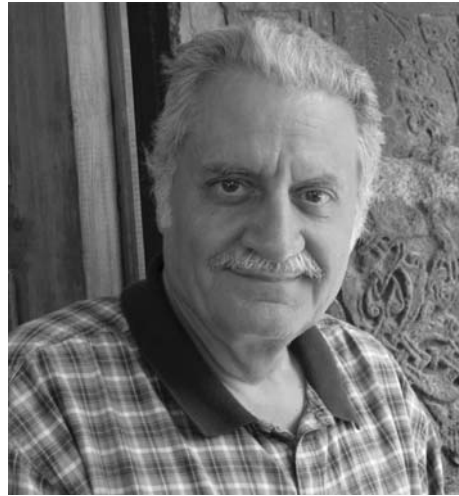
ԱԹԼԱՆԹԱՅԻ ՀԱՅԵՐՆ ԱԼ ԽԵՆԹԵՑԵՐ ԵՆ

Հեղինակը

ՎՐԷԺ ԱՐՄԷՆ (Վրէժ-Արմէն Արթինեան) ծնած է 1940ին, Գահիրէ, Եգիպտոս: Հայկական կրթութիւնը ստացած է տեղւոյն Ազգ. Գալուստեան վարժարանին մէջ: Ճարտարապետ է: Իբրեւ գրող՝ աշխատակցած է գրչաւորարար «Յուսարեր» (Գահիրէ), «Հայրենիք» (Պոսթըն), «Հորիզոն» (Մոնթրէալ) օրաթերթերուն:

Վրէժ Արմէն տպաւորապաշտ գրող մըն է, միւթ ունենալով մեծ մասով հայ ընտանիքը, դպրոցը, ակումբը, միութիւնը, թերթը, որոնք կոչուած են նոր սերունդը կապելու իր ազգային արմատներուն, մշակոյթին ու Հայաստանին: Իր ակնարկներն ու պատմըւածքները հաւաքած է «Ոստայն» վերնագիրով երեք հատորներու մէջ:

Կ'ապրի Մոնթրէալ, Քանատա:

Վերնագիրի թելադրանք

Այս գրուածքը կը նկարագրէ հեղինակին հանդիպումը խումբ մը հայերու հետ, որոնք Սփիւռքի տարբեր վայրերէ Աթլանթա տեղափոխուած են ու իրենց ամէնօրեայ հացին չափ մտահոգ են իրենց զաւակներուն հայեցի դաստիարակութեամբ, ու ասի կը փորձեն, ինչպէս ամէն տեղ Սփիւռքի մէջ, ունենալ այն ամէնը, որ հայ գաղութի մը համար անհրաժեշտ է օտարութեան մէջ հայօրէն կարենալ ապրելու համար:

Խոստովանիմ, որ մինչեւ վերջերս Աթլանթայի մասին շատ բան չէի գիտեր, նոյնիսկ քարտէզին վրայ ուր գտնուիլը հարցական մըն էր ինծի համար: Նոր-նոր կարդացեր էի, թէ Աթլանթայի մէջ ալ հայեր կ'ապրին, եւ թէ սկսեր են քով-քովի գալ, կազմակերպուիլ, միութիւն կազմել: Այդքան:

Կիրակի երեկոյ էր, երբ հասայ Աթլանթայի միջազգային օդակայանը: Բարձրացայ պանդոկի սենեակս, բացի հեռաձայնի հաստափոր գիրքը եւ մատս դրի A-ի այն սիւնակին վրայ, ուր պէտք է անպայման ըլլայ Armenian բառը. չէ՞ որ «հայ մշակութային» դրած էին նոր կազմուած այդ միութեան անունը: Armenian չկար: Յետոյ գիտցայ, որ տակաւին հեռաձայնի թիւ մը պահելու չափ գանձ չունին եղեր:

Կար սակայն Armen մը, որուն շնորհիւ, ինչպէս յայտնի եղաւ, պիտի քակուէր կծիկը:

- Հիմա հայրս հոս չէ, բայց եթէ կէսօրէն ետք հեռաձայնէք՝ ան ձեզի պէտք եղած տեղեկութիւնները կու տայ մեր միութեան մասին, - ըսաւ այդ Արմէնը մաքուր հայերէնով մը:

Եւ այդպէս, Արմէնին հօրմէն գտայ Մանուշը, Մանուշէն՝ Պարգեւը, եւ այժմ Պարգեւին ինքնաշարժով կ'երթանք միութեան նախագահուհիին տունը:

Ապրիլի սկիզբն է: Այստեղ արդէն ջերմ գարուն է. ամէն կողմ կանաչ, առատ կանաչ: Անցնելով ծառաշատ ճամբաներէ, կտրելով Աթլանթան հարաւէն հիւսիս, արեւելքէն արեւմուտք, թէ հակառակը, չեմ գիտեր, Պարգեւը զիս կը տանի մեր ժամադրավայրը: Ինքն ալ առաջին անգամն է, որ կ'երթայ հոն, քանի որ հագիւ երկու ամիս է, որ փոխադրուած է այս քաղաքը:

- Զաւակներուդ հայեցի կրթութիւնը ի՞նչ պիտի ըլլայ, այդ մասին մտածե՞ր ես. այստեղ դպրոց չկայ, բան չկայ, - կ'ըսեմ ես:

- Մենք աւելի պիտի զբաղինք իրենցմով: Բաժանորդագրուեցայ երկու թերթերուն ալ: Թերթ պիտի կարդանք իրենց, դպրոցէն ալ դասագիրքերը առի, մենք պիտի սորվեցնենք:

Թերահաւատութեամբ մտիկ կ'ընեմ: «Անշուշտ, - կ'ըսեմ ես ինծի, - եթէ առօրեայ գործէդ ետք տակաւին վրադ ուժ մնացած ըլլայ, եւ եթէ երեխաներդ ալ իրենց ամէնօրեայ դպրոցի պարտականութիւնները աւարտելէ ետք տակաւին հայերէն ու հայոց պատմութիւն ու մանաւանդ «Հորիզոն» ու «Ապագայ» ունկնդրելու տրամադրութիւն կամ կարողութիւն ունենան...»:

- Անշուշտ որ կրնաս շատ բան ընել, բայց... բայց, - կ'ըսեմ լուռ, թուքս կը կլլեմ ու կը շարունակեմ մտիկ ընել ընկերոջս պատմածները եւ մէկ կողմէն ալ հետեւիլ ձեռքիս քարտէզին ու Մանուշին տուած բացատրութիւններուն՝ հասնելու համար այս վերջինին բնակարանը:

Մանուշ կու գայ կը դիմաւորէ մեզ: Անծանօթ չէ դէմքը. անպայման որ հանդիպած պէտք է ըլլանք իրարու. դպրոցէ՞ն՝ ոչ, սրահէ՞ն՝

այդ ալ հաւանական չէ, սակայն քերելով, գրգռելով մեր յիշողութիւնները՝ ի վերջոյ տեղ մը կը հանդիպինք իրարու:

Արագաշարժ ու յարաշարժ մանրակազմ կին մըն է Մանուշ, հաւանաբար ոչ շատ տարբեր իր պատանեկութեան օրերէն...

Ահա եւ միւսները, որ լեցուցած են տան ներքնասրահը. հայ տղաք, հայ կիներ, ոչ-հայ կիներ: Ոմանք օրուան գործէն ետք սպառած՝ փլած բազկաթոռներուն մէջ, ոմանք ալ ընդհակառակն, աւելի կայտառ քան երբեւիցէ:

Կը ծանօթանանք, կը ծանօթացուինք, թէեւ երբեք պէտք ալ չկայ այդ ձեւակերպութեան: Բոլորն ալ ծանօթ դէմքեր, որոնց հանդիպած ես ամբողջ կեանքիդ ընթացքին: Ծանօթ անծանօթնե՞ր, գո՛ւցէ, կամ սիրելի անծանօթներ, եւ ա՛լ աւելի ճիշդ՝ ծանօթ սիրելիներ:

Խօսակցութեան նիւթը՝ ճաշկերոյթն է, որ կազմակերպած են յառաջիկայ շաբաթ երեկոյ:

- Քանի՞ հոգի կը սպասէք,- հարց կու տամ:
- Հարիւր հոգի մը պէտք է գայ,- կ'ըսէ Գրիգոր:
- Չէ՛, ի՛նչ հարիւր հոգի, յիսուն եթէ ըլլայ, փա՛ռք տուր,- դիտել կու տայ Ալպէս:

- Եթէ բոլորը ուզեն ներկայ ըլլալ՝ տեղը պզտիկ պիտի գայ:
- Մենք երկու հարիւր ընտանիքի հասցէ ունինք, բայց կէսը երբեք չի պատասխաներ մեր հրաւերներուն, ամէն անգամ պատճառ մը կ'ըլլայ եւ ամէն մարդ ներկայ չ'ըլլար:

- Եթէ աշխատանք տանինք, տոմսերը ծախենք՝ բոլորն ալ կրնանք բերել,- կը պնդէ Գրիգոր, որ բոլորին մէջ ամէնէն խանդավառը կը թուի ըլլալ:

- Չեն գար կ'ըսեմ քեզի, չեն գար, է՛, հոս ուրիշ է,- կը յարէ Յակոբ:

- Իսկ ի՞նչ պիտի ընէք հաւաքուած գումարով,- կը հետաքրքրուիմ:
- Որոշած ենք կեդրոն մը գնել,- կը բացատրէ Գրիգոր:
- Երազ կը տեսնես,- կը հակաճառէ Յակոբ:
- Եթէ աշխատինք՝ կ'ըլլայ,- կը հակադարձէ Յակոբին կինը՝ Անահիտը, որ նոյնպէս գործունեայ մէկը ըլլալու է,- Գրիգոր հողն ալ գտած է:

- Լաւ, լաւ, տեսնենք քանի՛ ճաշկերոյթ, քանի՛ վիճակահանութիւն, քանի՛ պարահանդէս պէտք պիտի ըլլայ...

- Բայց ես վստահ եմ, որ պիտի յաջողինք,- վրայ կը բերէ Գրիգոր,- ես ինքս քսանհինգ հոգի կը բերեմ: Մեր բոլոր ձեռնարկներուն կու գան: Իրենք ալ պիտի մասնակցին հանգանակութեան:

Ոչ միայն դէմքերն են ծանօթ, այլ՝ խօսքերը: Հազար անգամ, հազար ժողովներու, հազար հանդիպումներու մէջ կրկնուած, բայց դեռ չմաշած այդ բառերը, գորս այլեւս գոց սորված ենք՝ ամէն կիրակի պատարագին կրկնուող «Հաւատամք ի մի Աստուած»էն ալ աւելի լաւ կարծես:

Այսպէս կը շարունակուի: Փոքր հիւրասիրութիւն մը կ'ըլլայ: Անցեալ տարուան միջմշակութային փառատօնին իրենց (այսինքն՝ իրենց զաւակներուն) պարած հայկական պարի ժապաւէնին քանի մը անգամ ցուցադրութիւնը կը դիտեն: Յոգնած մարդիկ ներողութիւն կը խնդրեն, հրաժեշտ կ'առնեն տուն երթալու, հանգստանալու եւ վաղը դարձեալ իրենց առօրեայ թոհուբոհին մէջ նետուելու համար:

Քանի մը լուսանկար, քանի մը հասցէի փոխանակում, եւ ես կը բաժնուիմ այս հայ տունէն: Կը բաժնուիմ, բայց մինչեւ պանդոկ կը մնամ իրենց հետ, Աթլանթայէն մինչեւ Մոնթրէալ ալ կը մնամ իրենց հետ, եւ այսքան ամիս ետք, տակաւին իրենց հետն եմ: Ականջներուս մէջ դեռ կը հնչեն այդ հանդիպումի խօսակցութիւնները: Քանի կը մտածեմ իրենց մասին՝ այնքան հարց կու տամ ես ինծի, թէ որքա՛ն նման ենք իրարու ամէն տեղ, ամէն երկնքի տակ: Կեդրո՞ն. ի հարկէ պիտի շինեն, քանի որ ճամբայ ելեր են, քանի որ մէկ հոգի խենթի պէս կը հաւատայ՝ ուրեմն պիտի շինեն: Պիտի շինեն՝ անշուշտ, սակայն այդ հաւատացեալին, այդ սրբազան խենթին թռիչքները հազար անգամ սանձել փորձելէ ետք միայն, իմաստութեան, խոհեմութեան, զգուշաւորութեան հազար դասեր տալէ ետք Գրիգորներուն, որոնք ոչ մէկ արգելքի առջեւ կանգ պիտի առնեն:

Այո՛, Աթլանթայի հայերն ալ խենթեցեր են...:

ՎՐԷԺ ԱՐՄԷՆ

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Աթլանթա - Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու մէկ նահանգին համանուն մայրաքաղաքը

Կծիկ - փաթթուած թելի գնդակ

Ժամադրավայր - ժամադրութեան տեղը, հաւաքավայր

Ջերմ - սրտաբուխ, խանդավառ

Բաժանորդագրուիլ - թերթի մը մշտական գնորդ ըլլալ

Թերահաւատութիւն - տարակուսանք, կասկած

Ունկնդրել - ականջ դնել, լսել

«Հորիզոն» ու «Ապագայ» - քանատահայ թերթեր

Արագաչարժ - արագ գործող, ճարպիկ

Յարաչարժ - միշտ շարժուն, աշխոյժ

Մանրակազմ - փոքրամարմին

Ներքնասրահ - գետնայարկի սրահ

Սպառած - հատած, վերջացած

Երբեւիցէ - որեւէ ատեն

Գուցէ - թերեւս

Յարել - կցել (խօսքը)

Գործունեայ - աշխատասէր, գործօն

Փառատօն - հանդիսութիւններու շարք

Առօրեայ թոհուրոհ - ամէնօրեայ վազվզուք, իրարանցում

Խոհանութիւն - զգուշութիւն, հեռատեսութիւն

ԴԱՍԱՐԱՆԱՅԻՆ ՋՐՈՒՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

1.- Աթլանթա այցելած հեղինակին առաջին հետաքրքրութիւնը ի՞նչ կ'ըլլայ, ինչպէ՞ս եւ ո՞ւր կը հանդիպի տեղւոյն հայոց հետ:

2.- Տակաւին լիովին չկազմակերպուած այս գաղութիւն մէջ ընտանիքներ ինչպէ՞ս կ'ապահովեն իրենց զաւակներուն հայեցի դաստիարակութիւնը: Պարգեւ ի՞նչ կը պատմէ այդ մասին:

3.- Այցելուն տեղւոյն մարդիկը կը կոչէ «ծանօթ անծանօթներ»:
Բացատրեցէ՛ք այս հակադրութիւնը: Ինչպէ՞ս է, որ այս անծանօթները ծանօթ կը թուին ու սիրելի են այցելուին համար: Ընդգծեցէ՛ք բոլոր այն տողերը, որոնք այս գաղափարը կ'արտայայտեն:

4.- Ի՞նչ է այս մարդերը քովէ քով բերող գլխաւոր մտահոգութիւնը,

Ի՞նչ կը մտածեն ընել առաջին հերթին, ի՞նչ նպատակով, ի՞նչ գործնական քայլեր առնուած են:

5.- Կեղրոն մը ունենալէ ու տեղւոյն հայերը համախմբելէ ետք ի՞նչ ընելիքներ կրնան ունենալ այս մարդիկը: Համեմատեցէ՛ք ձեր գաղութին հետ, եւ տեսէ՛ք, թէ դեռ ի՞նչ առաջնահերթութիւններ կան (դպրոց, եկեղեցի, միութիւն): Գրաւոր շարադրեցէ՛ք:

6.- Այցելուն ֆիզիքապէս կը բաժնուի, բայց հոգեպէս միշտ անոնց հետ է: Ի՞նչ կ'ըսէ, ինչո՞ւ այդպէս է:

7.- Այցելուն ինչպէ՞ս կը տեսնէ Աթլանթայի հայոց ապագան:

8.- Այցելուն քանի մը անգամ «խենթութիւն», «խենթեր», «սրբազան խենթ» բառերը կը գործածէ իրենց գաղութի կեանքը կազմակերպելու հաւատացող մարդոց, Գրիգորներուն համար: Ի՞նչ իմաստ ունին այս բառերը այստեղ՝ դրակա՞ն թէ բասացական: Ինչպիսի՞ մարդիկ են այս «խենթ» կոչուածները:

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

● Տեղին գործածեցէ՛ք միջազգային, համազգային, միջմիութենական, համամիութենական բառերը:

Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը կազմակերպութիւն մըն է:

Վարդանանքը հայոց համար տօն մըն է:

Քաղաքիս բոլոր միութիւնները համատեղ կը կազմակերպեն տարեկան փառատօնը:

Մթնոլորտի ապականումը մտահոգութիւն մըն է:

Հայապահպանումը ճիգ կը պահանջէ:

Այնտեղ ուր տարբեր երկիրներու օդանաւեր վայրէջք կը կատարեն՝ կը կոչուի օդակայան:

Միութեան բոլոր մասնաճիւղերը կազմակերպեցին ընդհանուր կամ ժողով մը:

Թ
Ե
Ր
Թ

Կ
Ա
Ր
Դ
Ա
Ն
Ք

Գիտցէ՛ք,
որքան տեղեակ էք՝ այնքան յաջողակ կ'ըլլաք:

Թերթը աշխարհը մեզի կը բերէ,
քաղաքական, տնտեսական, մշակութային նորութիւններ,
ընկերային կեանք, գիտութիւն, արուեստ, ժամանց
ու մանաւանդ հայրենիքը իր առօրեայով,
Սփիւռքը գաղութէ գաղութ:

Թերթ կարդալով սահուն կը դառնայ մեր ընթերցանութիւնը,
կը հարստանայ մեր լեզուն,
կը բարելաւուի ուղղագրութիւնը,
նախանձելի կը դառնայ մեր
ընդհանուր զարգացումը:

Ամէն օր թերթ մը թող բացուի
մեր սեղանին վրայ:

Ամէն օր թերթի կայք մը
այցելենք համացանցին վրայ:

Թե՛րթ կարդանք:

Է ԶԱՅՆԱԻՈՐԻՆ ՀՆՁԻԻՆԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ (2)

է>ի Հնչինափոխությունը բոլոր բառերուն մէջ չի գործեր: Այսպէս՝
 ա) Կարգ մը բառերու մէջ կ'ըլլայ ի, իսկ ուրիշ պարագաներու մէջ կը մնայ է.- գէշ՝ գիշատիչ, բայց՝ գէշութիւն, գէշնալ. կէտ՝ կիտել, կիտուած, բայց՝ կէտադրութիւն. շէն(ք)՝ շինել, շինական, շինութիւն (շինուածք), բայց՝ շէնութիւն (գուարթութիւն), շէնչող, շէննալ. պէտք՝ պիտանի, պիտոյք, բայց՝ պէտքարան. վրէժ՝ վրիժառու, բայց՝ վրէժխնդիր. տէր՝ տիրել, տիրական, տիրամայր, տիրութիւն, բայց՝ տէրութիւն, տէրունական, անտէրութիւն. քէն՝ քինախնդիր, բայց՝ քէնտիլ. օրէն(ք)՝ օրինական, օրինաւոր, օրինապահ, օրինագիրք, բայց՝ օրէնագէտ, օրէնագիրք, օրէնագիր եւ այլն:

բ) Բառեր, ուր միշտ է կը մնայ.- աղէկ՝ աղէկնալ, աղէկութիւն. աղէտ՝ աղէտալի, աղէտաբեր, աղէտաւոր. աղուէտ՝ աղուէտագիրք. հրէշ՝ հրէշային, հրէշաղէմ. մէկ՝ մէկական, մէկնոց, մէկալ. քարտէզ՝ քարտէզագրել, քարտէզագիր:

գ) է-ն չի փոխուիր նաեւ կցական բարդութիւններու մէջ, ինչպէս՝ դէպի (դէպ ի), երէցկին (երէց կին), կէսօր (կէս օր), կէսկատար (կէս կատար), մէկզմէկ (մէկ զ-մէկ), մէկտեղել (մէկ տեղ), մէջտեղ (մէջ տեղ), մէջընդմէջ (մէջ ընդ մէջ), տէրտէր (տէր տէր), թէեւ (թէ եւ), թէկուզ (եթէ կ'ուզես), թէպէտեւ (թէ պէտ եւ), չէզոք (չէ զ-ոք) եւ այլն:

դ) Բառեր, որոնց մէջ չհնչինափոխուող է-ն կը գրուի ե-ով.- եղէգ՝ եղեգնեայ, եղեգնուտ, եղեգնաձոր, եղեգիս. պարտէր՝ պարենաւորել, պարենապահ, պարենատոմս, պարենամթերք, պարենային. պատճէր՝ պատճենել, պատճենահան:

Գմբեթ բառը երկրորդաբար աւանդուած է նաեւ գմբեթ ձեւով. ունինք գմբեթարդ, գմբեթաւոր:

է>ե տառափոխություն ունինք Արմէն՝ Արմենակ անունին մէջ:

ե) Ամէն բառի է-ն բաղադրեալ բառերուն մէջ կը փոխուի ե-ի կամ անփոփոխ կը մնայ:

Ե կը գրուի.

- Ամենեւին, ամենայնդէպս, այսու ամենայնիւ գրաբարաձեւ բառերուն մէջ:

- Ա յօդակապով բարդութիւններու մէջ: Օրինակ՝ ամենալաւ,

ամենաթույլ, ամենաքաջ, ամենագեշ, ամենագետ, ամենակալ...:

բ.- Մնացեալ բաղադրութիւններուն մէջ կը գրուի է-ով. ամէնստեղծ (ամէն ինչ ստեղծող), ամէնիմաստ (ամէն իմաստ ունեցող), ամէնիմաց (ամէն ինչ գիտցող), ամէնատեաց (բոլորէն ատուած), ամէնընտիր (բոլորէն ընտրուած), ամէնուր, ամէնուրեք, ամէնօրեայ, ամէնժամեայ, ամէնքր, ամէնէն...:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Որոշեցէք՝ է՞ է, թէ ի:

վր.....ժխնդիր, վր.....ժառու, գ.....չատիչ, գ.....չուլթիւն, կ.....տաղրու-
թիւն, կ.....տուած, շ.....նչող, շ.....նական, շ.....նուլթիւն (գուարթուլթիւն),
չ.....նուլթիւն (չինուածք), պ.....տքարան, պ.....տանի, տ.....րել, անտ.....րունչ,
տ.....րունական, տ.....րական, տ.....րամայր, ք.....նոտիլ, ք.....նախնդիր,
օր.....նագիրք, օր.....նագէտ, օր.....նադիր, օր.....նաւոր, աղ.....տալի, աղ.....տահար,
աղ.....տաբեր, հր.....չային, հր.....չաղէմ, մ.....կական, աղու.....սագիրք,
քարտ.....գագրել, մ.....կտեղել:

2 Որոշեցէ՛ք, թէ ինչո՛ւ է է կամ ի:

վ.....պագիր, թ.....պ.....տեւ, մ.....գապարկ, վ.....րակապ, ս.....րավէպ,
մ.....կզմ.....կ, մ.....ջտեղ, մ.....ջրնդմէջ, մ.....ջաղէպ, կ.....սաղէմ, կ.....սկատար,
եր.....ցատուն, եր.....ցկին, դ.....պաշար, դ.....պի, տ.....րել, տ.....րտ.....ր:

3 Որոշեցէ՛ք՝ ե՞ է, թէ է:

եղ.....գ, եղ.....գնուտ, եղ.....գնեայ, պար.....ն, պար.....նատոմս,
պար.....նամթերք, պատճ.....ն, պատճ.....նահան, Արմ.....նակ, Արմ.....ն,
Արմ.....նուհի, ամ.....ն, ամ.....նեւին, ամ.....նքր, ամ.....նալաւ, ամ.....նընտիր,
ամ.....նուրեք, ամ.....նօրեայ, ամ.....նիմաց, ամ.....նաքաջ, աղ.....կնալ,
աղ.....կուլթիւն, չ.....զոք, թ.....կուզ:

ՅԱՏՈՒԿ ԵՒ ՀԱՍԱՐԱԿ ԱՆՈՒՆՆԵՐ

Գոյականները կ'ըլլան յատուկ եւ հասարակ:

Հասարակ է այն գոյականը, որ ընդհանուր անունն է նոյն տեսակի բոլոր առարկաներուն: **Օրինակ՝** մարդ, կենդանի, երկիր, գետ, լեռ, քաղաք, գիւղ, իսկ յատուկ է նոյն տեսակի բոլոր առարկաներէն միայն մէկուն տրուող անունը՝ **Գէորգ, Սաթենիկ (մարդ), Թումանեան, Մեծարենց (մականուն), Ջալօ (չուն), Ֆրանսա, Պարսկաստան (երկիր), Արաքս, Եփրատ (գետ), Սիփան, Մասիս (լեռ), Երեւան, Հալէպ (քաղաք), Հացեկաց, Օչական (գիւղ):**

Յատուկ անունները կը գրուին գլխագիրով:

Յատուկ անուններէն շատերը կը ծագին հասարակ բառերէ. **Օրինակ՝**

յասմիկ (ծաղիկ մը) - Յասմիկ (աղջկայ անուն)

կորին (առիւծի ձագ) - Կորին (տղու անուն)

Յատուկ անուններէն ոմանք կրնան գործածուիլ նաեւ հասարակ իմաստով: **Օրինակ՝**

Արեւ (Արեգակ աստղը) արեւ (ցերեկային լոյս, արեւոտ եղանակ)

Լուսին (արբանեակը) լուսին (լուսնի լոյսը, լուսնկայ)

Երկիր (մոլորակը) երկիր (աշխարհ, գետին, հայրենիք):

Յատուկ անուններէն ոմանք փոխանուն են, այսինքն՝ յատուկ կամ հասարակ անուն մը, որ կը տրուի ուրիշ երեւոյթի մը եւ անոր կը կցուի: **Օրինակ՝** Կոմիտաս մարդու յատուկ անունն է, բայց այդ անունը տրուած է նաեւ երգչախումբի մը՝ «Կոմիտաս» երգչախումբ. արեւելք բառը հասարակ գոյական է, բայց տրուած է տպարանի մը իբրեւ յատուկ անուն՝ «Արեւելք» տպարան: **Փոխանունը կը գրուի չակերտի մէջ:**

Այդպէս կը գրուին նաեւ ստեղծագործութիւններու անունները, ինչպէս՝ **Րաֆֆիի «Կայծեր» վէպը, Ղազարոս Աղայեանի «Անահիտ» հեքիաթը, Երուանդ Քոչարի «Սասունցի Դաւիթ» արձանը, «Զորի Միրօն» շարժանկարը եւ այլն:**

Ս. Գիրքի կամ Աստուածաշունչի մաս կազմող գիրքերուն անունները սովորութիւն է չակերտի մէջ չառնել:

*Միայն եկեղեցիներու եւ դպրոցներու փոխանունները չակերտի մէջ
չենք դնել: Օրինակ՝ Ս. Սարգիս եկեղեցի, Սահակեան վարժարան:*

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 *Գտէ՛ք հասարակ անուններ (բոյսի, կենդանիի, բնութեան), որոնք նաեւ անձի յատուկ անուններ են.*

հասարակ անուն	յատուկ անուն	հասարակ անուն	յատուկ անուն
.....
.....
.....
.....

2 *Գտէ՛ք յատուկ տեղանուններ, որոնք նաեւ անձի յատուկ անուններ են:*

տեղանուն	իգական անուն	տեղանուն	արական անուն
.....
.....
.....
.....

3 *Տեսակը լրացուցէ՛ք հեղինակի մը եւ անոր գործին անուններով:*

..... հեքիաթը
..... երգը
..... շարժանկարը
..... արձանը
..... բնանկարը
..... թատերախաղը
..... քերթուածը

4 Յատուկ փոխանուններ գտե՛ք հետեւեալ նշանաւոր անձերու եւ վայրերու անուններով:

- Լեւոն Շանթ
- Արամ Մանուկեան
- Արարատ
- Անի
- Օշական
- Կիլիկիա

Մէկէ աւելի բառերով կազմուած յատուկ անունները կը կոչուին բաղադրեալ յատուկ անուններ: Բաղադրեալ յատուկ անուններուն բոլոր բառերը գլխագիրով կը սկսին: Օրինակ՝

- Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներ (պետութիւն)
- Մեծն Տիգրան, Փոքր Ասիա (անունը՝ մնայուն լրացումներով)
- Վոսմշապուհ Արշակունի, Վահրամ Մաւեան (անուն-մականուն)
- Պոլսոյ Պատրիարքարան, Ազգային Առաջնորդարան (կեդրոն)
- Մարի-Ռոզ (կրկնակի անձնանունները՝ գծիկով)
- Հայ Մարմնամարզական Ընդհանուր Միութիւն (միութիւն):

Բաղադրեալ անուններուն վերջին բաղադրիչը պարզ կը գրենք, եթէ տեղի հասարակ անուն մըն է, ինչպէս՝ Սեւանայ լիճ, Նեղոս գետ, Արարատեան դաշտ, Ազգ. Հայկազեան վարժարան, Ազգ. Քարէն Եփփէ ճեմարան, Տաւրոսեան լեռնաշղթայ, Վարազայ վանք, Ս. Փրկիչ Հիւանդանոց, Սեւ ծով, Հիւսիսային Սառուցեալ ովկիանոս...:

Բաղադրեալ անուններուն մաս կը կազմեն նաեւ անձերու տիտղոսները, պատուանուններն ու կոչումները, որոնք սովորաբար կը կրօնաճատուին: Օրինակ՝

- Նորին Սուրբ Օծութիւն Տէր Տէր Արամ Առաջին Կաթողիկոս
Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Արամ Ա. Կթղ. Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

Ահաւասիկ քանի մը կրճատումներ.- վարդապետ՝ Վրդ. աբեղայ՝ Աբղ., եպիսկոպոս՝ Եպս., քահանայ՝ Քհն., պարոն՝ Պրն., Տիկին՝ Տիկ., Օրիորդ՝ Օրդ. եւ այլն:

Կրճատումները սովորաբար կը կատարուին երեք ձևով.

- առաջին տառով.- Յակոբ՝ Յ.
- առաջին քանի մը գիրերով.- Գրիգոր՝ Գր., Յովհաննէս՝ Յովհ.
- առաջին երեք բաղաձայններով.- Յարութիւն՝ Յրթ., Յովակիմ՝ Յվկ.:

Կրճատումը կը կատարուի միջակէտի նշանով, բայց կրճատուած բառը կը կարդանք լրիւ կերպով:

Կրճատումի մէկ տեսակն է յապաւումը, ուր բաղադրեալ յատուկ անուններուն միայն սկզբնատառերը կը գործածուին ու այդպէս ալ կը կարդացուին: Յապաւումը սովորաբար չենք բանար, կը կարդանք՝ ինչպէս որ գրուած է: Օրինակներ՝

	կրճատում	յապաւում
Հայ Օգնութեան Միութիւն	Հ. Օ. Մ.	ՀՕՄ
Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներ	Ա. Մ. Ն.	ԱՄՆ
Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւն	Մ. Ա. Կ.	ՄԱԿ

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Որոշեցէ՛ք անունն ու անոր մնայուն լրացումները.- Հայկ Նահապետ, Աշոտ Երկաթ, Գայլ Վահան, Աշոտ Ողորմած, Խրիմեան Հայրիկ, Ներսէս Շնորհալի, Ղազար Փարպեցի, Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ (անձի բաղադրեալ անուններ), Հասարակաց Գօտի, Մեծ Արջ, Յարդգողի ձանապարհ, Փոքր Ասիա, Նոր Նախիջեւան, Արեւմտեան Հայաստան, Հիւսիսային Քորէա (տեղանուններ):

2 Գրեցէ՛ք մէկական բաղադրեալ յատուկ անուն՝ յապաւումով:

Պետութեան

 Միութեան

 Կուսակցութեան

 Ժողովի

ՉՄԵՌՆՈՂ ԱՐՄԱՏՆԵՐ

Հեղինակը

ՇԱՀԱՆ ԴՈՒԽՏ (Սանդուխտ Պերթիզլեան) ծնած է 1929ին, Պէյրուքի հայկական թաղերէն մէկուն մէջ: Առանց երկրորդական վարժարան մը աւարտած ըլլալու՝ ինքնաշխատութեամբ ստացած է հայագիտական բարձրագոյն կրթութիւն ու նետուած լրագրական աշխատանքի, նախ Պէյրուքի «Այգ», ապա «Ազդակ» օրաթերթերուն մէջ: Գրած է պատմութիւններ, բանաստեղծութիւններ, տպագրուած լեզուներ յատկապէս լիբանանեան քաղաքացիական կռիւներու թարմ տպագրութիւններուն տակ:

Վերնագիրի թելադրանք

Այս պատմութիւնը նիւթը տարաշարքուն կը պահէ:

խարհիկ բոյս մըն է, որ կը մեռնի, երբ արմատները խլուած են հայրենի հողէն, բայց անոնք կը վերընձիւղին, երբ հայրենի հողէն աւիշ կը ծծեն: Աւարտին՝ «Յող եւ արմատ» բառերը բոյսին եւ մարդուն միջեւ զուգահեռ մը կը դնեն: Միայն հայրենիքի զգացողութիւնը մարդու ինքնութեան գիտակցութիւնը արթուն կը պահէ:

- Այս թաղարը քեզի կը նուիրեմ,- ըսաւ ծաղկասէր բարեկամուհիս,- շատ սիրուն ծաղիկներ կու տայ գարնան: «Ափրիկեան մանիշակ» կը կոչուի: Կը տեսնե՞ս, դեռ մանր են տերեւները, եթէ քիչ մը եւս աճին՝ կը ծաղկին մանիշակագոյն-կապտորակ սիրուն ծաղիկներ:

Ափի մէջ սեղմուող կերպընկալէ թեթեւ թաղարը բերի տուն: Բարեկամուհիս թելադրութեան համաձայն՝ դրի պատուհանին դիմաց, ուրկէ արեւը կը թափանցէ ապակիին ետեւէն:

Ամէն առաւօտ կը դիտէի բոյսը, որ օրուան «բարի լոյսը» կ'աւետէր կարծես: Ուշադիր կը հետեւէի անոր աճումին, որ դանդաղ կ'ընթանար, բայց ծաղկումի ընթացքին մէջ էր: Ուրախ էի, որ սիրած էր մեր տան մթնոլորտը, պատուհանին մտերմութիւնը:

Ամիսներ ետք, գարնան առաւօտ մը, նազուկ ու թաւշեայ տերեւ-

ներու արանքէն հունտի նմանող ուռեցքներ յայտնուեցան: Քանի մը օր ետք ուռեցքները մոխրագոյն երանգ մը ցոյց տուին եւ հուսկ՝ ծաղիկներ պայթեցան այնպէս արագ, ինչպէս «քնացող» պուպրիկ մը թեթեւ շարժումով մը կը բանայ իր կապոյտ աչքերը:

Հրապուրիչ էին անոր ծաղիկները: Տան մթնոլորտը զուարթացաւ: Կարծես սիրելի ներկայութիւն մը ըլլար՝ խոնարհ, բարի, լուռ, բայց նոյն ատեն պերճախօս: Նոյնիսկ զրուցեցի այս հաճելի «հիւր»ին հետ եւ հարցուցի.

- Ափրիկէն է ծննդավայրդ: Երկրիդ սեւ մթնոլորտը կը նախընտրես, թէ մեր երկրին ճերմակ կլիման: Այդքան մութ գօտիներէն ինչպէ՞ս այսքան պայծառ ժպիտ ժառանգած ես:

Վաղանցուկ ներկայութիւն մը չէին այս մանիչակները, այլ՝ տուրուտ տեւող, համբերող՝ եղանակի երկայնքին, կարծես կ'ուզէին երկար պահել իրենց ազնուական հմայքը:

Ի տես ափրիկեան մանիչակներուն՝ կը մտածէի Ափրիկէի մասին: Ափրիկէ, խանձուած մարդեր, ստրուկի ճակատագիր, պայքարի պատմութիւն: Յիշեցի նոյն ատեն, թէ ադամանդի «հետազօտութեամբ» զբաղող առեւտրականներ կամ մաքսանենգներ շատ կը թափառին Սեւ Յամաքամասի երկայնքին: Ադամանդի ու մանիչակի այս երկիրը այցելելու բաղձանք մըն ալ ունեցայ: Ո՛վ գիտէ, իրենց մայր հողին վրայ ինչպիսի՞ ճոխութեամբ ու փայլով կը ծաղկին անոնք: Արդեօք իրենց արմատները ադամանդի հանքերուն մէջ խրած են, որ այնքան պսպղուն են եւ առիւնքնող:

Անշուք թաղարը ծաղկեցաւ հետզհետէ ծաւալող տերեւներով, որոնք այնքան ուռճացան, որ մայրս խորհուրդ տուաւ բոյսը տեղափոխել լայն ու գեղեցիկ, մանիչակի վայել թաղարի մը մէջ, որպէսզի կարելիութիւն ունենար առաւել աճելու, ազատ ու անկաշկանդ տարածուելու:

Պատրաստեցինք պատշաճ թաղար մը, լեցուցինք «մաքուր» հողով մը, որուն խառնեցինք պարարտացուցիչ, առաւելագոյն արդիւնքին հասնելու համար: Սկսանք բոյսը պոկել թաղարէն: Հակառակ մեր զգուշաւոր ջանքերուն՝ քանի մը տերեւ փրթաւ, նորա-

փետուր ճնճղուկին թեւերէն թափած փետուրի նման: Յաւեցանք, նաեւ մխիթարուեցանք, որովհետեւ վստահ էինք, թէ ինկած մէկ տերեւի փոխարէն բազմաթիւ տերեւներ պիտի բուսնէին այս լայն ու խորունկ, պարարտ հողով լեցուն թաղարին մէջ:

Թաղարը զետեղեցինք նոյն տեղը, պատուհանին դիմաց:

Օր մը ետք տերեւները գտայ թոյլ եւ ճիւղերը՝ կախ, քէնցած մարդու նման: Կասկածը պղտորեց միտքս. արդեօք պիտի չորնա՞յ...:

Լսած էի, թէ բոյսերը, ծաղիկները կը նմանին մարդկային արարածներու: Անոնք եւս կարօտը կը զգան գուրգուրոտ ձեռքերու: Պէտք է երբեմն փայփայել զանոնք, սիրել...:

Սկսայ գգուել քէնցած տերեւները, վեր առնել անոնց խոնարհած գլուխները: Յաջորդ առաւօտ թաղարին կը մօտենայի՝ դէպի լաւ փոփոխութիւն մը նըշմարելու յոյսով, յուսախաբ կը մնայի: Արդեօք մատներուս հպումներէն բարկացա՞ն: Արդեօք չե՞մ հասկնար իրենց լեզուն: Ինչո՞ւ տրամադրութիւն փոխեցին: Արդեօք ամբողջ կեան անապատներու

«Լոյս», հայրենի գեղանկարիչ Մարտիրոս Մարեան (1880 - 1972):

կամ անտառներու կոյս ամայութիւնը կարօտցած էին:

Վերցուցի պատուհանին առջեւէն, տանիք փոխադրեցի: Չեղաւ: Տանիքին գոփութիւնն ալ չօգնեց: Փոխադրեցինք այնպիսի տեղ մը, ուր ո՛չ օդի հոսանք ըլլար եւ ոչ ալ արեւի երկարատեւ այցելութիւն, բայց թուփին «տրամադրութիւնը» չպայծառացաւ:

Երանի թէ չփոխէինք տեղը, թող մնար «ի՛ր ամանին» մէջ, ամսոսացի յապաղած զղջումով: «Իր տեղէն շարժողը եօթանասուներու փորձանքի կը հանդիպի, որոնցմէ ամենափոքրը մահն է» ըսաւ

մայրս, յիշելով իր լսած շատ հին իմաստութիւնը, եւ աւելցուց. «Ճար չկայ, այս ծաղիկը մեռաւ...»:

Չյուսահատեցայ, որոշեցի «հարցը» պարզել վկայեալ բուսաբանի մը:

- Այդ ծաղիկը իր հողը շատ սիրած է, գոնէ իր հողով փոխադրելիք նոր թաղարին մէջ, որովհետեւ... ծաղիկներն ալ հայրենիք ունին,- լրջօրէն բացատրեց բուսաբանը եւ խորհուրդ տուաւ ծաղիկներու ճակատագրին հետ անխոհեմութեամբ չխաղալ:

Բուսաբանէն անմիջական ու գործնական դարման մը չկարենալով ձեռք ձգել, իբրեւ վերջին ճիգ, դիմեցի զայն ինծի նուիրող ծաղկասէր բարեկամուհիս:

- Շատ սխալ ըրած ես ծաղիկը տեղափոխելով,- բարկացաւ ան,- ծաղիկները մարդերու կը նմանին. կը սիրեն իրենց ծնած հողը, ծնընդավայրը, պալատ ըլլայ թէ խրճիթ: Այդ թաղարը հողով միասին Ափրիկէէն բերած էի: Ձայն կենդանացնելու մէկ միջոց կայ: Քովս ափ մը ափրիկեան հող ունիմ, տամ, դի՛ր հիւանդ բոյսին ոստերուն վրայ, յետոյ՝ ջրէ՛:

Շաբաթ մը ետք, ափրիկեան կապտորակ մանիշակները կը ժրպտէին կապոյտ աչքերու նման:

Անխառն չեղաւ վերակենդանացած ծաղիկին բերած բերկրանքը:

Լիբանանեան պատերազմի սոսկալի շրջանն էր: Տասը օր տեւող ումբակոծումէն ետք, երբ համարձակեցանք քանդուած կամ կիսափուլ մեր բնակարանները մտնել՝ ամէն կողմ տեսարանը ահռելի էր: Պատուհանին առջեւէն թռած էր նաեւ ափրիկեան մանիշակներու թաղարը: Ձայն գտայ խոշոր քարերու, փայտի կտորներու, ապակիի փշրանքներու մէջ կորսուած: Ո՛չ ճիւղ, ո՛չ ծաղիկ:

Վերցուցի, մաքրեցի փոշին, մէկիկ-մէկիկ հանեցի ապակիի փրշրանքներն ու կրկին զետեղեցի նախկին տեղը, կիսափուլ պատուհանին դիմաց:

- Նետէ՛ սա քարի կտորը, ծիլի մը ծայրն իսկ չ'երեւիր, ի՞նչ կը պահես,- մայրս բարկացաւ՝ ապուշութեան արարք մը նկատելով տարօրինակ վարմունքս:

- Արդեօք հողին տակ արմատի «մազ» մը թաղուած չէ՞, - անցաւ մտքէս եւ պահեցի թաղարը, ջրեցի, խնամեցի:

Յաջորդ առաւօտ կրկին ջրեցի թաղարին հողը, մեռած մանիչակներու յիշատակին...:

Մօտ տասը օր ապրեցայ զոհուած մանիչակներու «սուգ»ով:

Բայց չուզեցի այդ տխուր յիշատակը յաւերժական տրտմութեան վերածել սենեակէն ներս, ուստի յուսահատած որոշեցի աղբանոց նետել զայն: Բայց զարմանքս մեծ եղաւ. թաղարին կեղերոնէն կանաչորակ պղպղակներ պայթեր էին...:

Չուշացան ծլումն ու ծաղկումը, նախկինէն առաւել գեղեցկութեամբ, յոյսի ու հաւատքի զօրութեամբ:

- Հող եւ արմատ, - կը կրկնեմ ամէն առաւօտ, երբ կը նայիմ անոնց:

ՇԱՀԱՆԴՈՒԽՏ

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թաւչեայ - թաւիչ կտորէ

Արանք - մէջտեղ

Երանգ - գոյն

Հուակ - ի վերջոյ, վերջին

Պերճախօս - փայլուն խօսող, պերճաբան, ճարտասան. հոս՝ իմաստալից

Ազնուական - ընտիր, վեհանձն, մեծահոգի

Հմայք - հրապոյր, թովչանք

Մաքսանենգ - երկրէ մը ներս ապրանքը գաղտնի մտցնող

Բաղձանք - տենչանք, իղձ, փափաք

Առինքնող - հրապուրիչ, դիւթիչ, սիրաչահող

Անչուք - համեստ, պարզ (տեսքով)

Ծաւալող - ընդարձակող, տարածող, սփռող

Ուռճանալ - յուռթի դառնալ, պարարտանալ

Պարարտ - բերրի, արգաւանդ

Կոյս - 1) ձեռք չդպած, մաքուր. 2) կողմ

Յապաղած - ուշացած, յամեցած

Անխառն - զուտ, հարազատ

Բերկրանք - ուրախութիւն, հրճուանք

ԴԱՍԱՐԱՆԱՅԻՆ ՁՐՈՒՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

1.- Ներկայացուցե՛ք պատմուածքին նախադրեալը, ինչպէ՞ս կը յայտնուի ափրիկեան մանիչակը տան մէջ եւ ի՞նչ փոփոխութեան պատճառ կը հանդիսանայ:

2.- Ափրիկեան մանիչակին հետ ստեղծուած իր հոգեկան կապը հեղինակը ինչպէ՞ս արտայայտած է:

3.- Դէպքին բախումը ո՞ւր կը սկսի, ի՞նչ կը պատահի:

4.- Ներկայացուցե՛ք բոյսը փրկելու ի խնդիր հեղինակին թափած ճիգերը: Համադրեցե՛ք՝ իւրաքանչիւր հանգրուանը երկու տողնոց պարբերութեամբ մը տալով:

5.- Կը թուի, թէ մանիչակի վերաթարմացումով պատմուածքը կը հասնի իր լուծումին: Բայց այդպէս չ'ըլլար: Ի՞նչ կը պատահի:

6.- Այստեղ հայրենի հողին կատարած դերը ի՞նչ չափով կը բազմապատկուի: «Հող եւ արմատ» արտայայտութեան խորհուրդը ի՞նչ է:

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

1 Կապեցե՛ք հակամիջին:

աւետել	•	•	զուսպ
վաղանցուկ	•	•	վանողական
անկաշկանդ	•	•	գուժել
հրապուրիչ	•	•	երկարատեւ

2 Բառերը տարբադադրելով բաժնեցե՛ք վարի սինակներուն մէջ.- թաւչեայ, թագաւորութիւն, անխոհեմութիւն, հրապուրիչ, վաղանցուկ ազնուական, անզգուշութիւն, լրջօրէն, ճակատագրական, տեղափոխութիւն, անխառն, ոմբակոծում, հայրենիք, յուսախաբութիւն, զինուորական:

աժանցաւոր	բազմածանց	բարդածանց
.....
.....
.....
.....
.....

Ի ԶԱՅՆԱԻՈՐԻՆ ՀՆՉԻԻՆԱՓՈՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ի ձայնաւորը ուժեղ դիրքի մէջ կը հանդիպի սկիզբը եւ փակ ու բաց վանկերու մէջ՝ իղձ, գիր, գինի:

Բառի աճման (ածանցում եւ բարդում) ատեն թոյլ դիրքի վրայ անցնող ի-ն հետեւեալ փոփոխութիւնները կը կրէ.

ա.- Բառին սկիզբը կը դառնայ ը.- ինչ՝ ընչագուրկ, իղծ՝ ըղձալ, ինծ՝ ընձառիւծ, ընձուղտ եւ այլն: Կարգ մը բառերու մէջ ալ կը մնայ նոյնը.- իր՝ իրեղէն, ինք՝ ինքնակալ, իսկ՝ իսկապէս, իսկութիւն եւ այլն:

բ.- Փակ դիրքի մէջ կը վերածուի սուղ ը-ի.- գիր՝ գրութիւն, բիրտ՝ բրտանալ, կիրթ՝ կրթել, դիրք՝ դրութիւն, կամ բոլորովին կը կորսուի.- գրիչ՝ գրչաման, մահիճ՝ մահճակալ, դեղին՝ դեղնուց: Ասոնց օրինակով ալ ինչ բառի ի-ն կը սղի նախածանցաւոր բառերու մէջ՝ առնչութիւն (առ-ինչ-ութիւն), առնչուիլ, ոչինչ (ոչ-ինչ) բառէն՝ ոչնչանալ, ոչնչութիւն:

գ.- Միավանկ բառերու բաց դիրքին մէջ անփոփոխ կը մնայ.- մի՝ միութիւն, թի՝ թիակ, թիավարել, դի՝ դիակ, դիահերձում, ձի՝ ձիաբոյծ...

Բազմավանկ բառերու բաց դիրքին մէջ.

1.- Այօղակապին միանալով կը դառնայ ե.- գարի՝ գարեջուր (գարի-ա-ջուր), գինի (գինի-ա-մոլ)՝ գինեմոլ, գօտի՝ գօտեպինդ, որդի՝ որդեկորոյս, ոսկի՝ ոսկեգոյն, ոսկեգնդակ, տարի՝ տարեմուտ եւ այլն:

Կարգ մը ածանցաւոր բառերու մէջ նոյնպէս ե կը դառնայ.- որդի՝ որդեակ (որդի-ակ), հոգի՝ հոգեակ, պատանի՝ պատանեակ, պատանեկան (պատանի-ական), հոգեկան (հոգի-ական)...

Հոգէառ (հոգի առնող) բարդ բառին մէջ՝ է:

2.- Կարգ մը պարագաներու կ'իյնայ.- վայրենի՝ վայրենութիւն, թշնամի՝ թշնամութիւն, բարի՝ բարութիւն, եկեղեցի՝ եկեղեցական...:

3.- Կարգ մը պարագաներու անփոփոխ կը մնայ.- գիւղացի՝ գիւղացիութիւն, կարելի՝ կարելիութիւն, քաղաքացի՝ քաղաքացիական...:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Տարբաղաղրեցէ՛ք ու բերանացի բացատրեցէ՛ք հնչիւնափոխութիւնը:

յղութիւն	արփաւէտ
մոլութիւն	ընձուղտ
ուղեցոյց	գինեգործ
խնդութիւն	ուղղանկիւն

2 Յարմար գոյգերով իսկական բարդութիւններ կազմեցէ՛ք:

գինի	կորոյս	ոսկի	պինդ
հոգի	առատ	ոգի	զօծ
որդի	գոյն	գարի	պատ
չոգի	կառք	գօտի	գուրկ
տարի	բոյժ	ապակի	լից
լի	դարձ	ինչ	ջուր

3 Վերջածանցով մը կամ արմատ մը աւելցնելով նոր բառեր կազմեցէ՛ք:

միրգ	դահիճ
խինդ	իսկ
մահիճ	գիտակից
լիրբ	ուսուցիչ
պատիժ	ամբարիչտ
իղձ	մի

ԳՈՅԱԿԱՆԻՆ ԹԻՒՆ

Գոյականը ունի երկու թիւ՝ եզակի եւ յոգնակի: Եզակի գոյականը մէկ հատ ցոյց կու տայ, իսկ յոգնակի գոյականը՝ մէկէ աւելի: Բոլոր գոյականները իրենց բուն ձեւին մէջ եզակի են, ինչպէս տուն, տղայ, աղջիկ, ուսուցիչ, կնքամայր, հիւանդանոց:

Գոյականի յոգնակին կը կազմուի գլխաւորաբար եր եւ ներ մասնիկներով:

Եր մասնիկով յոգնակի կը կազմեն միավանկ բառերը, ինչպէս ծառ՝ ծառեր, տուն՝ տուներ, պատ՝ պատեր, մայր՝ մայրեր, նաեւ մէկուկէս վանկանի գոյականները.- վագր՝ վագրեր, գամբո՝ գամբոներ, աստղ՝ աստղեր, արկղ՝ արկղեր:

Ներ մասնիկով յոգնակի կը կազմեն բազմավանկ գոյականները.- դպրոց՝ դպրոցներ, եկեղեցի՝ եկեղեցիներ, դասարան՝ դասարաններ:

Յատուկ պարագաներ.

ա) Շարք մը միավանկ բառեր յոգնակիի կազմութեան ատեն կը վերականգնեն գրաբարի արմատական ն հնչիւնը.- լեռ՝ լեռներ, եզ՝ եզներ, գառ՝ գառներ, թոռ՝ թոռներ, ոմանք կը գործածուին երկու ձեւով.- դուռ՝ դուռեր/դռներ, մատ՝ մատեր/մատներ, հարս՝ հարսեր/հարսներ, միւս՝ միւսեր/միւսներ, բեռ՝ բեռեր/բեռներ:

բ) Յոգնակիի կազմութեան երկու ձեւ ունին միավանկ բաղադրիչով վերջացող բարդ գոյականները (օղանաւ՝ օղ-ա-նաւ, ուղղաթիւ՝ ուղիղ-ա-թիւ): Եթէ երկրորդ բաղադրիչը բան մը կամ մէկը ցոյց կու տայ՝ յոգնակին կը կազմուի եր-ով՝ օղանաւեր, ցանկապատեր, հօրաքոյրեր, կնքամայրեր, իսկ եթէ երկրորդ բաղադրիչը բան մը ընողի կամ բան մը ունեցողի գաղափարը կ'արտայայտէ՝ յոգնակին կը կազմէ ներ-ով՝ ուղղաթիւներ, փոչեկուլներ, մսակերներ:

գ) Ներ մասնիկով յոգնակի կը կազմեն պետ, երգ եւ գիր բաղադրիչներով վերջացող բարդ գոյականները.- վարդապետ՝ վարդապետներ, խմբապետ՝ խմբապետներ, պարերգ՝ պարերգներ, խմբերգ՝ խմբերգներ, յայտագիր՝ յայտագիրներ, հեռագիր՝ հեռագիրներ, վերնագիր՝ վերնագիրներ... բայց՝ երկաթագիրեր, բոլորգիրեր, նոտրգիրեր, նշանագիրեր...:

դ) Ք-ով յոգնակի կը կազմեն տղայ՝ տղաք եւ տիար՝ տիարք: Նաեւ՝

ցի կամ ացի ածանցով տեղացիութիւն ցոյց տուող բառերը՝ գիւղացի՝ գիւղացիք (գիւղացիներ), լեռնցի՝ լեռնցիք (լեռնցիներ), երեւանցի՝ երեւանցիք (երեւանցիներ):

ե) Իկ-ով յոգնակի կ'ունենայ միայն մարդ՝ մարդիկ բառը եւ անով վերջացող բարդ բառերը.- նախամարդ՝ նախամարդիկ:

զ) Այք մասնիկով յոգնակի կը կազմեն պարոն՝ պարոնայք, տիկին՝ տիկնայք եւ կին՝ կանայք բառերը, որոնք ունին նաեւ պարոններ, տիկիններ եւ կիներ սովորական ձևերը:

Յոգնակի ձևով չեն գործածուիր քանի մը խումբ գոյականներ, այսինքն՝ անոնք յոգնակերտ մասնիկ չեն ստանար:

ա.- Վերացական գոյականներ, մեծ մասով ութիւն ածանցով, ինչպէս՝ քաջութիւն, համբերութիւն, վախկոտութիւն, ինչպէս նաեւ բայերէ շինուած գոյականներ, ինչպէս՝ վազք (վազել), ընթացք (ընթանալ), լող (լողալ), տեսք (տեսնել), որս (որսալ), վարմունք (վարուիլ) եւ այլն:

բ.- Նիւթ կամ զանգուած ցոյց տուող գոյականները, որոնք հատերու չեն բաժնուիր, ինչպէս՝ պողպատ, պղինձ, ոսկի, երկաթ, արծաթ, կապար, ծծումբ, ալիւր, օդ, ջրածին, թթուածին, ջուր, գինի, մելան, մեղր, կաթ, մածուն, քացալիս եւ այլն:

գ.- Այն գոյականները, որոնք իրենց եզակի ձևին մէջ յոգնակի իմաստ ունին, ինչպէս՝ աշակերտութիւն (աշակերտներ), մտաւորականութիւն (մտաւորականներ), հոգեւորականութիւն (հոգեւորականներ), ուսանողութիւն (ուսանողներ): Ասոնք հաւաքական գոյականներ կը կոչուին: Հաւաքական գոյականներ կը կազմեն նաեւ անի (աւագանի, նամականի, ընտրանի, առածանի), որայք (ղեղորայք, արտորայք), ոտիք (փորոտիք), եղէն (ոսկեղէն՝ ոսկիով շինուած իրեր, խմորեղէն՝ խմորով շինուած ուտելիքներ) ածանցները:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Յոգնակիի վերածեցէ՛ք:

տուն	քար	բերդ
զամբո	վազր	սանտր
աստղ	կայսր	դուստր

հայ	խոյ	ճայ
ձի	բու	բազէ
զուլպայ	չուկայ	անզղ
տետր	կոճղ	քաղաք
մատանի	կղմինտր		
հիւանդանոց	պողոտայ		
պահածոյ	բրածոյ		

2 Յոգնակիի վերածեցէ՛ք հետեւեալ բարդ գոյականները, երկրորդ բաղադրիչին ուշադրութիւն դարձնելով:

ջրաներկ	փաստաթուղթ
օրաթերթ	դասագիրք
ստախօս	չատախօս
հիմնադիր	հրացան
բթամիտ	զնդացի
ջրվէժ	փողկապ
խաչբառ	խոչորացոյց
չուրջպար	մենապար
քայլերգ	յաղթերգ
զլխագիր	վերնագիր
չեղագիր	նշանագիր
վիպագիր	յայտագիր
մայրապետ	խմբապետ

3 Եզակիի վերածեցէ՛ք:

ծնծղաներ	տղաք
լեռներ	տիկնայք
տիարք	կանայք
մարդիկ	չուկաներ
կրիաներ	դչխոներ

4 Որոշեցէ՛ք, թէ նչուած գոյականներէն որո՞նք յոգնակիի կրնան վերածուիլ, իսկ որոնք՝ ոչ:

Քաջութիւն ներչնչեցի ընկերոջս:	Գիրքը յանձնեցի ընկերոջս:
Թռչունը ազատ արձակեցի:	Մայրս ալիւրը մաղեց:
Պատերազմին արիւն հոսեցաւ:	Պատերազմին ռուճք տեղաց:
Աշակերտութիւնը մեկնեցաւ:	Աշակերտը մեկնեցաւ:
Հիւանդը դեղորայք գնեց:	Մշակը ցորեն ցանեց:
Բրդեղէն մի՛ հագուիր:	Կօշիկդ ներկէ՛:
Գետերուն ջուրը յորդեցաւ:	Շիշը պարպուեցաւ:
Մարդիկները վազքի սկսան:	Այս ընթացքը գոհացուցիչ չէ:

5 Յոգնակիները եզակիի վերածելով ընդօրինակեցէ՛ք հատուածը:

Ֆետայինները երեսոյթով գրաւիչ են: Սիրտդ կը բացուի դիտելով ֆետայինները: Գլուխները բարձր են, մէջքերը՝ ուղիղ: Կնճոտտ երեսները պղինձի գոյն են ներկուած: Դէմքերը լուրջ են, խոհուն: Կարծես պողպատէ շինուած արձաններ են:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ԼԵՌՆ Ի ՎԵՐ

(Հատուած)

Հեղինակը

ԶԱՐԵՅ ԽՐԱՆՈՒՆԻ, բուն անունով Արթուր Ծիւնպիւշեան, ծնած է Պոլիս, 1926ին: Աւարտած է Բանկալթիի Մխիթարեան վարժարանը, ապա Պոլսոյ համալսարանի փիլիսոփայութեան բաժինը: Սփիւռքահայ բանաստեղծութեան ամենէն աւելի ինքնատիպ դէմքերէն մէկն է իր դասընկեր ու գրչակից Զահրատի հետ: Իր բանաստեղծութիւններու հաւաքածոներն են «Քար Կաթիլներ», «Ես Եւ Ուրիշներ», «Լուսնապարտէզ», «Յատընտիր», «Ստուեր Եւ Արծազանգ», «Տօնակարգ», «Զբօսապտոյտ» եւ այլն:

Վերնագիրի թելադրանք

Այս լեռը Արարատն է, որ կը խորհրդանշէ մեր ազգը իր հին պատմութեամբ, դիմացկունութեամբ, իր Սփիւռքով ու հայրենաբնակ ժողովուրդով եւ իր Դատով, որ հայրենիքի ազատագրման նպատակը ունի:

Այս այն լեռն է,
Որմէ կու գայ վճիտ ջուրի ուղխերու պէս արիւնը մեր երակին,
Որուն կ'երթայ օդասլաց համբոյրին պէս վերջին շունչը մեր կուրծքին:

Այս այն լեռն է,
Որմէ որքան կը հեռանանք՝ այնքան կը զգանք, թէ իրն ենք,
Որուն որքան կը մօտենանք՝ այնքան կը զգանք, թէ ինչ ենք:-

Անոր պէս սէգ ու մինակ՝
Չորս ծագերու չորս հովերուն,
Արհաւիրքի արշաւներուն դէմ կանգնած:

Անոր պէս վէս ու չիտակ՝
Խլուրդներու, սողուններու
Ստորերկրեայ թշնամանքին, դաւերուն դէմ անվեհեր:

«Նոյը Արարաբէն կ'իջնէ», իղաներկ պաստառ, գործ՝ հայ աշխարհահռչակ ծովանկարիչ Յովհաննէս Այվազովսկիի (1817 - 1900):

Անոր պէս զուր նահատակ՝

Մուխը մարած, հուրը հանգած, ձայնը կտրած, չարժէ զուրկ,
Բայց ճակատին հազարամեայ լուսապսակն արեփառ:

Նոյն անէծքին նշաւակ՝

Կործանումի, անճիտումի, պարտութեան կոյտ ահաւոր,
Բայց եւ կոթող յաղթանակի անտեսուած:

Նոյն չար բախտին հպատակ՝

Ցրուած, տրուած, օտարամոյն, կորսուած,
Եւ իրարու անյուսօրէն փրկութեան ձեռք երկարած:

Այս լեռը մեծ

Անմահութեան սանդուխն է

Ու ես կամաց, երկիւղած,

Կը բարձրանամ լեռն ի վեր:

ԶԱՐԵՂ ԽՐԱՆՈՒՆԻ

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- Բեւեռուած – գամուած, ամրացուած
- Ուղիս – հեղեղ, հոսանք
- Օղասլաց – օղին մէջէն սլացող
- Արհաւիրք – սարսափ, ախուվախի օրեր
- Խլուրդ – դաշտամուկ
- Ստորերկրեայ – ստորգետնեայ, գետնի տակ գտնուող
- Անվեհեր – անվախ, խիզախ
- Շարժ – շարժում, ցնցում
- Ալեփառ – ճերմկած մագերով. փոխ.՝ իմաստուն
- Նչաւակ – նախատինքի առարկայ, թիրախ, գոհ
- Անճիտում – բնաջնջում, գլխատում
- Օտարամոյն – օտարութեան մէջ ինկած

ԴԱՍԱՐԱՆԱՅԻՆ ԶՐՈՒՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

1.- Վարի գաղափարները հեղինակը իր ո՞ր տողերով արտայայտած է:

- ա.- Մեր հայրենիքը հայ հողն է, Արարատի երկիրը՝ Հայաստան:
- բ.- Մինչեւ մեր վերջին շունչը ան մեր հայրենիքը ըլլալէ չի դադրիր:
- գ.- Արարատը օտարութեան մէջ մեր ինքնութիւնը մեզի կը յիշեցնէ:
- դ.- Իր դիմաց, սահմանէն այն կողմ, կը զգանք, որ մենք դատի տէր ժողովուրդ ենք, պահանջատէրն ենք մեր ազգային իրաւունքներուն:
- ե.- Ամէն թշնամանքի դիմաց կուրծք պարզած ենք:
- զ.- Դաւերու ու նենգութեան դիմաց անվեհեր մնացած ենք:
- է.- Հակառակ մեծ կորուստներուն հպարտ ենք, որ դիմացած ենք:
- ը.- Մեծ եղեռն տեսած ու վերապրելով յաղթանակած ենք:
- թ.- Երկփեղկուած ու ցրուած, բայց միասին փրկութեան ելք փնտռած ենք:
- ժ.- Մեր Դատին հաւատացած ու անոր համար պայքարող ժողովուրդ ենք:

2.- Պատրաստեցէ՛ք պատի թերթ Արարատի մասին՝ հետեւեալ նիւթերով. ա) աշխարհագրական ծանօթութիւն. բ) մէկ-երկու աւանդութիւն. գ) հայ գեղանկարիչներու գործեր. դ) քանի մը բանաստեղծութիւն. ե) «Արարատ» մականիչով իրերու նկարներ՝ զրոյժաթուղթ, դրամ...:

ՈՒ ԶԱՅՆԱԻՈՐԻՆ ՀՆՁԻԻՆԱՓՈՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ուժեղ դիրքի մէջ ու ձայնաւորը կը հանդիպի բառին սկիզբը եւ փակ ու բաց վանկերու մէջ՝ ուշ, նուռ, կատու:

- Բառի ածման (ածանցում եւ բարդում) ատեն միավանկ բառերու սկիզբը չի փոխուիր.- ութ՝ ութսուն, ունկն ունկնդրել, ուս՝ ուսադիր, ուշ՝ ուշանալ եւ այլն: Բայց ունկն բառէն ունինք ըմպել, ըմպելի, ըմպանակ:

- Փակ դիրքի մէջ կա՛մ բոլորովին կը կորսուի, կա՛մ կը վերածուի անգիր ը-ի.- մածուկ՝ մածնապուր, գլուխ՝ գլխատել, ամուր՝ ամրանալ, մուխ՝ մխալ, ծուխ՝ ծխնելոյզ, լում՝ լուել, լուկեաց, լուր՝ լրաբեր եւ այլն:

Ում ածանցին մէջ ընդհանրապէս չի սղիւր.- խնդում՝ խնդումներես, ուսում՝ ուսումնական, բայց թաղում՝ թաղմանական: Ասուն ածանցով տասնաւորներէն ոմանց մէջ կը սղի, ոմանց մէջ՝ ոչ.- երեսնամեակ, քառասնամեակ, յիսնամեակ, բայց՝ վաթսունամեակ, եօթանասունամեակ, ութսունամեայ, ինիսունամեակ:

- Բառավերջի ու-ն կը մնայ, բայց կ'արտասանուի «վ».- կատու՝ կատուազգի, թթու՝ թթուաչ, աղու՝ աղուաձայն: Կարգ մը բառերու մէջ կ'իյնայ.- հեռու՝ հեռանալ, արու՝ արական:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Կապեցէ՛ք ու գրեցէ՛ք բարդ բառեր:

ամուր	կրօն	նուրբ	որս
սուրբ	կէզ	մուկ	հիւս
հուր	կազմ	ձուկ	դեղ

2 Այս նմանաձայն զոյգերով կազմուած բաղադրեալ բառեր գտէ՛ք:

դուռ	թուր
արու	առու
բուռ	փուռ
լուր	լուռ

ԳՈՅԱԿԱՆԻՆ ԱՌՈՒՄՆԵՐԸ

անորոշ առում

Անին նամակ կը կարդայ:
Անին նամակ մը կը կարդայ

որոշեալ առում

Անին նամակը կը կարդայ:
Անին նամակդ կը կարդայ:

Առաջին սիւնակին մէջ նամակ գոյականը ունի անորոշ առում, որովհետեւ չի յայտնեւ, թէ Անին ի՞նչ նամակ կը կարդայ:

Երկրորդ սիւնակին մէջ նամակ գոյականը գործածուած է որոշեալ առումով, որովհետեւ որոշ բան մը գիտենք այդ նամակին մասին՝ նամակը (այդ նամակը...), նամակդ (քու նամակդ):

Գոյականը որոշեալ է, երբ իրեն կցուած կ'ըլլան ս, դ, ը կամ ն յօդերը՝ մայրս, մայրդ, մայրը: Ասոնք կը կոչուին որոշիչ յօդեր:

Ը-ի փոխարէն ն կը գործածուի

- Երբ գոյականը ձայնաւորով կը վերջանայ.- ձի՝ ձին, բազէ՝ բազէն, առու՝ առուն, գուլպայ՝ գուլպան, հաւաքածոյ՝ հաւաքածոն...:

- Երբ յաջորդ բառը էական բայ մըն է կամ «ու» շաղկապը, ինչպէս՝ տունն է, ծաղիկներն են, շունն ու կատուն, կամ երբեմն, յաջորդ բառը ձայնաւորով կը սկսի՝ նամակն առի:

Գոյականը անորոշ է.

- Երբ կը գործածուի առանց որեւէ յօդի՝ ծառ, ծառեր...:

- Երբ կը գործածուի մը յօդին հետ՝ մարդ մը տեսայ, ծառ մը տնկեցի...:

Յօդը մըն ձեւը կը ստանայ էական բայէն առաջ՝ տեսածս մարդ մըն է, տնկածս ծառ մըն է:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Բառերը նախադասութեան մէջ գործածեցէ՛ք երկու առումներով՝ որոշեալ եւ անորոշ:

տուն
.....

պողոտայ
.....

թաղ
.....

բնակիչ
.....

2 Անորոշ գոյականը գործածեցե՛ք անորոշ յօդով: Մը կամ մըն յօդը միայն եզակի գոյականին հետ կը գործածուի:

Կարօն ծառ տնկեց:

.....

Ակոսին գիւղ էր Արարատի լանջին:

.....

Նժոյզը ընտիր ձի է:

.....

Ես մարգասէր պատանի եմ:

.....

Դուն խոստմնալից մարզիկ ես:

.....

Մեծն Տիգրան նոր մայրաքաղաք կառուցեց:

.....

Երկաթագիրը տառատեսակ է:

.....

3 Գոյականները գործածեցե՛ք որոշեալ առումով:

Շուն ու կատու եղբայրացան:

.....

Հնձուորները ցորեն ու գարի հնձեցին:

.....
Տէր ու ծառայ վիճեցան:

.....
Դուռ ու պատուհան գոցեցէ՛ք:

.....
Ծառեր ու ծաղիկներ թողմեցան:

.....
Աղջիկ ու տղայ նշանուեցան:

.....
4 Փակագիծի մէջ դրուած բառերուն փոխարէն գոյականները գործածեցէ՛ք ս եւ դ որոշիչ յօդերով:

(Այս) դար ապշեցուցիչ գիւտեր կատարեց:

.....
(Այս) աշխարհ լեցուն է հրաշալիքներով:

.....
(Այս) օրեր եղանակը անձրեւային է:

.....
Բոլոր (մենք) ներկայ պիտի ըլլանք հանդէսին:

.....
Ստորագրեալ (ես) այս դիմումը կը ներկայացնեմ:

.....
Ներկաներ (դուք) պիտի դատէք եղածը:

.....
Ծաղիկներ (իմ) թառամեցան:

.....
Ուսուցչուհի (քու) քեզ կը գնահատէ:

ՊՃԵՂ ՄՐ ԱՆՈՒՇ ՍԻՐՏ

Յեղիմակը

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ (1903, Կ. Պոլիս - 1974, Փարիզ) աւարտած է ծննդավայրի Պէրպէրեան վարժարանը: 1922ին թուրքիայէն փախուստ տալով շատ հայ երիտասարդներու հետ կ'անցնի Ֆրանսա ու կը հաստատուի Փարիզ: Իր գործերէն նշանաւոր են «Նահանջը Առանց Երգի» վէպը եւ «Յարալէզներու Դաւաճանութիւնը» պատմուածքներու ժողովածուն: Ան գլխաւորաբար կը ներկայացնէ զաղթական հայ երիտասարդները օտար միջավայրի մէջ, ուր անոնք պէտք է պայքարին ապրելու եւ հայ մնալու համար: Գրած է նաեւ ֆրանսերէն:

կատարը տարեց կիւն մըն է, որ Փարիզ եկած է իր տղոց ետեւէն: Այս նոր միջավայրը շատ խորթ է իրեն եւ ինք ալ անոր, բայց հայ մայրը իր խնամքէն, հոգատարութենէն, իր մայրական գուրգուրանքէն չի կրնար զրկել իր զաւակները, որոնք ենթակայ են օտար միջավայրի տարբեր վտանգներուն:

«Պճեղ Մը Անուշ Սիրտ»ը հայ մօր զգացական աշխարհը բացայայտող գեղեցիկ պատմուածք մըն է:

Վերնագիրի թելադրանք

Այս պատմուածքին գլխաւոր դերա-

Սովորականէն քիչ աւելի տատանեցաւ կանգ առած վակոնը իր գսպանակներուն վրայ: Վակոնի մը համար բնաւ արհամարհելի չէր ներս մտնող կնոջ ծանրութիւնը: Հաստամարմին մայրիկը ծիծաղելիօրէն պզտիկ ու սեւ գլխարկ մը ունի, խեղճուկ սեւ վերարկու մը ունի, ինչպէս նաեւ սեւ յօնքեր, սեւ վերին շրթունք եւ երկու սեւ ակռայ: Հատ մըն ալ հայու սեւ ճակատագիր:

Եփրաքսէ հանրմ «փարտոն» ըսելով անցաւ անկիւն մը ու իր ծրարը դրաւ ոտքերուն մէջտեղ: Տեղաւորուեցաւ, օ՛Ֆ մը քաշեց, տոմսակը մատանիին մէջ անցուց եւ քննական ակնարկ մը պտտցուց շուրջը:

Իր ճիշդ դէմը նստած էր քիչ մը տժգոյն երիտասարդը, թուխ, եւ կոկիկ հագուած: Եթէ ոչ տխուր, գոնէ մելամաղձոտ էր ան եւ ինքն իր վրայ կ'ըսէ: Եփրաքսէ հանրմ նշմարեց, որ անոր գիրկը

գտնուող փոքրիկ ծրարը հայերէն թերթի մը մէջ պլուած էր: Առանց այլեւայլի ըսաւ.

- Գիտես քի ես քեզ պիտի ճանչնամ: Դուն Փառանձեմին տղան չե՞ս:

Ո՛չ, Փառանձեմին տղան չէր, բայց հայ էր: Անակնկալէն այնպէս մը ցնցուեցաւ, որ անմիջապէս տուաւ իր անունը:

- Կարապետեան... Նորայր Կարապետեան: Քա՛, ես փէք շատ մը Կարապետեան կը ճանչնամ: Դուն Մարգուանի՞ Կարապետեաններէն ես... Խասքէօյի՞...: Թամ Փառանձեմի տղուն կը նմանիս...: Հարկաւ՝ հայ ըլլալդ քիթէդ-բերնէդ կը վազէ կոր, հե՛նք ըսի, քի մեր արիւնէն ես...: Գործդ ի՞նչ է...: Սուբլախա պիտի ճանչնաս տղաքս...: Պատիկս եկեղեցին ձայնաւորութիւն կ'ընէ...: Դուն եռաձայն չե՞ս...: Ինչո՞ւ մայրիկդ քովդ բերել չես տար...: Քոյրիկդ քեզմէ մե՞ծ է, կարգուա՞ծ է...: Քա ես խե՞նթ եմ...: Աչքս ելլայ, ասանկ տղաք հասցուր տէ, վերջն ալ մի վայելեր...: Մայր չէք քի, ի՛նչ ըլլալը հասկնաք: Քա ինծի համար ուրիշ ի՞նչ կայ, վերը Աստուած՝ վարը մանչերս: Ինտո՞ր կ'ըլլայ, որ չես ճանչնար կոր պատիկս:

Եփրաքսէ հանրմ յանկարծ ականջները գոցեց, որովհետեւ հանրականքին անիւները գէշ կերպով կը սկըթուէին անկիւնադարձի մը պատճառով: Յետոյ շունչ առաւ եւ հարցուց.

- Ան չէ ամա դուն Սերովբէն կը ճանչնա՞ս, Սէն Միշէլի հայ նպարավաճառը...: Յա ճանրմ, շան գաւակ Սերովբէն...: Է՛, ի՞նչ տեսակ հայ ես դուն. ժամ չես երթար, մեր նպարավաճառը չես ճանչնար, հետս չես խօսիր...:

Տղան կը ժպտէր թեթեւ մը եւ մտիկ կ'ընէր գլուխը կախ:

- Չես հարցներ,- ըսաւ քիչ մը վերջ հայ մայրը,- չես հարցներ, քի ի՞նչ է ծրարիդ մէջինը: Ըսեմ նէ վրաս պիտի խնդաս: Նայէ՛, ծրարիս մէջինը խալի է, գիտնաս ինչե՛ր քաշեցի ասոր ձեռքէն:

Եւ սկսաւ պատմել, թէ ինչեր քաշած է իր այս թրքական գորգին ձեռքէն: Ամէն բանէ առաջ ուզեց նկարագրել իր տունը: Ըսաւ, թէ իր երկու մանչերուն հետ կը բնակի հին եւ աշտարակի պէս նեղ տան մը ոչ թէ գագաթը, այլ գագաթին գագաթին գագաթը, թէ անկարող է մէկ շունչով վեր բարձրանալու: Երեք անգամ կը նստի սանդուղներուն վրայ եւ կ'ըսէ. «Մեղայ ամենասուրբ Երրորդութեանն՝ Հօր

եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ»։ Խօսք է ըրածդ, սիրտը վեր կ'ելլայ։ Իսկ յարկաբաժի՞նը... Աստուած թշնամիիս չցուցունէ, ամառը շատ տաք կ'ընէ տանիքին ճիշդ տակը գտնուելուն համար, եւ Եփրաքսէ հանրմին աչքերէն շոգի կ'ելլայ։ Սենեակներն ալ գրպանի չափ են։ Պոլիս եղած ատեն Եփրաքսէ ասոնցմէ մեծ որմնադարան ունէր։ Չորս հատ որմնադարան, որոնց յարգը չէր գիտեր եւ անոնց մէջ սոխ կը կախէր, սերկեւիլ կը կախէր։ Եւ յետոյ՝ պատուհանները փոքր ու նեղ ըլլալուն համար, հայ մայրը ոչինչ կրնայ թօթուել։ Իր օձիքը անգամ չի կրնար թօթուել։ Եւ Աստուած գիտէ, թէ որքան բան ունի մաքրելիք, քանի որ ծխնելոյզներուն մուրը ուղղակի ներս կու գայ։

Հիմա գանք սա թրքական գորգին։ Դո՛ւն ըսէ, ինչպէ՞ս գայն թօթուէ եւ ո՞ւր թօթուէ։ Սկիզբը կ'իջնէր երկու յարկ վար եւ սանդուղին վրայի մէկ պատուհանէն կը թօթուէր։ Բայց իր դէմը ելան նոյն յարկի երկու ջատուկները, ինչպէս նաեւ դռնապանուհին։ Իբրեւ թէ Եփրաքսէ հանրմ ծայրայեղութեան տարած է եղեր մաքրասիրութիւնը, իբրեւ թէ Փարիզի մէջ կայ եղեր օրէնք մը, որ կ'արգիլէ որեւէ բան թօթուել պատուհանէ մը։ Սո՛ւտ, ամբո՛ղջը սուտ։ Միթէ Եփրաքսէ օրէնքները չի՞ ճանչնար։ Ո՞ր խենթը այս օրէնքը դրեր է։

Հիմակ ալ իր տղաքը սկսեր են արգելք ըլլալ մաքրութեան։ «Մի՛ ըներ, մայրի՛կ, Ֆրանսացիները մի՛ նեղացներ» կ'ըսեն։ Ծօ՛, խելքիս պիտի գայ, վրաս գէշուիլուն պիտի գայ։ Դո՛ւն ըսէ ինչո՞ւ. ունիմ-չունիմ՝ մէկ խալի մը ունիմ, աս խալին ալ թօթուել պիտի չձգեն։ Ես ալ ի՞նչ ըրի. ծրարելուս պէս հետս առի։ Հիմա Սմբատեաններուն կ'երթամ կոր Քլամար...։ Քանի որ հոն պիտի երթամ՝ հետս կը տանիմ, իրենց պարտէզը կը թօթուեմ, լաւ մը կը մաքրեմ ըսի...։ Տանողը ես չեմ ես, տրամվան է։ Ինչո՞ւ չպիտի ընեմ եղեր, - իմին անուներ Եփրաքսէ է, - այնչափ հեռուներէն հոս բերելէս վերջը...։

Բայց որովհետեւ տղան բան մը չէր ըսեր, լռեց, ծուռ մը նայեցաւ եւ քիչ յետոյ հարցուց.

- Ան չէ անա, ասանկ օրով ինչո՞ւ չես աշխատիր։
- Քիչ մը տկար եմ, - պատասխանեց երիտասարդը։
- Տկա՞ր ես մի։ Ի՞նչ ունիս, ո՞ւրտեղդ...։ Քա հա, երեսդ կարմիր

չէ մնացեր, ինչպէ՞ս մէկ անգամէն չտեսայ...։ Պաղ առած ըլլալու ես։ Սա լեզուդ դուրս հանէ, նայիմ, հանէ՛...։ Ծօ՛, հանէ՛ կ'ըսեմ կոր

քեզի... էյ, չէ՛, գլուխդ ալ շատ տաք չէ...: Տակէդ աղէկ հագա՞ծ ես...: Քակէ՛ նայիմ սա կոճակներդ, ես աչքովս պիտի տեսնեմ...: Ծօ՛, շա՛ն գաւակ, մայրդ ըսել եմ, քակէ՛...: Նայէ՛, չըսի՞, ասանկ բարակուկ բաներ կը հագնիք, ա՛խ, ջահելութիւն...: Բուրդէ՛, բուրդէ՛ ֆանելա կ'ուզես...: Մօրուքդ ալ մատ մը եղեր է, ինչո՞ւ թրաշ չես ըլլար կոր...: Փարա չունի՞ս...: Սո՛ւտ ես, ցուցո՛ւր նայիմ սա փարադ: Պարապ խօսք չ'ուզեր, շուտով տուն պիտի երթաս, պիտի պառկիս ու քրտնիս: Ա՛խ, ինչ ըսեմ ձեզի, որ երկայն վարտիք հագնիլը մեղք կը սեպէք...:

Լուեցին: Հանրակառքը ճռնչեց, կանգ առաւ, կրկին ճամբայ ելաւ սովորական սոյլէն յետոյ, եւ հայուհին աւաղեց.

- Ա՛խ, ասանկ զայիֆ-գուլուֆ տղաքը փողոցներն են մնացեր...: Վրանին մայր չի կայ քի...: Ծօ տղա՛յ, մօտս ալ չես, որ գամ վեց հատ շիշէ քաշեմ եւ փիր ու փաք ըլլաս: Քանի՞ տարեկան ես...: Աչքս ելլայ...:

Երիտասարդը պնդեց, թէ եղածը մեծ բան մը չէ, թէ չ'արժեր այդքան մտահոգուիլ: Եփրաքսէ հանրմ բարկացաւ, բայց լուեց շուտով: Տղան կրկին մնաց գլուխը կախ, մտածկոտ: Հայ մայրը «ախ, աշխարհ» ըսաւ քիթին մէջէն եւ արցունք մը սրբեց: Յետոյ յանկարծ պայթեցաւ.

- Գետնին տա՛կը անցնին սա աղջիկները: Ծօ, ի՞նչ ունին, որ ամէնքդ ալ անոնց փէշերէն չէք գատուիր...: Մեծ տղաս խելօք է, բայց պզտիկս... փորձանք է, փորձանք: Ա՛խ, սա աղջիկները...: Անիծուին ամէնքն ալ, ամէնքն ալ...:

«Մօր Սիրտը» շարժանկարէն դրուագ մը, Հայֆիմի արտադրութիւն:

Ճամբորդները իջան ու ելան, եւ տոմսավաճառը կայարաններուն անուկները պոռաց նոյն ձանձրալի ձայնով: Երկու հայերը լուռ մնացին բաւական ատեն, մինչեւ որ կրկին լեզու ելաւ կինը՝ ըսելով.

- Ծօ տղա՛յ, ո՞րտեղ դէմս ելար...: Ինծի տերտ պիտի ըլլաս: Տղաքս ալ չես ճանչնար, քի լուր մը առնեմ վերջը...: Զեռքէս ալ բան մը չի գար որ...: Է՛յ, դէմս չեւած ըլլայիր...:

Տխուր տղան շնորհակալ եղաւ, «աշխարհի վրայ դեռ մարդ կայ եղեր» ըսաւ այն կնոջ համար, զոր ես կոչեցի Եփրաքսէ հանրմ, բայց դուն գիտես, ընթերցո՛ղ, որ պճեղ մը անուշ սիրտ է:

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Տատանիլ – երերալ, ճօճուիլ, խախտիլ

Վակոն (ֆրանս.) – շոգեկառքի սենեակ

Փարտոն (ֆրանս.) – ներողութիւն

Թուխ – մութ գոյն, սեւ

Մելամաղձոտ – տրտում, տխրելու հակում ունեցող

Պլլուիլ – փաթթուիլ, փարիլ

Առանց այլեւայլի – առանց որեւէ նկատառումի

Ժամ – եկեղեցի

Որմնադարան – պատի մէջ շինուած դարան, պահարան

Ջատուկ – կռուարար մեծ կին

Օրն ի բուն – ամբողջ օրը

Սոյլ – սուլելը, շրթնային կանչ

Աւաղել – ափսոսալ, ողբալ

Պճեղ մը – սխտորի կամ պտուղի շերտ. հոս՝ կտոր մը

Հեղինակը Եփրաքսէ հանրմի ուղղակի խօսքերուն մէջ պահած է անոր լեզուական յատկանիչները: Եփրաքսէ հանրմի լեզուին յատուկ են պոլսական բարբառին յատուկ ըսելաձեւերը եւ թրքերէն բառերու առատ գործածութիւնը, որ արտօնուած չէ գրական լեզուին մէջ: Հեղինակը այդպէս կ'ընէ՝ աւելի հարազատ եւ իրական դարձնելու համար իր հերոսը:

Ահաւասիկ քանի մը հատը.

Գիտե՞ս քի - գիտես որ: Փէք շատ - բաւական: Թամ - ճիշդ: Յէնէն - անմիջապէս: Մութլախա - անպայման: Ինտո՞ր կ'ըլլայ - ինչպէ՞ս կ'ըլլայ: Անա - բայց: Յա ճանըն - այո, հոգի՛ս: Ըսեմ նէ - եթէ ըսեմ: Խալի - գորգ: Տրամվա - հանրակառք: Ձահելութիւն - տղայութիւն: Ֆանելա - ներքնագգեստ: Թրաշ ըլլալ - ածիլուիլ: Փարա - դրամ: Ձայիֆ-գույուֆ - տկար, վտիտ: Շիշէ քաշել - կոնակին գաւաթ զարնել: Փիր ու փաք - մաքուր: Տերտ - հոգ:

ԴԱՍԱՐԱՆԱՅԻՆ ԶՐՈՒՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

- 1.- Որո՞նք են այս պատմուածքին երկու դերակատարները:
- 2.- Անոնք ուրկէ՞ եկած են եւ ո՞ւր տեղի կ'ունենայ հանդիպումը:
- 3.- Հայ մայրը ինչո՞ւ դժգոհ է իր նոր միջավայրէն, ի՞նչ բան զինք անոր կը կապէ:
- 4.- Թուեցէ՛ք քանի մը յատկանիշներ, որոնք այս նոր միջավայրին մէջ օտարոտի կը դարձնեն այս կինը:
- 5.- Ինչպէ՞ս կ'արդարանայ այս կնոջ հետաքրքրութիւնը Նորայրով:
- 6.- Եփրաքսէ հանրմ, իբրեւ մայր, ի՞նչ մտահոգութիւններով կը տազնապի: Համադրեցէ՛ք:
- 7.- Իրաւ կը գտնէ՞ք այս պատմուածքին վերնագիրը՝ «Պճեղ մը անուշ սիրտ»:
- 8.- Նկարագրեցէ՛ք մեծ կնոջ մը գուրգուրոտ վերաբերմունքը իր թոռան կամ զաւկին նկատմամբ:

ԽՕՍՔԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ ԸՍՏ ԽՕՍՈՂԻ

խօսքը, ըստ խօսողի, կ'ըլլայ երկու տեսակ՝ պատմողի կամ հեղինակի խօսք եւ հերոսի կամ ուրիշի խօսք:

Պատմողը կամ հեղինակը, երբ հարազատ կերպով կը մէջքերէ ուրիշի կամ հերոսի խօսքը, կը պահէ անոր լեզուական յատկանիշները, որովհետեւ անոնք կ'օգնեն լաւ կերպով պատկերացնելու հերոսը, անոր միջավայրը, հոգեկան եւ իմացական կարողութիւնները:

Որոշեցէ՛ք, թէ վարի հատուածներուն մէջ ո՞ւր է պատմողի կամ հեղինակի խօսքը եւ ո՞ւր է ուրիշի կամ հերոսի խօսքը:

Ա

Եփրափսէ հանրամ նշմարեց, որ անոր գիրկը գտնուող փոքրիկ ծրարը հայերէն թերթի մը մէջ պլլուած էր: Առանց այլեւայլի ըսաւ.
- Գիտես քի ես քեզ պիտի ճանչնամ: Դուն Փառանձեմին տղան
չե՞ս:

Բ

- Չես հարցներ,- ըսաւ քիչ մը վերջ հայ մայրը,- չես հարցներ, քի
ի՞նչ է ծրարիդ մէջինը: Ըսեմ նէ վրաս պիտի խնդաս: Նայէ՛, ծրարիս
մէջինը խալի է, գիտնաս ինչե՛ր քաշեցի ասոր ձեռքէն:

Գ

Բայց որովհետեւ տղան բան մը չէր ըսեր, լռեց, ծուռ մը նայեցաւ
եւ քիչ յետոյ հարցուց.
- Ան չէ ամա, ասանկ օրով ինչո՞ւ չես աշխատիր:
- Քիչ մը տկար եմ,- պատասխանեց երիտասարդը:

Դ

Հայ մայրը «ա՛խ, աշխարհ» ըսաւ քիթին մէջէն եւ արցունք մը
սրբեց:
Տխուր տղան շնորհակալ եղաւ, «աշխարհի վրայ դեռ մարդ կայ
եղեր» ըսաւ այն կնոջ համար, զոր ես կոչեցի Եփրափսէ հանրամ, բայց
դուն գիտես, ընթերցո՛ղ, որ պճեղ մը անուշ սիրտ է:

Ուրիշի կամ հերոսի խօսքը ուղղակի մէջբերելու նշանը խօսակցական
գծիկն է: Չակերտը կ'օգտագործուի կարծ արտայայտութիւններու պարագային
միայն:

● Վերի չորս հատուածները պատրաստեցէ՛ք ուղղագրութեան
համար:

ՈՅ ԵՐԿԲԱՐԲԱՌԻՆ ՀՆՁԻՒՆԱՓՈՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ոյ երկբարբառը ուժեղ դիրքի մէջ կը հանդիպի փակ ու բաց վանկերու մէջ եւ տարբեր արտասանութեամբ՝ քոյր, կապոյտ, խոյ, Նոյ:

Բառի աճման (ածանցում եւ բարդում) ատեն թոյլ դիրքի վրայ անցնող փակ վանկի ոյ երկբարբառը սովորաբար կը դառնայ ու, իսկ կարգ մը պարագաներու կը կորսուի կամ անփոփոխ կը մնայ.- բոյժ բուժել, բայց՝ բժիշկ, բոյ՛ն բունկալ, բայց՝ բնաւեր, բոյր՝ բուրել, գոյ՛ն գունաւոր, գունագեղ, թոյ՛ն թունաւոր, թոյլ՝ թուլամորթ, բայց՝ թոյլտուութիւն, թոյլատրել, լոյս՝ լուսաւոր, խարոյկ՝ խարուկահանդէս, ծոյլ՝ ծուլանալ, կապոյտ՝ կապուտաչեայ, կապուտակ, բայց՝ կապտորակ, կապտիլ, համբոյր՝ համբուրել, ողջոյն՝ ողջունել, պտոյտ՝ պտուտահողմ, պտուտակ, բայց՝ պտտիլ, սոյր՝ սուրալ, բայց՝ սրարչաւ, սառոյց՝ սառցակոյտ, սառցադաշտ, ստոյգ՝ ստուգել եւ այլն:

Անոյ բառը այժմ կը գրուի անուշ, բայց անձնանուններու պարագային ոյ-ով՝ Անուշ, Հայկանուշ, Մայրանուշ, Սիրանուշ, նաեւ՝ արենուշ...:

Ուժեղ դիրքի բաց վանկին մէջ ոյ երկբարբառը կը հանդիպի միայն միավանկ բառերու մէջ. տոկուն է, չի հնչիւնափոխուիր.- Նոյ՝ Նոյեան, գոյ՝ գոյական, գոյակ, գոյութիւն, խոյ՝ խոյակ, խոյանալ:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Նախ բառարանէն ճշգրեցէ՛ք հետեւեալ նմանաձայն զոյգերուն իմաստները եւ անոնցմով կազմուած բաղադրեալ բառեր գտէ՛ք, եթէ ունին: Գործածեցէ՛ք իբրեւ առաջին բաղադրիչ:

- փոյթ
- փուտ
- բոյր
- բոյլ
- լոյծ
- լուծ
- յոյլ

հոյլ
.....

ծոյլ
.....

ձոյլ
.....

թոյլ
.....

ղոյլ
.....

2 Վերականգնեցէ՛ք առաջին արմատը:

կազդուրիչ ցուցական

սուրալ սուլիչ

հանգուցել բնաւեր

բուժարան նշուլել

համբուրել ստուգել

լուծել գուժել

պտուտակ յուլութիւն

3 Վարի արմատներով վերջացող բարդ կամ ածանցաւոր բառեր գտէ՛ք:

ձոյլ
.....

վոյթ
.....

բոյծ
.....

բոյժ
.....

բոյր
.....

սոյր
.....

լոյծ
.....

քոյր
.....

ԳՈՅԱԿԱՆԻՆ ՀՈՂՈՎՈՒՄԸ (1)

գիրք կարդալ
 գիրքի դիմել
 գիրքէ օգտուիլ
 գիրքով սերտել

Սօսքի մէջ գոյականին ձեւափոխութիւնը կը կոչուի հոլովում, իսկ իւրաքանչիւր ձեւը՝ հոլով:

Գոյականը ունի վեց հոլով, բայց չորս հոլովաձեւ:

<i>ուղղական</i>	<i>գիրք</i>
<i>հայցական</i>	<i>գիրք</i>
<i>սեռական</i>	<i>գիրքի</i>
<i>տրական</i>	<i>գիրքի</i>
<i>բացառական</i>	<i>գիրքէ</i>
<i>գործիական</i>	<i>գիրքով</i>

Գոյականը ունի տարբեր հոլովումներ: Հոլովումին տեսակը կ'որոշուի սեռական-տրականի հոլովամասնիկով:

Սեռական-տրական հոլովամասնիկները կ'աւելնան վերջաւորութեան (արտաքին հոլովում)՝ գիրք - գիրքի կամ կը զետեղուին բառի վերջին վանկին մէջ (ներքին հոլովում)՝ քաջութիւն - քաջութեան:

Գոյականի հոլովումներն են.

1) Ի հոլովում, որուն կ'ենթարկուին գոյականներու մեծամասնութիւնը: Օրինակ՝ ծառ - ծառի, մատիտ - մատիտի:

2) Ու հոլովում, որուն կ'ենթարկուին.

ա) Եր եւ ներ յոգնակերտով բոլոր յոգնակիները՝ ծառեր - ծառերու, սեղաններ - սեղաններու:

բ) Կարգ մը միավանկ բառեր՝ ձի, էջ, կով, արջ, ծով, հայ, մարդ, հաւ, նաւ, հով, շահ, ժամ, պահ, դար: Օրինակ՝ ձի - ձիու, նաւ - նաւու, հայ - հայու:

գ) Կարգ մը բազմավանկ բառեր՝ տղայ - տղու, գլուխ - գլխու, ամիս - ամսու:

3) **Ե**ան հոլովում: Միայն առաւօտ - առաւօտեան, երեկոյ - երեկոյեան բառերը: ԵԱՆ հոլովումին կ'ենթարկուին նաեւ ի հոլովումի քանի մը բառեր՝ ժողովուրդ - ժողովրդեան, ծնունդ - ծննդեան, գալուստ - գալստեան:

Առաւօտեան ձեւին փոխարէն կայ նաեւ առաւօտուն ձեւը:

4) **Ա**ն հոլովում, որուն կ'ենթարկուին հետեւեալ խումբերը.

ա) գարուն, ամառ, աշուն, ձմեռ եղանակներու անունները՝ գարուն - գարնան, աշուն - աշնան:

բ) բեռ, թոռ, ծոռ, դուռ, լեռ, մատուռ, մանուկ բառերը՝ բեռ - բեռան, թոռ - թոռան...: Բացի լեռ բառէն, միւսերը կրնան հոլովուիլ նաեւ ի հոլովումով:

Սեռական-տրականի մէջ բառավերջի ո գիրը ը կը դառնայ հետեւեալ բառերուն մէջ՝ ամառ - ամրան, ծմեռ - ծմրան, դուռ - դրան, լեռ - լերան, մատուռ - մատրան: Լեռ եւ դուռ բառերուն բացառականին մէջ գրաբարի ն հնչիւնը կը վերականգնի՝ դուռ - դրան - դռնէ - դուռով. լեռ - լերան - լեռնէ - լեռով:

գ) Ում ածանցով վերջացող բառերը՝ հոլովում - հոլովման, ուսում - ուսման, սպասում - սպասման...: Ասոնք կրնան հոլովուիլ նաեւ ի հոլովումով:

5) **Այ** հոլովում. միայն աղջիկ - աղջկայ եւ կնիկ - կնկայ բառերը:

6) **Ոյ** հոլովումին կ'ենթարկուին.

ա) Իա-ով վերջացող բոլոր տեղի յատուկ անունները՝ Կիլիկիա - Կիլիկիոյ, Թուրքիա - Թուրքիոյ, Իտալիա - Իտալիոյ...

բ) Սէր եւ Աստուած բառերը.

Սէր - սիրոյ - սէրէ - սիրով

Աստուած - Աստուծոյ - Աստուծնէ - Աստուծով

գ) Պոլիս - Պոլսոյ, Մուշ - Մշոյ, Սասուն - Սասնոյ, Կարին - Կարնոյ տեղանունները: Վերջին երեքը սովորաբար կը հոլովուին ի-ով:

7) **Ա** ներքին հոլովում, որուն կ'ենթարկուին միայն շուն - շան, տուն - տան գոյականները: Անուն գոյականը կ'ըլլայ անուան: Ասոնք կրնան հոլովուիլ նաեւ ի հոլովումով:

8) **Ե** ներքին հոլովում. ասոր կ'ենթարկուին միայն դուստր - դստեր, կայսր - կայսեր գոյականները:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Հոլովեցէ՛ք՝ բառին բուն հոլովումով:

	պատ	կատու	գօտի	բազէ
ուղղական
հայցական
սեռական
տրական
բացառական
գործիական

	Կարօ	Արա	չուկայ	պահածոյ
ուղղ.-հայց.
սեռ.-տր.
բցո.
գործ.

	ձի	տղայ	ծառեր	սեղաններ
.....
.....
.....
.....

	ուսում	զարուն	երեկոյ	առաւօտ
.....
.....
.....

.....

դուռ

լեռ

ձմեռ

ամառ

.....

.....

.....

.....

աղջիկ

կնիկ

սէր

Աստուած

.....

.....

.....

.....

Իտալիա

Պոլիս

չուն

տուն

.....

.....

.....

.....

մատուռ

անուն

դուստր

կայսր

.....

.....

.....

.....

2 Գոյականը գործածեցէ՛ք իր բուն հոլովումով եւ անհրաժեշտ պարագային՝ նաեւ որոշեալ առումով:

- (առաւօտ).....զանգը (կիլիկիա)քարտէզը
 (Աստուած)վախը (տղայ)նշանածը
 (երեկոյ).....դպրոց (սէր).....երգը
 (դուստր)ընկերը (կայսր)գահը
 (գարուն).....ծաղիկը (աշուն)պտուղը
 (ձմեռ).....ցուրտը (ամառ)տաքը
 (մատուռ).....խաչը (Պոլիս)հայերը
 (դուռ).....բանալին (լեռ)գագաթը
 (տուն)դուռը (չուն)հաջոց
 (ձի)վրնջին (նաւ)կայմ
 (ձի).....վրնջինը (նաւ)կայմը
 (աղջիկ)մատանի (կնիկ)լաչակ
 (աղջիկ)մատանին (կնիկ)լաչակը
 (Մկօ)գիրքը (Համբարձում)տօնը

3 Գոյականները գործածեցէ՛ք բացառական եւ գործիական հոլովներով՝ ի հարկին յօդեր ալ գործածելով:

- (Աստուած) վախնալ (մեղու)խայթուիլ
 (դուռ) մտնել (նաւ)ճամբորդել
 (լեռ)իջնել (Մկօ)նեղուիլ
 (Աստուած)յաղթել (եղիս)ստանալ
 (սէր) ընդունիլ (ձի)չրջագայիլ
 (Սուրիս)..... անցնիլ (սղոց)կտրել
 (ծառեր) թափիլ (աշտէ)պատերազմիլ

ՄԱՇԱԾ ԱԻԵԼ

Հեղինակը

ԲԵՆԻԱՄԻՆ ՆՈՒՐԻԿԵԱՆ (1894-1988) ծնած է Հիւսէյնիկ, Արեւմտեան Հայաստան: Հայկական կրթութիւնը ստացած է ծննդավայրին եւ Խարբերդի մէջ: 1913ին գաղթած է Ամերիկա, հետեւած համալսարանական ուսման, ապա մետուած ազատ ասպարէզ: Զբաղած է նաեւ գրականութեամբ: Հրատարակած է «Հայ Գիր» գրական պարբերաբերթը: Ունի պատմաւածքներու երկու ժողովածուներ՝ «Այգեկութիւն» եւ «Պանդուխտ Հոգիներ»:

Բենիամին Նուրիկեան կը սիրէ բանուոր ու գեղջուկ տիպարներ ներկայացնել:

Վերնագրի թելադրանք

Պատմաւածքին գլխաւոր հերոսը

դրամ վաստկելու համար Երկրէն Ամերիկա պանդխտած աւելածու Ակոբ աղբարն է, որ Մեծ Եղեռնի հետեւանքով սշտապէս Ամերիկա մնալու դատապարտուած է: Հեղինակը ցոյց կու տայ բանուորին անձուկ կեանքը եւ ծերութեան սեմին մաշած աւելի մը նման անոր գործէ դուրս դրուիլը: Ծերութեան անպահովութիւնը ամէնէն սարսափելին է: Ասիկա ընկերային դժբախտութիւն է:

Ջուրի ճամբայ. Երկրէն Ամերիկա, Ամերիկայէն Երկիր: Քսան տարուան մէջ երեք անգամ գացեր ու եկեր էր այդ ճամբէն, ծովով ու ցամաքով:

Երեքը չորս պիտի ըլլար շուտով, երբ պատերազմը փրցուց, մոխիր դարձուց պանդուխտի երթեւեկի իր բարակ թելը:

Եւ Ակոբ աղբարը, Երկրի կարօտը անթեղած սրտին մէջ, մնաց Ամերիկայի հողին վրայ, ինչպէս նաւաբեկեալ մը, որ փրփրոտ ջուրերուն երեսը ծփացող գերանին կը փաթթուի...:

- Բաներնիս բուրդ է. Ամերիկայի մալ եղանք գացինք,- կը մտածէր Ակոբ աղբարը ամէն առտու, երբ ճաշի պզտիկ ծրարը թեւին տակ՝ գործարանի կողմնակի դռնէն ներս կը մտնէր:

Ժամը եօթուկէս: Սուլիչը կը ճչայ, կտոր-կտոր կ'ըլլայ կ'ըսես: Շարժիչ մեքենան բանիլ կը սկսի: Բազմաթիւ փոկեր, բազմաթիւ

անիւններ գրկած, կը դառնան փա՛թ-փա՛թ, փա՛թ-փա՛թ:

Ակոբ աղբար, բանուորի կապոյտ հագուստը վրան անցուցած, սեւ ու կեղտոտ գտակը գլուխը, ծանր աւելն ալ ձեռքը՝ փոքրիկ, կլոր ձեռնասայլին հետ գործի վրայ է հիմա:

- Բարի լո՛յս, պարոն Յակոբ,- կ'ըսէ խտալացի Տոմինիքը՝ զը-
լարթ եւ համարձակ հայերէնով մը, զոր Ակոբ աղբօր սիրոյն սորվեր
է վանկ առ վանկ:

- Պոն ժուրնօ,- կը փոխարինէ աւելածուն եւ կ'անցնի ժպտելով:

Ակոբ աղբար աւելը ձեռքը կը շրջի իր պզտիկ, կլոր ձեռնասայլին
ետեւէն: Գործարանին երկու տարածուն յարկերն ալ լեցուն են մեքե-
նաներով, որոնք բոլորն ալ, կանգնած, նստած կամ պպզուկ դիրքե-
րով, իր ամէն աւուր ճանչուորներն են: Հին ծանօթներ, մտերիմներ
գրեթէ: Գորշ ու կարծր երեսներով անլեզու հսկաներ, որ իւր կը
սպառեն առատ եւ կը բանին:

Անոնցմէ մէկը երկաթ ձողեր, գերաններ իսկ կը խածնէ հատ-
հատ, կը կտրէ պրասի պէս: Միւսը երկաթ կը ծակէ ոլորուն թնճուկ-
ներ դիզելով իր ոտքերուն շուրջ: Ուրիշ մը երկաթ կը փորէ, կը տաշէ
կամ կը փայլեցնէ:

Այրած իւղին կծու հոտը, որ բանող մեքենաներուն գաղջ արտա-
չնչումն է, երկու յարկերն ալ կ'ողողէ եւ կ'երթայ սողոսկիլ պաշտօն-
եաներուն մաքուր, օդաւէտ սրահին դուռէն ներս, ամէն անգամ,
որ դուռը կը բացուի զուսպ եւ անաղմուկ:

Եւ ամէն անգամ, երբ այդ դուռը կը բացուի, դուրս եկողը վերա-
կացուն է, եզան վիզով եւ լեցուն փորով գերմանացի մը, որուն
ստուերն անգամ ծանօթ է ալ ամէնուն, եւ որուն դէմքը պաղ է եւ
կարծր՝ մեքենաներուն պէս:

Վերակացուն: Մեքենական այս նոր դարին կախարդն է ան՝ այս
նոր աշխարհին մէջ: Տեսէ՛ք, Ակոբ աղբար աւելը շատ աւելի ուժով
կը գարնէ հիմա: Սայլակը աւելի արագ կը քշէ մեքենաներուն
միջանցքէն: Փքոցը աւելի արագ կը հեւայ: Խարտոցները եւ մուրճերը
կ'աճապարեն: Բերանները կղպուած են, աչքերը՝ բաց: Քրտինքը
աւելի առատ եւ աւելի տաք կը հոսի ճակատներէն, կուրծքերէն եւ
կռնակներէն: Հինգ հոգի մէկանց դուրս կը խուժեն արտաքնոցէն

եւ իրենց գործասեղաններուն կամ մեքենաներուն գլուխը կ'անցնին հեւասպառ: Վերակացուն:

Ակոբ աղբար գեղի մարդ է, սակայն, հայ գեղի մարդ:

Գործէն չի վախնար, շիտակը: Վկայ՝ իր մաշեցուցած աւելներուն խուրճերը եւ վկայ մանաւանդ մշտնջենական մաքրութիւնը ընդարձակ գործարանին բոլոր անցքերուն եւ բոլոր անկիւններուն: Բայց, ի՞նչ գլուխը լայ, ութը օրն անգամ մը, երբ իր շաբաթականին պզտիկ, նիհար պահարանը կը պատուէ՝ երեսը քացախ կը կտրի: Ինը տոլար տասնմէկ սէնթ է ստացածը, ո՛չ աւելի, ոչ ալ պակաս: Իր բառով՝ ծեր էջի պոչ, որ ո՛չ կ'երկնայ, ոչ ալ կը կարճնայ:

Ինը տոլար եւ տասնմէկ սէնթ:

Տարիներ կաղնիկաղ կ'երթան մէկը մէկին ետեւէն, իրարու զարնուելով, երբեմն ալ զիրար հրելով: Ակոբ աղբար աւել աւելի վրայ կը հատցնէ: Այնչափ կ'աւլէ ու կ'աւլէ, որ գործարանին տախտակամածն իսկ կը մաշի: Անտեսանելի ճանկեր իր ճակտին վրայ թառած ըմբոստ գանգուրը ստէպ կը փետտեն կամաց-կամաց, յետոյ գլխուն առատ մազերը կը քաղեն հատ-հատ եւ պելներուն ու յօնքերուն երկայնքը ճերմակ թելեր կը շարեն: Աչքերը, երբեմն լոյսի ցայտուն

Խոնարի մարդիկ աշխատանքի պահուն.
«Գերձակը», «Գեպոնախնձոր կեղուղ կինը», գեղանկարաիչ՝ Յակոբ Յակոբեան:

աղբիւրներ, ձէթը հատած ճրագին տփգունութիւնը կ'առնեն: Ականջը կը ծանրանայ: Ուսերը կը ծռին: Մէջքը աղեղ կ'ըլլայ: Աւելը դողացող մատներուն մէջ կապարի ծանրութիւն կը ստանայ: Պզտիկ կլոր սայլակը կրիայի գնացքով կը շրջի գործարանին միջանցքներէն:

Ժամանակը վերակացուին քար երեսին վրայ ալ յարձակեր եւ հոն, անոր լայնքին ու երկայնքին, խորունկ, բարակ ալօսներու անջնջելի ցանց մը փորեր է իր բարակ մուրճովն ու բրիչովը:

Գործարանին երկու ընդարձակ յարկերը աւելի շէնցեր ու աճեր են: Երեք, չորս, հինգ յարկ՝ իրարու վրայ նստած:

Ինչ որ անփոփոխ կը յամառի մնալ՝ Ակոբ աղբօր շաբաթականին նիհարկեկ դեղին պահարանն է, որուն պատուած ծոցէն ամէն անգամ դուրս կու գայ ինը տղար եւ տասնմէկ սէնթ միայն, ո՛չ աւելի, ո՛չ պակաս:

Առտու մը, չլուսնա՛ր բարով, պաշտօնեաներու սենեակին մէջ, ուր կանչուած էր ինք, ծանր ձեռք մը թառեցաւ Ակոբ աղբօր ծռած ուսին վրայ, եւ ծանօթ ձայն մը, պաշտօնական, կտրուկ եղանակով մը իր ականջը լեցուեցաւ.

- Վաղուրնէ սկսեալ, շատ կը ցաւիմ ըսելու, որ ա՛լ պէտք պիտի չունենանք քու աշխատանքիդ: Երթաս բարով:

Ծանր թաթը վերցուեցաւ տարեց աւելածունին ուսէն, բայց կշռաւոր եւ կտրուկ բառերը ընկղմեցան մինչեւ յատակը իր ալեկոծ գանկին:

- Բայց, պարո՛ն վերակացու... շնորհակալ եմ,- թոթովեց ան կիսախեղդ, ցաւագին ձայնով մը, եւ կեղտոտ գտակը ձեռքերուն մէջ գալարելով, վիզը կոտրած, քայլերը դանդաչուն՝ գործաւորներու բաժինը մտաւ:

Աւելն ու սայլակը ձեռք առաւ նորէն եւ վերջին անգամ:

Գլխուն մէջ սակայն հին, ամուր կապ մը պրկուեցաւ, պրկուեցաւ ուժգին եւ, չա՛թ, փրթաւ յանկարծ. անանուն բան մը ինքն իր վրայ փլաւ կարծես: Զգաց ահաւոր կսկիծն ու դառնութիւնը յուսախաբ եւ աննեցուկ ծերութեան, որոնք զոյգ մը իժերու պէս իր ամբողջ էութեանը կը պլլուէին ու կը խեղդէին գայն:

Ծերացած ձին կա՛մ հրացանի կը բռնեն, կա՛մ ազատ կը ձգեն

մարգերուն վրայ, մինչեւ որ երթայ մեռնի ինքն իր գլխուն:

Եւ՝ տարիքը առած բանուորը, մաշած, կեղտով ծածկուած աւել, մէկդի կը նետեն անտարբեր եւ տեղը թարմ հատ մը կ'առնեն:

Հալած, հատած, տարիներուն կոշտովը ծածկուած աւել մըն ալ ինքը իրաւ, մեր Ակոբ աղբարը: Աշխարհի աչքին՝ մաշած աւել մը, կամ շատ-շատ՝ մարդու կերպարանքով ցաւագին խրտուիլակ մը պարզապէս, որ քուրջերու անպէտ դէզ մըն է հիմա:

Եւ Ակոբ աղբար իր խարխուլ մարմինը գործարանէն դուրս կը նետէ ծանր, բայց անարժէք բեռան մը պէս:

Գրպանին յատակը ճմռթկուած պահարան մը կայ միայն, իր վերջին շաբաթականը, ինը տուար եւ տասնմէկ սէնթ:

Աշխարհը վկայ, Ակոբ աղբար այդ գնով ծախեր է իր օրն ու արեւը: Աշխարհը վկայ:

ԲԵՆԻԱՄԻՆ ՆՈՒՐԻԿԵԱՆ

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Անթեղել – կրակը մոխիրով ծածկել, փոխ.՝ պահել, թաքցնել (ցաւ, վիշտ)

Մալ եղանք – ապրանք եղանք, սեփականութիւն եղանք (ուրիշին)

Փոկ – գօտիի պէս երկար կաշի

Պպզուկ – պպզած

Ամէն աւուր – ամէնօրեայ

Պրաս – կանաչ սոխի նմանող ուտելի բոյս մը

Գաղջ – քիչ տաք քիչ պաղ, եղկ, հեղգ

Ողողել – յորդելով ծածկել, հեղեղել

Վերակացու – հսկիչ, վերատեսուչ

Մէկանց – մէկէն, յանկարծ միասին

Խուրձ – քաղուած բոյսերու կապոց, փունջ, որայ՝ ցորենի

Ըմբոստ – ապստամբ, անհնազանդ, հետտ

Ստէպ – յաճախ

Մարգ – խոտաւէտ տարածութիւն, արօտ, մարմանդ

Կոշտ – մորթի կամ մատի վրայ կարծրացած գունդ

Խրտուիլակ – մարդակերպ շինուածք՝ թռչունները խրտչեցնելու համար

Քուրջ – լաթի կտոր, ցնցոտի

ԴԱՍԱՐԱՆԱՅԻՆ ԶՐՈՒՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

1.- Մեծ Եղեռնէն առաջ Հայաստանէն Հայեր Ամերիկա պանդըխտութեան կ'երթային դրամ վաստկելու համար: Ո՞ր պատերազմին ղէպի երկիր վերադարձի ճամբան կը կտրուի: Ինչո՞ւ:

2.- Ամերիկա մնալու դատապարտուած Ակոբ աղբարը ինչի՞ կը նմանցուի, իսկ ինք ի՞նչ կ'ըսէ իր մասին:

3.- Գործարանին մէջ բանուորներն ու մեքենաները ինչո՞վ նման են իրարու վերակացուի ներկայութեան:

4.- Մէջբերեցէ՛ք հերոսին ծերութիւնը նկարագրող քանի մը գիծեր:

5.- Ակոբ աղբար ի՞նչ բանի կը նմանցնէ իր աշխատավարձը:

6.- Ան ի՞նչ բանի նմանցնէ գործէն արձակուած ծերացած մարդը:

7.- Ի՞նչ իմաստ ունին հետեւեալ ասոյթները եւ ի՞նչ առիթով ըսուած են. «Ջուրի ճամբայ», «Բաներնիս բուրդ է», «Երեսը քացախ կը կտրի», «Ծեր էջի պոչ, որ ո՛չ կ'երկնայ, ոչ ալ կը կարճնայ», «Մաշած աւել»:

8.- Վերջին հատուածը վերնագրեցէ՛ք ուղղագրութեան համար:

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

1 Որոշեցէ՛ք, թէ ի՞նչ կ'ընեն այս գործիքները.- շարժիչ, փքոց, փոկ, ձեռնասայլ (սայլակ), խարտոց, մուրճ, բրիչ:

2 Կապեցէ՛ք հոմանիչ բառերը:

աննեցուկ	•	•	գալարուն
ցաւագին	•	•	երերուն, տատանող
ոլորուն	•	•	յաւիտենական, յաւերժական
դանդաչուն	•	•	վշտահար, աղիողորմ
մչտնջենական	•	•	անպաշտպան

3 Նախ ճշդեցէ՛ք, թէ նախածանցը ի՞նչ նոր իմաստ տուած է բառին, ապա նոյն նախածանցով նոր բառեր գրեցէ՛ք:

մարդ – նախամարդ, հայր – նախահայր, փորձ – նախափորձ

գնահատել – ստորագնահատել, դաս – ստորադաս

զինել – ապազինել, նեխել – ապանեխել, արդիւն – ապարդիւն

անուն – մականուն, գրել – մակագրել, նիչ(նշան) – մակնիչ

հաշիւ – առհաշիւ, օր – առօրեայ, կախ – առկախ, երես – առերես

ՓՈՆԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹԻՒՆ

Գիտենք թէ փոխաբերութիւնը բառ մըն է կամ կապակցութիւն մը, որ խօսքի մէջ պայմանական ձեւով ուրիշ իմաստ մը ունի, բայց անկէ դուրս այդ իմաստը չ'արտայայտեր: Բառը փոխաբերական իմաստ կը ստանայ նմանութեան մը հիման վրայ: Օրինակ՝

Մէջքը աղեղ կ'ըլլայ (մէջքը կը ծոխ):

Ակոբ աղբար քուրջերու անպէտ դէզ մըն է հիմա (անպէտք է):

Ակոբ աղբար այդ գնով ծախսեր է իր օրն ու արեւը (կեանքը):

Համեմատութիւնը նախադասութիւն մըն է, որուն մէջ մէկը ուրիշ բանի մը հետ կը համեմատուի յատկանիշի մը նմանութեան հիման վրայ: Օրինակ՝

Վերակացուին դէմքը պաղ է եւ կարծր՝ մեքենաներուն պէս:

Ակոբ աղբար իր խարխուլ մարմինը գործարանէն դուրս կը նետէ ծանր, բայց անարժէք բեռան մը պէս:

Մէկը երկաթ ծողեր, գերաններ կը կտրէ պրասի պէս:

Յուսախար եւ աննեցուկ ծերութեան կսկիծն ու դառնութիւնը զոյգ մը իժերու պէս իր ամբողջ էութեանը կը պլլուէին ու կը խեղդէին զայն:

Վերի համեմատութիւններուն մէջ համեմատող բառն է պէս, կրնան գործածուիլ նաեւ նման, ինչպէս, զերթ, իբրեւ բառերը:

1 Որոշեցէ՛ք, թէ վերի համեմատութիւններուն մէջ ո՛վ կամ ի՞նչ բան որո՛ւն (կամ ինչի՞ն) հետ կը համեմատուի՝ ի՞նչ յատկանիշով:

2 Գտէ՛ք կամ կազմեցէ՛ք քանի մը համեմատութիւններ:

ԵԱ ԵՐԿԲԱՐԲԱՌԻՆ ՀՆՁԻՒՆԱՓՈՆՈՒԹԻՒՆԸ

Եա երկբարբառը թոյլ է եւ բառի աճման ատեն վերջին վանկին մէջ կ'ենթարկուի հնչիւնափոխութեան եւ կը վերածուի ե-ի.- ատեան ատենապետ, ատենագրութիւն, ժանեակ ժանեկագործ, կեանք՝ կենարար, մանեակ՝ մանեկագարդ, մատեան՝ մատենագիր, պատեան՝ պատենաւոր, պատանեակ՝ պատանեկիկ, վայրկեան՝ վայրկենական, սենեակ՝ սենեկապետ եւ այլն:

Յորելեան բառին մէջ կ'ըլլայ յորելինական: Անփոփոխ կը մնայ կարգ մը պարագաներու.- փոխյեան՝ փոխյեանութիւն, փոխյեանական, արբանեակ՝ արբանեականաւ, արբանեակատար, դայեակ՝ դայեակութիւն (երբմն՝ դայեկութիւն):

Եայճէ փոփոխութիւն կայ հետեւեալ բառերուն մէջ.- հրեայ՝ հրէական, հրէութիւն, հրէից, գործունեայ՝ գործունէութիւն, պաշտօնեայ՝ պաշտօնէութիւն, քրիստոնեայ՝ քրիստոնէական, քրիստոնէութիւն, քրիստոնէից, այժմեայ՝ այժմէական:

Այս է-ն կայ այլ ածանցաւոր բառերու մէջ եւս՝ քաղղէական, քաղղէացի, արամէական, արամէացի, հոռմէական, հոռմէացի եւ այլն:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Վերջին ածանցը հանելով վերականգնեցէ՛ք հիմքը:

քրիստոնէութիւն..... գործունէութիւն.....
պաշտօնէութիւն..... հրէական.....

2 Որոշեցէ՛ք ե՞ն է, թէ է:

քրիստոն.....ական, աժմ.....ական, հր.....ութիւն, արամ.....ացի,
քաղղ.....ական, հոռմ.....ական:

3 Կեանք (կեն-, կենս-) բառով բաղադրեալ բառեր գտէ՛ք:

.....
.....

ԳՈՅԱԿԱՆԻՆ ՀՈԼՈՎՈՒՄԸ (2)

	9) Ոջ հոլովում	10) Ուան հոլովում	11) Ոց հոլովում
Ուղղ.-հայց.	քոյր	օր	տղաք
սեռ.-տր.	քրոջ	օրուան	տղոց
բցռ.	քրոջմէ	օրուընէ	տղոցմէ
գործ.	քրոջմով (քոյրով)	օրով	տղոցմով

Ոջ հոլովումին կ'ենթարկուին քոյր, կին, տիկին, տէր, ընկեր, ներ, տալ, տազր, սկեսուր, աներ եւ անոնցմով բաղադրեալ գոյականները՝ հօրաքոյր, մօրաքոյր, տանտէր, դասընկեր եւ այլն:

Ուան հոլովումին կ'ենթարկուին ժամանակ ցոյց տուող բառերը, ինչպէս՝ օր, առտու, իրիկուն, կէսօր, այսօր, երէկ, վաղը, չաբաթ, ամիս, տարի, ցերեկ, գիշեր, ժամանակ, ատեն, առաջ, անգամ եւ այլն: Ասոնք կրնան հոլովուիլ նաեւ ի եւ ու հոլովումներով՝ ժամանակ - ժամանակի, ամիս - ամսու, չաբաթ - չաբթու...: Դար բառը կը հոլովուի ու հոլովումով միայն:

Ոց հոլովումին կ'ենթարկուին տղաք եւ մարդիկ յոգնակիները միայն: Տղաներ եւ մարդեր յոգնակի ձեւերը կ'ենթարկուին ու հոլովումին:

	12) Եա ներքին հոլովում	13) Օ ներքին հոլովում
Ուղղ.-հայց.	քաջութիւն	հայր
սեռ.-տր.	քաջութեան	հօր
բցռ.	քաջութենէ	հօրմէ
գործ.	քաջութեամբ	հօրմով (հայրով)

Եա ներքին հոլովումին կ'ենթարկուին ութիւն ածանցով վերջացող գոյականները՝ գոյութիւն - գոյութեան, բարութիւն - բարութեան, առատութիւն - առատութեան եւ այլն: Նաեւ արին-արեան եւ անկին - անկեան բառերը, որոնք նաեւ ի հոլովումի բառեր են:

Օ ներքին հոլովումին կ'ենթարկուին հայր - հօր, մայր - մօր եւ եղբայր - եղբօր բառերը եւ անոնցմէ կազմուած բարդ բառերը՝ հօրեղբայր - հօրեղբօր, կնքահայր - կնքահօր, կնքամայր - կնքամօր եւ այլն:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Հոլովեցէ՛ք բառին բուն հոլովումով:

	ընկեր	տէր	հօրաքոյր	տագր
ուղղ.-հայց
սեռ.-տր.
բցո.
գործ.

	գիշեր	առտու	իրիկուն	տարի
.....
.....
.....
.....

	տղաք	մարդիկ	քաջութիւն	յարութիւն
.....
.....
.....
.....

	հայր	մայր	եղբայր	կնքամայր
.....
.....
.....
.....

2 Փակագիծի մէջ դրուած գոյականը գործածեցէք ճի՛շդ հոլովով:

(մայր)երգը (հայր)..... փափաքը
(բարկութիւն)վերջը (հօրեղբայր) տղան
(տէր)կամքը (մահ) ժամը
(քոյր)սէրը (տղաք) խաղը
(մարդիկ) կարծիքը (ընկեր) կամքը
(եղբայր)բաժինը (Ձատիկ)հակիթը
(օր) անակնկալը (տարի)մարդը

3 Որոշեցէ՛ք ուա՞ն, թէ՛ ի (կամ ու) հոլովում:

Կէս (գիշեր)հասանք: (օր)մէկը կը հանդիպինք:
(գիշեր).....կիսուն հասանք: մէկ (օր)մէջ երկու դէպք:
(Նոր Տարի)..... եկան: (կէսօր)կու գամ:
(տարի) սկիզբն էր: (կէսօր)մօտ էր:
Ան երկու (ամիս)եղաւ: Երկու (ամիս)գործ է:

4 Գործածեցէ՛ք բացառական եւ գործիական հոլովներով:

(մայր)բաժնուիլ (հայր)զնահատուիլ
(ընկեր)նեղուիլ (անձկութիւն)սպասել
(բարկութիւն)դողալ (կարօտ)նայիլ
(բարկութիւն)վիճիլ (տէր) սիրուիլ
(երէկ)բացակայիլ (առտու).....աշխատիլ
(քաջութիւն)կոուիլ (լաւութիւն)վարուիլ
(եղբայր)բաժնուիլ (չարութիւն)հրաժարիլ

Ը. ԴԱՍ

ԳԻՒՂԻՍ ՃԱՄԲԱՆ

Յեղիճակը

ՈՌՈՒԲԷՆ ՈՐԲԵՐԵԱՆ (1874, Մալաթիա-1931, Փարիզ) ծննդավայրի ազգային վարժարանն էտք ասարտած է խարբերողի եկիրատ Գոլէճը: Յարկադրաբար ապրած է ծննդավայրէն հեռու՝ Ջմիւռնիա, Ճիպութի (Ափրիկէ) եւ Փարիզ: Գրած է բանաստեղծութիւններ: Իր երկերն են «Յիշատակաց Ծաղիկներ», «Ծփանքներ», «Ովասիս»: Երգած է ստերմիկ զգացումներ՝ սէր, կարօտ, ծնընդավայրի յիշատակներ: Ունի ջերմ ու սրտառու շունչ, մեղմ ու վարակիչ թախիծ:

Վերնագիրի թելադրանք

Յարկադրաբար օտարութեան մէջ

ապրած բանաստեղծը կարօտով կը յիշէ իր ծննդավայրը, ուր անցուցած է իր մանկութիւնը: Յայրենի կարօտը մեղմ թախիծով կը լեցնէ իր սիրտը: Պանդխտութիւնը Ռ. Որբերեանի բանաստեղծութեան մէջ թէեւ անձնական ցաւ ու թախիծ կը պատճառէ, բայց ան խորքին մէջ ազգային մտազոհութիւն է:

Կեանքի նաւակն հետք չլծողուց իր ետին,
Մոռացումը առաւ ինձմէ ամէն բան.
Հին երազներս ամպերու պէս կ'անհետին,
Յիշատակն ալ կ'անցնի երգի մը նման...:

Հոգիս սակայն կը յիշէ քեզ,
Քեզ, ծաղկաւէտ գիւղիս ճամբան,
Կը քալէինք գառնուկս ու ես
Դէպի պուրակն ու բուրաստան,
Անմեղութեան երազին պէս:

Ու քովիկէդ դողդղագին
Կը սահէր ջինջ, ազուոր առուն,
Մե'րթ կամուրջին եւ մե'րթ մարգին

Տակ պահուելով կ'երթար հեռուն,
Ամայութեան իբրեւ ոգին:

Բարակ, նիհար քանի մը ճիւղ
Կը գատուէին վտիտ բունէդ,
Մին կը դիմէր դէպ անշուք գիւղ,
Կը տարածուէր, կ'ըլլար անհետ,
Բոլորելով խրճիթն ու հիւղ:

Մին կը մագլէր բլուրն ի վեր,
Միւսը կ'իջնէր ձորակէն վար,
Ուր ուռնին կու տար ստուեր,
Ու սրինգն իր երգը կու լար,
Զոր կը կրկնեն գարնան հովեր:

Ձմեռն ալ երբ ձիւնն սպիտակ
Կը գտնէր մեզ շուրջը թոնրին,
Անհետ կ'ընէր իր ծալքին տակ
Մեր հին գիւղին վտիտ ուղին,
Ինչպէս մարգերն ու մանիչակ:

Հոն փակ թէեւ, սակայն աղուոր
Ու երփնագեղ էր հորիզոն,
Հմայքներով լի բիւրաւոր,
Անմեղուծիւն կը խայտար հոն,
Ճամբուն վրայ ոլոր-մոլոր:

Կեանքի նաւակն հետք չթողուց իր ետին,
Մոռացումը առաւ ինձմէ ամէն բան.
Հին երազներս ամպերու պէս կ'անհետին,
Յիշատակն ալ կ'անցնի երգի մը նման...

ՌՈՒԲԷՆ ՈՐԲԵՐԵԱՆ

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ծաղկաւէտ - ծաղիկները չատ
Պուրակ - փոքր անտառ
Բուրաստան - պարտէզ, ծաղկանոց
Դողղղազին - դողղղալով
Մերթ - երբեմն
Մարգ - խոտաւէտ տարածութիւն, արօտ, մարմանդ
Անշուք - անզարդ, համեստ, աղքատիկ, խոնարհ
Բոլորել - պատել, շրջանը աւարտել, շրջանցել
Հիւղ - տնակ, խրճիթ
Վտիտ - նիհար, ազազուն, վատուժ
Ուղի - ճամբայ
Երփնագեղ - գեղեցիկ գոյներով, երփնագարդ
Հմայք - հրապոյր, թովչանք
Լի - լեցուն, առատ, զեղուն
Բիւրաւոր - անթիւ, անհամար
Սայտալ - ցնծալ, բերկրիլ, ուրախութենէն թռչկոտիլ

ԴԱՍԱՐԱՆԱՅԻՆ ԶՐՈՒՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

- 1.- Բացատրեցէ՛ք «Կեանքի նաւակ» փոխաբերութիւնը:
- 2.- Երրորդ տունին մէջ գիւղի ճամբուն «վտիտ բունը» եւ անկէ բաժնուող «բանի մը ճիւղը» փոխաբերաբար ի՞նչ կը նշանակեն: Բանաստեղծը ճամբան ի՞նչ բանի նմանցնելով այդ փոխաբերութիւնները կը ստեղծէ:
- 3.- Առաջին տունէն գտէ՛ք երկու համեմատութիւններ «պէս» եւ «նման» կապերով կազմուած ու բացատրեցէ՛ք, թէ ի՞նչ նմանութեամբ ստեղծուած են անոնք:
- 4.- Գիւղական այս մթնոլորտի հիմնական գիծերը ի՞նչ են:
- 5.- Վեցերորդ տունին մէջ բանաստեղծը ինչո՞ւ յատկապէս կարօտով կը յիշէ գիւղն ու գիւղի ճամբան:
- 6.- Առանց համեմատութեան մէջ դնելու՝ նկարագրեցէ՛ք ձեզի ծանօթ գիւղական ճամբայ մը: Ի՞նչ բաներ տիրապետող ներկայութիւններ են այժմ հոն:

ՏՈԿՈՒՆ ԶԱՅՆԱԻՈՐՆԵՐ

Հայերէնի ա, ե, ո, օ ձայնաւորները եւ իւ, եւ, այ երկբարբառները տոկուն են եւ բառի աճման պարագային վերջին վանկին մէջ չեն ենթարկուիր Հնչինափոխութեան: Օրինակ՝

Ա. աղտ՝ աղտոտիլ, աղ՝ աղաման, ծամ՝ ծամակալ, սեղամ՝ սեղանատուն, սատանայ՝ սատանայական: Ունի անկման քանի մը պարագաներ.- գաւակ՝ գակին, գակէն, ճակատ՝ ճակտի, ճակտէն, ծերմակ՝ ճերմկիլ, շալակ՝ շակիլ, ցամաք՝ ցամքիլ:

Ե. եղկ՝ եղկելի, երգ՝ երգարան, վեր՝ վերելակ, տերել՝ տերելաթափ: Ունի Հնչինափոխութեան եւ անկումի մէկական պարագաներ.- դել՝ դիւային, դիւահար, կեղել՝ կեղուել:

Ո. որս՝ որսորդ, որդ՝ որդնոտիլ, նոր՝ նորոգել, բոլոր՝ բոլորովին: Ունի անկման մէկ պարագայ. ոսկոր՝ ոսկրածուծ, ոսկրաբոյժ:

Օ. օր՝ օրական, օղ՝ օղակ, աղօթք՝ աղօթել, արօտ՝ արօտավայր: Բառին վերջը, յատուկ անուններու պարագային, հոլովումի ատեն ո-ով կը գրուի. Մարօ՝ Մարոյի, Մարոյէ, Մարոյով:

Իւ. սիւն՝ սիւնազարդ, առիւծ՝ առիւծասիրտ, թիւր՝ թիւրիմացութիւն, հիւսիս՝ հիւսիսային, ձիւն՝ ձիւնամարդ (բայց՝ ձնծաղիկ), արիւն՝ արիւնլուայ, բայց արնանման: Սփիւն(ք) եւ մրջիւն բառերու պարագային կ'իյնայ՝ սփուել, սփոոց, մրջնիկ, մրջնանոց:

Այ. այգ՝ այգաբաց, այլ՝ այլաձեւ, սայլ՝ սայլորդ, գայլ՝ գայլաչուն, հայ՝ հայերէն: Բազմավանկ բառերու վերջաւորութեան կը հնչուի ա պարզ ձայնաւոր, դարձեալ տոկուն է. սատանայ՝ սատանայական, շուկայ՝ շուկայական: Այր (մարդ) բառէն ունինք արական, արու, արանց, նաեւ առնական, առնացի:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

● **Շարքով գրեցէ՛ք հոլովական ձեւերը:**

Կարօ

քաջութիւն

ԳՈՅԱԿԱՆԻՆ ՇԱՐԱՀԻՍԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆՆԵՐԸ (1)

Նախադասութեան մէջ գոյականը իր տարբեր հոլովներով կ'ունենայ հետեւեալ պաշտօնները.

Ենթական, ուղղական հոլով

Աշակերտը կը կարգայ: Ո՞վ կը կարգայ :
Լամբը կը մարի: Ի՞նչ կը մարի:

Ենթական կը գտնենք ստորոգիչին վրայ *ո՞վ* կամ *որո՞նք*, *ի՞նչ* կամ *ինչե՞ր* հարցումները դնելով: Ենթական կը դրուի միշտ ուղղական հոլովով:

Ուղիղ խնդիր, հայցական հոլով

Աշակերտը կը յարգէ ուսուցիչը: Աշակերտը գո՞վ կը յարգէ:
Թռչունը բոյճ կը շինէ: Թռչունը ի՞նչ կը շինէ:

Ուղիղ խնդիր կը գտնենք, ենթակայէն ետք, ստորոգիչին վրայ *գո՞վ* կամ *որո՞նք*, *ի՞նչ* կամ *ինչե՞ր* հարցումները դնելով: Ուղիղ խնդիրը կը դրուի միշտ հայցական հոլովով:

Անուղղակի խնդիր

Հայրը հետեւեցաւ զաւակին: Որո՞ն հետեւեցաւ: տրական հլ.
Հայրը գոհացաւ զաւակէն: Որմէ՞ գոհացաւ: բացառական հլ.
Հայրը հպարտացաւ զաւակով: Որմո՞վ հպարտացաւ: գործիական հլ.

Անուղղակի խնդիրը կը գտնենք ստորոգիչին վրայ *որո՞ն*, *որմէ՞*, *որմո՞վ*, *ինչի՞*, *ինչէ՞*, *ինչո՞վ* հարցումները դնելով:

Տեղի պարագայ

Մարդը գիւղ գնաց: Ո՞ւր գնաց: հայցական հլ.
Գիրքը դրի սեղանին: Ո՞ւր դրի: տրական հլ.
Մարդը գիւղէն վերադարձաւ: Ուրկէ՞ վերադարձաւ: բացառական հլ.

Տեղի պարագան կը գտնենք ստորոգիչին վրայ *ո՞ւր* եւ *ուրկէ՞* հարցումները դնելով:

Ժամանակի պարագայ

Հիւրը առտուն ժամանեց: Ե՞րբ ժամանեց: հայցական հլ.
Նոր Տարիին կը հանդիպինք: Ե՞րբ կը հանդիպինք: տրական հլ.
Երէկուրնէ քեզ կը փնտռեմ: Երբուրնէ՞ կը փնտռեմ: բացառական հլ.
Գիշերով ճամբայ ելայ: Ե՞րբ ճամբայ ելայ: գործիական հլ.

Ժամանակի պարագան կը գտնենք ստորոգիչին վրայ *ե՞րբ* եւ *երբուրնէ՞* հարցումները դնելով:

Ձեւի պարագայ

Ախորժակով ճաշակեցի: Ինչպէ՞ս ճաշակեցի: գործիական հլ.
Ազնուութեամբ վարուեցայ: Ինչպէ՞ս վարուեցայ: գործիական հլ.
Ձեւի պարագան կը գտնենք ստորագիչին վրայ *ինչպէ՞ս* հարցումը դնելով:

Նպատակի պարագայ

Եղբօրս հետ որսի գացի: Ինչի՞ր գացի: տրական հլ.
Նպատակի պարագան կը գտնենք ստորագիչին վրայ *ինչի՞ր* կամ *ինչի՞ր համար* հարցումը դնելով:

ԳՈՅԱԿԱՆԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

Նախադասութեան մէջ գոյականը լուծելու համար կարգով կը թուենք ա) պաշտօնը, բ) տեսակը (հասարակ կամ յատուկ անուն), գ) հոլովը, դ) թիւը (եզակի կամ յոգնակի), ե) առումը (որոշեալ կամ անորոշ):

Աշակերտը կը կարգայ:

Աշակերտը = ենթակայ, գոյական հասարակ անուն, ուղղական հոլով, եզակի, Գ. դէմք, որոշեալ ը յօդով:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Անհրաժեշտ հարցումներով առաջնորդուելով նախ բերանացի լուծեցէ՛ք նշուած գոյականները, ապա գրեցէ՛ք լուծումը:

Հիւանդը բուժուեցաւ:

.....
.....

Ծիծեռնակները գաղթեցին:

.....
.....

Թռչունը բոյճ կը շինէ:

.....
.....

Աչակերտները ուսուցչուհին կը յարգեն:

Հայրը հետեւեցաւ զաւակին:

Մարդը գիւղ գնաց:

Մարդը գիւղէն վերադարձաւ:

Գիշերով ճամբայ ելայ:

Առտուընէ ճամբայ ելած ենք:

Սիրով մտիկ կ'ընենք:

Հպարտութեամբ խօսեցաւ:

Աչակերտը քննութեան մեկնեցաւ:

ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՂԹԱՄԱՐԻ ՎՐԱՅ

Հեղինակը

ԹՈՎԱՄԱ ԱՐԾՐՈՒՆԻ, մատենագիր վարդապետ: Կը սերի Արծրունիներու նախարարական տոհմէն, որ կը տիրէր Վասպուրականին: Գրած է «Արծրունեաց Տան Պատմութիւն» վերնագիրով պատմագիրքը, ուր կը պատմէ ոչ միայն Արծրունեաց տոհմի ու Վասպուրականի, այլ ամբողջ Հայաստանի պատմութիւնը սկիզբէն մինչեւ Արծրունեաց թագաւորութեան հիմնադիր Գագիկ Ա.ի (879-943) օրերը: Իր ժամանակակից դէպքերուն ականատես է: Գիրքին վերջին բաժինը կը

պատկանի Անանուն հեղինակին, անյայտ հեղինակ մը, որ ամբողջացուցած է Թովմա Արծրունիի գիրքը:

Վերնագիրի թելադրանք

Թովմա Արծրունի Հայաստանի քաղաքական կեանքի կողքին ուշադրութիւն դարձուցած է նաեւ հայ իշխաններու եւ թագաւորներու շինարար ոգիին ու նախածնունդներու: Այստեղ կը նկարագրէ Գագիկ Ա. Արծրունի թագաւորի կողմէ Աղթամար կըրդգիին վրայ շինարարական գործերը ու նաւաւանդ անոր գլխաւոր ծարտարապետ Մանուէլի կառուցած Աղթամարի Ս. Խաչ եկեղեցին, որ հայ ծարտարապետութեան կոթողներէն մէկն է: Թովմա Արծրունի ունի նկարագրելու բացառիկ ձիրք ու շնորհք:

ԱՂԹԱՄԱՐ ԿՂԶԻՆ ՊԱՐՄՊԱՊԱՏԵԼՈՒ ԵՒ ԱՅՆՏԵՂ ՔԱՂԱՔ ԿԱՌՈՒՑԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Հայոց մեծ արքայ Գագիկը խորագիտութեամբ դիտեց ու գտաւ, որ Աղթամար անուն երեւելի այս կղզին կրնայ անառիկ մնալ թշնամիներուն դէմ, ուստի ձեռնարկեց այնտեղ ամրութիւններ կառուցել: Ան հրամայեց կտրել վիթխարի քարեր, զետեղել ծովու խոր յատակը իրարու վրայ ու հինգ կանգուն բարձրութեամբ հաստատուն ամբարտակ կանգնեցնել ծովուն դէմ: Անոր վրայ հինգ ասպարէզ երկարութեամբ շուրջանակի պարիսպ կառուցեց սրբատաշ քարով: Պարիսպը զարդարուած էր բարձրաբերձ ու լայնանիստ բուրգերով ու բարձր աշտարակներով: Ան ծովու բերանին մեծ գամերով դուռեր հաստատեց: Այսպիսով ծովուն մէկ մասը առաւ կղզիին կողմը: Ան նաև երուն համար ստեղծեց խաղաղ նաւահանգիստ:

Այնուհետեւ թագաւորի պալատին մէջ հաւաքուեցան իշխաններ, ազատներ, ռամիկներ, եպիսկոպոսներ եւ կրօնաւորներ, որպէսզի

միասին ու փութապէս այնտեղ կանգնեցնեն ձեռակերտներ: Թագա-
ւորը չխնայեց վարձքը: Հինգ տարուան աշխատանքէ ետք բարձրա-
ցաւ քաղաքի շատ եւ շատ աւելի փառահեղ շինութիւնը:

Այդ ատեն, թագաւորը բազմաթիւ ճարտարապետներու հետ,
վարպետի լարը ձեռքին, նշանակեց եւ գծագրեց վայելուչ զբօսա-
վայրեր, հաստատեց պարիսպներ, փողոցներ, բուրաստաններ, պար-
տէզներ, տնկուեցան բազմաթիւ ծառեր, որոնք ուղղուեցան անու-
շահամ աղբիւրի անհատնում ջուրով, որ Աստուծոյ կամքով կը բխի
քաղաքին մէջ:

ՄԻՋՆԱԲԵՐԴԻ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Թագաւորը հրամայեց ճարտարապետ Մանուէլին, որ իմաստուն
եւ հանճարեղ մարդ էր, շինել քառանկիւն պալատ, որուն որմերուն
լայնութիւնն ունէր երեք մեծաքայլ չափ տարածութիւն: Պալատի
շինուածքը հիմքէն մինչեւ օդի մէջ կախուած գագաթը, կը մնար
հաստատուն առանց սիւներու, ինչ որ մտքէ վեր ու զարմանքի ար-
ժանի էր: Պալատն ունէր երկնքի պէս բարձր ոսկեզարդ եւ լուսա-
ճաճանչ գմբէթներ, որոնց եթէ մէկը ուզեր նայիլ, թագաւորին պա-
տիւ ընելու պէս, նախ գլուխէն պէտք է հանէր խոյրը, ապա տանջելով
պարանոցը հագիւ կարողանար նշմարել զանազան ներկերով նկար-
ուած պատկերները: Պալատի խորանները ամբողջութեամբ նկարա-
զարդ էին: Այնտեղ կ'երեւէր պատուական ճոխութեամբ բազմած
արքան, շրջապատուած լոյսի նման պատանիներով եւ ուրախարար
սպասաւորներով: Այնտեղ էին գուսաններու խումբը, աղջիկներու
հիացքի արժանի խմբապարը, ինչպէս նաեւ սուսերամարտիկներու
խումբեր, ըմբշամարտիկներու կռիւներ, առիւծներու եւ այլ գա-
զաններու խումբեր, տեսակ-տեսակ թռչուններու երամներ:

Պալատը իր դիրքով գաւառի բոլոր կողմերէն կ'երեւէր իբրեւ
մեծ բլուր մը: Ան իր բարձրութեամբ աւելի ցած չէր, քան կղզիին
ժայռոտ գագաթը:

Արքան ամրոցը շրջապատեց անմերձենալի պարիսպներով,
որոնց մէջ շինեց մեծամեծ շտեմարաններ եւ համբարանոցներ, ինչ-
պէս նաեւ գանձերու, անհուն ու բազմաթիւ զէնքերու ու ձիւ
զարդերու պահեստներ:

Ս. Խաչ եկեղեցին Աղթամար կղզիին վրայ, Վանայ լիճ:

Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Եւ վերջապէս, ճարտարապետ Մանուէլը, որ իմաստուն ու իր գործին մէջ զօրաւոր մարդ էր, զարմանալի արուեստով հրաշակերտեց եկեղեցին: Ան քարերուն վրայ ճշգրիտ նմանութեամբ նկարներ քանդակեց, Աբրահամէն ու Դաւիթէն սկսելով մինչեւ մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսը, յօրինեց մարգարէներու եւ առաքեալներու դասերը: Եկեղեցւոյ շինուածքի շարքերուն մէջ ստեղծագործեց, շարակարգեց երէներու խումբը, թուշուններու երամները, գազաններու, խոյերու, առիւծներու, ցուլերու եւ արջերու խումբերը: Ասոնք քանդակեց դէմ դիմաց, յիշեցնելով ապրելու համար անոնց մղած կռիւր: Եկեղեցւոյ իրանը գօտեւորեց խաղողի որթերու, այգեգործներու, գազաններու եւ սողուններու քանդակներով:

Իսկ ներսը, սուրբ խորաններուն վրայ, նկարեց չորս աւետարանիչներուն պատկերները: Արեւմտեան խորանին վրայ նկարեց

խաչի հետ Փրկիչի պատկերը, իսկ անոր դէմ, ճշգրիտ նմանութեամբ յօրինեց նաեւ Գագիկ արքայի փառահեղ պատկերը, որ հպարտ հաւատքով բարձրացուցած է եկեղեցին իր բազուկներուն վրայ

Այստեղ կատարուեցաւ մարգարէ-
ութեան ակտիսը, թէ «Ուրախացի՛ր, ծա-
րա՛ւ անապատ» եւ դարձեալ, որ «Երկի-
րը պիտի ցնծայ, եւ ուրախ պիտի ըլլան
բազում կղզիներ»: Արդարեւ, ասիկա եր-
բեմնի ծարաւ անապատ էր, իսկ այժմ՝
Աստուծոյ քաղաք է:

Իսկ եկեղեցւոյ նաւակատիքի օրը
եպիսկոպոսներու եւ իշխաններու խում-
բերով փառաւորուեցաւ, կատարուեցաւ
ուրախութեան մեծ տօն, մեծապանծ յի-
շատակ ձգելով սերունդէ սերունդ:

Ահա ըսինք, ինչ որ կար սուրբ եկե-
ղեցւոյ մասին:

Գագիկ արքայի
բարձրաքանդակը Մ. Խաչ
եկեղեցւոյ մանրակերպը
ձեռքին:

ԹՈՎՄԱ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- Խորագիտութիւն - խելացութիւն, փորձառութիւն
- Ամբուլութիւն - զօրացուած դիրք, ամրոց
- Բուրգ - եռանկիւն երեսով եւ միացուած սուր զագաթով կառոյց
- Աշտարակ - բարձրաձեւ ամբուլութիւն
- Ձեռակերտ - ձեռքի գործ, դաստակերտ
- Փառահեղ - մեծաշուք, փառաւոր, չքեղ
- Լուսաճաճանչ - լոյսերով շողչողուն, ճառագայթներ արձակող
- Խոյր - արքայական կամ քահանայական գլխարկ, թագ
- Պարանոց - վիզ, ճիտ
- Ուրախարար - ուրախութիւն պատճառող
- Անմերձենալի - անհաս, անմատչելի
- Համբարանոց - ամբարանոց, մթերանոց, շտեմարան

- Պահեստ - մթերանոց, շտեմարան
- Հրաչակերտել - հրաչալի կերպով չինել, գլուխ-գործոց կառուցել
- Դաս - շարք
- Շարակարգել - շարքով դասաւորել
- Երէ - որսի կենդանի
- Խոյ - արու ոչխար
- Գօտեւորել - գօտիի պէս շուրջանակի քաշել
- Նաւակատիք - Մեծ տօնի նախորդ օրուան Հանդիսութիւն. եկեղեցիի մը օծում, օծման տարեդարձ
- Փառաւորուիլ - մեծարուիլ, պատուի արժանանալ

ԴԱՍԱՐԱՆԱՅԻՆ ԶՐՈՒՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

- 1.- Աղթամար կղզին ամրութիւններով օժտելու համար Գագիկ արքայ առաջին հերթին ի՞նչ ընել տուաւ:
- 2.- Ապա ինչպէ՞ս կառուցեց քաղաքը:
- 3.- Նկարագրեցէ՛ք Գագիկ արքայի նորակառոյց պալատը:
- 4.- Ո՞վ էր Գագիկ թագաւորի գլխաւոր ճարտարապետը: Պատմիչը ի՞նչ բառերով կը յիշատակէ զայն:
- 5.- Եկեղեցւոյ արտաքին պատերը ի՞նչ քանդակներով օժտեց:
- 6.- Պատմիչը Աստուածաշունչէն ի՞նչ մէջբերումներ կը կատարէ եւ ինչպէ՞ս կը հաստատէ ատիկա:
- 7.- Ի՞նչ գիտես Աղթամարի Ս. Խաչ եկեղեցւոյ արդի վիճակին մասին:
- 8.- Գագիկ թագաւոր ռազմագէտ էր, չինարար ու նոյնիսկ ճարտարապետ: Հաստատումներ կատարեցէ՛ք դասէն, երբեմն մէջբերումներ կատարելով: Գրաւոր շարադրեցէ՛ք երեք պարբերութիւններու մէջ:

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

1 Փակագիծի մէջ դրուած բառը բացէ՛ք յարմար հոլովով եւ ունեցէ՛ք ժողովրդական առած մը:

(Այսօր) գործը (վաղ) մի՛ ձգեր:

.....

(Աչք) հեռու՝ (սիրտ) հեռու:

.....

Մեղքը (լավ)՝ պարտքը (տալ):

.....

Լաւ է (աչք) կոյր ըլլալ, քան թէ (խեղք):

.....

Մէկ (տէր) երկու ծառայ:

.....

(Ջուր) բերածը հովը կը տանի:

.....

(Անձրեւ) փախայ՝ (կարկուտ) բռնուեցայ:

.....

(Օձ) խայթուողը (պարան) (չուք) կը վախնայ:

.....

Ջուրը (պղտիկ), խօսքը (մեծ):

.....

2 Բառը կապեցէ՛ք իր բացատրութեան, ապա ընդօրինակէ՛ք լրացեալին հետ:

- անառիկ ● ● երկնահաս բուրգեր
- լայնանիստ ● ● մաքուր տաշուած քար
- բարձրաբերձ ● ● հսկայ կառոյց
- սրբատաշ ● ● անգրաւելի ամրոց
- վիթխարի ● ● պարճանքի արժանի գործ
- մեծապանծ ● ● լայն հիմով պարիսպ

ՉԱՓԱԿԱՆ ՄԻԱԻՈՐՆԵՐ

Թովմա Արծրունի հասակ (լայնք, բարձրութիւն, երկայնք) չափելու համար կը գործածէ կանգուն եւ ասպարէզ բառերը: Ասոնք հին հայկական չափեր են: Արդի աշխարհը հասակ, տարածութիւն, տարողութիւն,

ծանրութիւն չափելու ընդհանուր միաւորներ ընդունած է:

1 Կապեցէ՛ք չափին տեսակը իր միաւորին:

Հասակ	•	•	խորանարդ մեթր
տարածութիւն	•	•	մեթր
տարողութիւն	•	•	քիլոկրամ
ծանրութիւն	•	•	քառակուսի մեթր

2 Շարեցէ՛ք փոքրէն մեծը:

սանթիմեթր - քիլոմեթր - մեթր - միլիմեթր

.....

մոն - կրամ - քիլոկրամ

.....

3 Բացէ՛ք կրճատումները:

մ.		քմ.	
մլ.		քառ. մ.	
սմ.		խոր. մ.	
կ.		քկ.	

Բարձրաքանդակ Աղթամարի Մ. Խաչ եկեղեցիէն:

Աւանդութիւնը կարճ պատմութիւն մըն է, ուր ժողովուրդը կը պատկերացնէ բնութեան երեւոյթներու (երկնային մարմիններ, վայրեր, շինութիւններ, բոյսեր ու կենդանիներ) ծագումը, անունը, նշանաւոր մարդոց մէկ յատկութիւնը: Թէեւ այդ պատկերացումները իրական կրնան չըլլալ, բայց կ'արտայայտեն ժողովուրդի ըմբռնումներն ու հաւատալիքները: Անոնք ունին դաստիարակչական բովանդակութիւն:

Ստորեւ ժողովրդական աւանդութիւններու քանի մը օրինակներ:

ՍԵՒԱՆ

Խուճը մը հայեր պատերազմի պատճառով կը փախչին Վանայ լիճի ափին գտնուող իրենց գիւղէն, կը հասնին ուրիշ ընդարձակ լիճի մը ափին:

- Թէ՛ ջուրն է անուշ, թէ՛ ձուկը, մեր Վանայ լիճին է նման, - կ'ըսեն ու կը հաստատուին անոր ափին: Բայց ձմեռը կը հասնի, սառնամանիք կ'ըլլայ, լիճը կը սառի ու մարդիկ կը կոտորուին՝ ցուրտէն անպաշտպան: -Ձէ,- կ'ըսեն՝ սուգի մատնուած,- ասիկա Վան չէ, սեւ Վան է, սեւ Վան:

Այդ պատճառով այդ լիճը կը կոչուի Սեւան:

ՋՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿ

Կը պատմեն, որ երբ քահանան նորածին Անդրանիկը գիրկը կ'առնէ կնքելու համար, յանկարծ ձիու սմբակներու դոփիւն կը լսուի եկեղեցւոյ բակին մէջ, ներս կը մտնէ մարդ մը, մանուկը կ'առնէ քահանային ձեռքէն, կը թաթխէ ջուրին մէջ ու կրկին քահանային վերադարձնելով կ'անյայտանայ: Մարդիկ կը նկատեն, որ մանկան մէջքին խաչի նշան կայ: Կ'անդրադառնան, որ մարդը Ս. Գէորգն էր: Կ'ըսեն նաեւ, որ յետագային, երբ Անդրանիկը կոուի կ'երթար, գնդակները չէին խոցեր զինք: Ամէն անգամ կոխէն վերադարձին ան կը կը թօթուէր իր հագուստը, ու գնդակները կը թափէին գետին: Սուրբ Գէորգի խաչը կը պահպանէր զինք:

ԲՈՒ

Բուն ծոյլ արարած մըն էր, այնքան ծոյլ, որ հագուստ չունէր: Մարդիկ անոր հագուստ կու տան, կը մտցնեն իրենց մէջ եւ աշխատանք կ'առաջարկեն: Բուն ցերեկով կը քնանայ ու գիշերով կը գողնայ մարդոց հացը: Մարդիկ կը վտարեն զինք: Այս անգամ թռչունները անոր մէկական փետուր կու տան ու կը մտցնեն իրենց երամին մէջ: Բայց բուն չի

փոխեր իր բնաւորութիւնը ու գիշերով կ'ուտէ թռչուններէն մէկը: Թռչունները կը բարկանան: Բուն մերկ վիճակով կը փախչի մարդոցմէ ու թռչուններէն եւ անկէ ետք որսի կ'ելլէ միայն գիշեր ատեն:

ԼՈՒՍԱՒՈՐՁԻ ԿԱՆԹԵՂԸ

Յայ գրողներ ճշակած են ժողովրդական ավանդութիւնները, ինչպէս Յովհաննէս Թումանեանը: Կարդացէ՛ք անոր «Պօղոս-Պետրոս», «Փարուանա», «Աղաւնու Վանքը» եւ «Աղթամար» ոտանաւորները:

Յովհ. Թումանեանի «Լուսաւորչի Կանթեղը» ոտանաւորն ալ իր նիւթը կ'առնէ հայ ժողովրդական ավանդութենէ մը, որուն համաձայն Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի վախճանումէն ետք, անոր հոգին կը վերածուի կանթեղի մը, որ կը վառի սուրբին արցունքներով: Անկէ կախուած է Արագած լեռան վրայ ու Աստուծոյ աչքին պէս կը հսկէ Յայոց Աշխարհին վրայ, բայց կ'երեւի միայն այն հայոց, որոնք, իբրեւ իրաւ քրիստոնեայ, կը սիրեն, կը հաւատան ու կը յուսան:

Կէս գիշերին կանթեղը վառ
Կախ է ընկած երկնքից,
Լուսաւորչի կանթեղն անմար
Հայոց մթնած երկնքից:

Կախ է ընկած առանց պարան
Արագածի կատարին
Ու սեղանից հսկայական
Լոյս է տալիս աշխարհին:

Լոյս է տալիս երկա՛ր դարեր
Ու վառում է միշտ անչէջ՝
Սուրբի մաքուր արցունքները
Իւղի տեղակ նրա մէջ:

Ո՛չ մարդկային ձեռ կը հասնի
էն ահաւոր բարձունքին,
Եւ ոչ քամին կը հանգցնի,
Վիշապ-քամին ահագին:

Երբ պատում է մութ խաւարը
Չնաշխարհիկ մեր երկրին,
Երբ տիրում է ահն ու վախը
Թոյլ, կասկածոտ սրտերին,

Ով անմեղ է լիքը սիրով
Ու հաւատով անսասան,
Ով նայում է վառ յոյսերով
Դէպի հայոց ապագան,

Նա կը տեսնի էն մշտավառ
Ջահը կախուած երկնքից,
Ասես՝ Աստծոյ աչքը պայծառ
Հսկում է ցած երկնքից:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

Հանգցնել - մարել

Չնաշխարհիկ - գեղեցիկ, աննման

Լիք - լեցուն

Մշտավառ - անչէջ, անմար

Ա

Բառի վերջաւորութեան «ա» հնչիւնը կը գրենք այ եւ ա:

ա.- Բազմավանկ բառերու վերջաւորութեան կը գրենք այ, ինչպէս՝ արեղայ, անխնայ, բացակայ, ծնծղայ, հեռակայ, մանանայ...:

Յ-ն կ'արտասանուի միավանկ անուններու եւ ձայնարկութիւններու վերջաւորութեան, ինչպէս՝ բայ, ճայ, հայ, վայ...:

«Ա» հնչիւնը ա կը գրենք հետեւեալ պարագաներուն.

ա.- Անձի եւ տեղի հին ու նոր յատուկ անունները.- Արա, Հարմա, Մաղաքիա, Եղիա (անձի), Քանատա, Երզնկա, Իտալիա, Սպանիա (տեղի) եւ այլն: Այ-ով կը գրուին պարզ բառերէ սերած անձնանունները, ինչպէս՝ Հրաչեայ (կրակէ աչքեր ունեցող), Ընծայ, կամ կու գան տեղանուններու հին սեռական հոլովէն՝ Վանայ, Սեւանայ...:

բ.- Նոր փոխառութիւնները կամ բարբառային բառերը, ինչպէս՝ մամա, պապա, չոքոլա, փախլաւա, օփերա, լուբիա, քիմիա, Փիղիա...:

դ.- Ձայնանիչերու եւ գիրերու անունները՝ Փա, լա. դա, զա, ծա, չա:

զ.- Ահա, հիմա, ապա, հա՛, հապա բառերը:

է.- Համարեա՛ (գրեթէ) բառը, որ գրաբար հրամայական ձեւ է:

ը.- Ասիկա, ատիկա, անիկա. սա, դա, նա:

թ.- Ձայնարկութիւնները.- հա՛, վա՛, քա՛, պա՛:

ժ.- Այ խումբի պարզ բայերու հրամայականը.- խաղա՛ (խաղալ), գնա՛ (երթալ), լողա՛ (լողալ), խնդա՛ (խնդալ), պոռա՛ (պոռալ) եւ այլն:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Գրեցէ՛ք հոլովական շարքը:

Սպանիա

Մաղաքիա

2 Մականունի վերածեցէ՛ք:

Եղիա.....

Արա

ԳՈՅԱԿԱՆԻՆ ՇԱՐԱՀԻՍԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆՆԵՐԸ (2)

Յակոբին գիրքը:

Սարդին ոստայնը քանդուեցաւ:

Յատկացուցիչը կը գտնենք յատկացեալ գոյականին վրայ որո՞ւն եւ ինչի՞ն հարցումները դնելով: Յատկացուցիչը կը դրուի սեռական հոլովով:

Յատկացուցիչ, սեռական հոլով

Որո՞ւն գիրքը:

Ինչի՞ն ոստայնը:

Տիկին Հոփեր տուն գնաց:

Երկաթ դուռը գոցուեցաւ:

Օղերով աղջիկը եկաւ:

Որոչիչ գոյականը կը գտնենք որոչեալ գոյականին վրայ որո՞ւ հարցումը դնելով: Գոյական որոչիչը կը դրուի ուղղական, բացառական եւ գործիական հոլովներով:

Որոչիչ

Ո՞ր Հոփեր:

ուղղական հլ.

Ո՞ր դուռը:

բացառական հլ.

Ո՞ր աղջիկը:

գործիական հլ.

Ստորոգելի

Անոնք աշակերտներ են:

Ծածկոցը սեղանի է:

Դուռը երկաթ է:

Աշխատանքը վարձքով է:

Ստորոգելի կը կոչուի բարդ ստորոգիչին մէկ անդամը, իսկ միւսը էական բայն է, որ հանգոյց կը կոչուի: Գոյական ստորոգելին կը դրուի ուղղական, տրական, բացառական եւ գործիական հոլովներով: Բարդ ստորոգիչը կը լուծենք հետեւեալ ձևով.

Անոնք աշակերտներ են:

աշակերտներ են = բարդ ստորոգիչ:

են = հանգոյց, էական բայ, ներկայ ժամանակ, եղակի, Գ. դէմք:

աշակերտներ = ստորոգելի, գոյական հասարակ անուն, ուղղական հոլով, յոգնակի, Գ. դէմք, անորոչ:

Կոչական, ուղղական հոլով

Կոչականը միշտ գոյական է, որ կրնայ ունենալ իր լրացումները:

Տղան, այսօրուան գործը վաղուան մի՛ ձգեր:

Քեզ, *հայ լեզու*, կը սիրեմ մրգաստանի մը նման:

Իմ հեռաւոր հայրենիք, դուն սրտիս մէջ ես:

Կոչականը իր լրացումներով կը լուծենք հետեւեալ ձևով.

Քեզ, *հայ լեզու*, կը սիրեմ մրգաստանի մը նման:

հայ լեզու = կոչական:

լեզու = գլխավոր անդամ կոչականի, գոյական հասարակ անուն, ուղղական հոլով, եզակի:

հայ = որոշիչ «լեզու» կոչականին, գոյական հասարակ անուն, ուղղական հոլով, եզակի, Գ. դէմք, անորոշ:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Անհրաժեշտ հարցումներով առաջնորդելով նախ բերանացի լուծեցէ՛ք նշուած գոյականները, ապա գրեցէ՛ք լուծումը:

Սարդին ոստայնը քանդուեցաւ:

.....

.....

Տիկին Հռիփը տուն գնաց:

.....

.....

Երկաթ դուռը գոցուեցաւ:

.....

.....

Օղերով աղջիկը եկաւ:

.....

.....

Ծածկոցը սեղանին է:

.....

.....

.....

.....

Դուռը երկաթ է:

Աշխատանքը վարձքով է:

Հայաստան, դուն մեր երկիրն ես:

Հեռալուր հայրենիք, դուն սրտիս մէջ ես:

2 Հարցումներով առաջնորդուելով գտէ՛ք ստորագիչը, ապա ենթակայէն սկսելով լուծեցէ՛ք գոյականները:

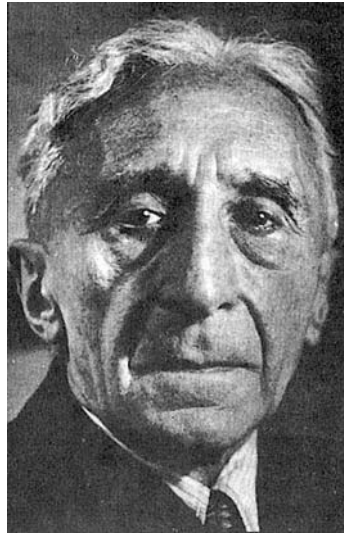
- Երկիրը պիտի ցնծայ:
- Մարգարէութեան աւետիսը կատարուեցաւ:
- Պարիսպը զարդարուած էր բուրգերով:
- Արքան ամրոցը շրջապատեց պարիսպներով:
- Թագաւորը չինայեց վարձքը:
- Պալատն ունէր գմբէթներ:
- Ճարտարապետ Մանուէլը ճաշակով հրաշակերտեց եկեղեցին:
- Ուրախացի՛ր, ծարա՛ւ անապատ:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ

Յեղիճակը

ՅԱԿՈԲ ՄՆՉՈՒՐԻ (1886-1978), բուն անունով՝ Յակոբ Տեմիրճեան, ծնած է Արմըտան, Երզնկայի շրջան: Եղած է գիւղին դպրոցին ուսուցիչը: Վիրաբուժական գործողութեան մը համար Պոլիս գտնուած միջոցին կը սկսի 1915ի տարագրութիւնը: Արմըտանն ալ կը պարպուի: Յակոբ Մնճուրի կը մնայ Պոլիս ու իբրեւ բանուոր կ'աշխատի փուռի մը մէջ եւ կը գրէ իր հարիւրաւոր պատմուածքները իր ծննդավայր գիւղին, անոր բնութեան, կենդանական եւ բուսական աշխարհին ու իր կորսնցուցած հարազատներուն մասին: Իր պատմուածքներու ժողովածուներն են «Կապոյտ Լոյս», «Արմըտան», «Կռունկ, Ուստի՞ Կու գաս»:

Վերնագիրի թելադրանք

Գրողի այս տիպարը թէւ ընկերութեան մէջ համեստ անձ մըն է, բայց իր գրուածքներով մարդոց հոգեկան եւ իմացական հաճոյք եւ բաւականութիւն կը շնորհէ, ծիշդ այնպէս ինչպէս ըրաւ Յակոբ Մնճուրի իր համեստ կեանքով, բայց հարուստ ու կախարդական գրականութեամբ:

Ատենօք, շատ դարեր առաջ, հեռաւոր Արեւելքի մէկ երկրին մէջ կ'ապրէր բանաստեղծ մը:

Այս բանաստեղծը շատ ճամբորդած, կեանքին մեծ մասը երկրէ երկիր շրջելով անցուցած էր եւ իր տեսած անհամար ու այլազան բաներուն պատմութիւններովը կը կախարդէր ընթերցողները:

Ան կը խօսէր վաչկատուն ցեղերու մասին, որոնց մէջ ապրած էր ինք: Կը խօսէր անոնց անհոգ կենցաղին, երամակներով ձիերուն, հիւրասիրութեան, աւազակութիւններուն մասին:

Կը խօսէր կիրճերու, կապաններու մասին, ուր սարսափը կը թեւաբախէ ամէն ըոպէ, ու անոնց մռայլ դէմքերուն նկարագրութիւնը ընելով կը պատմէր զարհուրելի յարձակումներն ու ոճիրները, որոնք գործուած են այդ վայրերուն մէջ դարանակալ յելուզակներէ:

Յետոյ կը խօսէր խաներու մասին, որոնք ամէն տեղ կ'երեւին

հորիզոններու վրայ, լքուած զօրանոցներու երեւոյթով, եւ որոնք ամէն գիշեր մինչեւ արշալոյս կը խլանան իջեւանող ուղտերու զանգակներու ձայներէն: Դեռ՝ քաղաքներու մասին, հրապարակներու եւ աղօթատեղիներու շուրջ վժժացող բազմազգի ու բազմակրօն ամբոխներու մասին, վհուկներու հաւաքոյթներու՝ փլատակներու մէջ, ոգիներու պարերու՝ գերեզմանոցներու մէջ:

Ու կը խօսէր կարաւաններու մասին, որոնք կը ճամբորդեն շաբաթներ ու շաբաթներ, ճամբորդներու, որոնք դաշտի մը եզերքը ընթրելու եւ քնանալու կը պատրաստուին, անապատի աղջիկներու, որոնք ջրհորներու մօտ ջուրի կու գան ու դեռ անհամար՝ բաներու մասին....:

Այս տարաշխարհիկ պատմութիւններէն զատ, բանաստեղծը կը գրէր նաեւ հեքիաթներ:

Այնպիսի զմայլելի արուեստով կը գրէր եւ այնքան սիրուն հեքիաթներ, որ հաճոյք կը պատճառէին թէ՛ մանուկին եւ թէ՛ իմաստունին:

Ամէնքը կը հիանային, եւ անոնք, որ կարդալ չէին գիտեր, ուրիշներու կարդալ տալով մտիկ կ'ընէին ու նոյնքան կը յափշտակուէին:

Իսկ գիտունները, ամէնուն պէս հետեւելէ ետք պատմուած անցքերուն, կանգ կ'առնէին անոնց մէջ ըսուած խորունկ խօսքերուն առջեւ ու կը հրճուէին՝ ձեւի, գոյնի, յուզումներու, այդքան քնքշութիւններու, շնորհալիութեանց դիմաց: Եւ յետոյ կը փորձէին հասկնալ ոչ նուազ զարմանալի բան մը. երբ բովանդակ երկրին մէջ մարդ տեղեակ չէր այդ հեքիաթներու գոյութենէն, ապա ինչպէ՞ս եւ ուրկէ՞ բանաստեղծը իմացեր էր զանոնք....:

Նոյն ատեն, այս բանաստեղծը ամենասիրուն բաներ կ'ըսէր բնութեան մասին, կենդանիներու մասին:

Տեսնես՝ բզէզի մը մասին կը պատմէր, որ մենաւոր ձորի մը մէջ կովու թրիքի կտոր մը համրիչի կուտի մը պէս գնդելով կըրօցուցեր, ներքեւը մտեր, կը ճգնի հրելով ձորին գազաթը հանել: Ի՞նչ պիտի ընէ. խելք կը հասնի՞: Մինչեւ գառիվերին կէսը կը հանէ, չի կրնար բռնել, ու գնդակը կը գլորի մինչեւ վար, ինքն ալ հետը:

Վհատիլ չի գիտեր: Նորէն կ'իջնէ ձորը, նորէն կը ճգնի, հիմա աւելի եռանդով, անպայման բարձունքը հասնելու որոշումով:

Ուրիշ տեղ՝ ան շուն մը կը ներկայացնէր: Բլուրի մը տափարակին վրայ երկնցած պառկած, կգակը գետին ու աչքերը փակած, իբր թէ կը քնանայ արեւին տակ: Քիչ անդին՝ հովիւը, խրտուիլակի պէս անշարժ, ու հօտը, որ կ'որոճայ՝ լայնարձակ տարածութեան վրայ մակաղած: Ճանճ մը կու գայ, խոշոր ու սեւ, կը թառի շան աչքին անկիւնը, հոնկէ կ'ելլէ, կ'իջնէ քիթին ծայրը: Այսպէս անվերջ՝ կ'երթայ ու կու գայ, կը թառի աչքին անկիւնը, հոնկէ կ'ելլէ, կ'իջնէ քիթին ծայրը: Ու այսպէս նորէն ու նորէն, մինչեւ կը հատնի շան համբերութիւնը: Կարգին կը բերէ, ու մէկ անգամէն՝ հա'փ, ճանճը կուլ կու տայ, նորէն կը քնանայ արեւին մէջ, ա'լ հանդարտ ու գոհունակ:

Ուրիշ օր մը կկուրի մը մասին կը խօսէր: Նեղ, խորունկ ձորի մը վրայ նայող ծերպի մը մէջ, կկու մը՝ կուկ-կո'ւ կը կանչէ: Բոպէ մը կը լռէ, յետոյ նորէն կը կանչէ: Բոպէ մը կը լռէ, յետոյ նորէն կը սկսի իր երկվանկը:

Վաղորդեան թարմութեան մէջ քանի մը կիններ, գուլպայ հիւսելով, նեղ ճամբէ մը այգիները կու գան: Հարս ու աղջիկներ կը լսեն կկուին երգը, կը կուեն ալ՝ անոնց շաղակրատութիւնը:

Անդին նապաստակ մը, թուփի մը տակ կլորուած-նըստած, եւ որ երաժիշտ չէ կկուին պէս, բաղաձայն է, կը զարմանայ, կը սրտնեղի: Կը դառնայ միւս կողմի վրայ, չի

«Հապարան Պլպուր» հեքիաթի նկարապարզում, գեղանկարիչ՝ Յակոբ Կոջոյեան:

յաջողիր քնանալ:

Մինչ աւելի վար՝ աղուէս մը, որ նոյնպէս երաժիշտ չէ, ետեւի սրունքներուն վրայ նստած, երէկուրնէ ի վեր որս չգտած, փորը անօթի, կը մտածէ աշխարհի սխալ կարգերուն մասին...:

Ու դեռ կը խօսէր անթիւ բաներու վրայ, եւ այնպիսի՝ ոճով, որ ընթերցողը ինքզինք այդ այգիներուն, լեռներուն մէջ կը կարծէր ու կը հաւատար՝ հիմա ձեռքով պիտի բռնէ, շօշափէ...:

Ու երկրին ժողովուրդը կը կարդար այս ամէնը առանց գիտնալու՝ ո՞վ էր այդ բանաստեղծը, որ կը գրէր, կը պատմէր այդքան հետաքրքրական բաներ, որ իր հեքիաթներուն մէջ աղջիկներուն շրթներուն սուտակ, մագերուն ոսկի կը քսէր, ու անոնց շրթներէն հիացումի ճիչեր կը խլէր:

Եւ կը փնտռէին զայն երկրին իմաստուններուն, դպիրներուն, գիտնականներուն մէջ, անոնցմէ մէկը կարծելով...:

Ու ոչ ոք գիտէր, թէ արեւին մէջ այրած, սեւցած դէմքով մարդ մըն էր ան, օրավարձով աշխատող ու հնամաշ հագուստով: Բազմանդամ ընտանիքով կ'ապրէր քաղաքի եզրի մէկ տնակին մէջ ու այդ բոլորը կը գրէր բանուորի աշխատանքէն կարծրացած մատներով...:

ՅԱԿՈՒ ՄՆՁՈՒՐԻ

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հագուագիւտ - քիչ գտնուող, եզակի, բացառիկ

Կախարդել - դիւթել, հրապուրել, առինքնել, սքանչացնել

Վաչկատուն - թափառաչրջիկ, գնչու

Կենցաղ - ապրելակերպ, վարմունք, կեանք

Թեւաբախել - թեւածել, սաւառնիլ

Մռայլ - մութ, անլոյս, խոժոռ

Ջարհուրելի - ահաւոր, սարսափելի

Դարանակալ - որոգայթ լարող, պահուրտած՝ դաւի համար

Յելուզակ - աւազակ, ասպատակող, գող

Խան - արեւելեան իջեւան

- Զօրանոց - զօրքերու բնակարան
- Իջեւանել - օթեւանել, գիշերել
- Ամբոխ - ժողովուրդ, խուժան, բազմութիւն
- Վհուկ - կախարդ, դիւթ
- Որոճալ - կերածը ստամոքսէն ետ բերանը բերելով կրկին ծամել (ոչխարը)
- Մակաղած - փակ տեղ մը պառկած՝ հօտը
- Վաղորդայն - յաջորդ օրուան սկիզբը, լուսաբացին
- Շաղակրատութիւն - շատախօսութիւն
- Դպիր - գրչութեան պաշտօնեայ, ուսումնական, տիրացու
- Սուտակ - կարմրագոյն գոհար (ոռպին)

ԴԱՍԱՐԱՆԱՅԻՆ ԶՐՈՒՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

- 1.- «Ատենօք, շատ դարեր առաջ, հեռուոր Արեւելքի մէկ երկրին մէջ» մուտքը ինչպիսի՞ գրուածքի յատուկ է:
- 2.- Ո՞ր պատմութիւնները հեղինակը «տարաշխարհիկ պատմութիւններ» կը կոչէ: Անոնք ինչո՞ւ տարաշխարհիկ են եւ ոչ սովորական:
- 3.- Գրութիւններուն իմաստով, լեզուի եւ գրութեան գեղեցկութեամբ, գրողի շնորհքով ու տաղանդով որո՞նք կը հետաքրքրուին:
- 4.- Բնութեան նուիրուած իր գրութիւններուն տանք առանձին վերնագիրներ. «Բղէզն Ու Գունտը», «Շունն Ու Ճանճը», «Կկուն, Կիները, Նապաստակը Եւ Աղուէսը»: Կրնա՞ք ասոնցմէ իւրաքանչիւրը առակի մը վերածել, որ իմաստ ունենայ, խորհուրդ մը արտայայտէ: Փորձեցէ՛ք գրել մէկական առակ:
- 5.- Բանաստեղծի ոճի մասին ի՞նչ կ'ըսէ հեղինակը:
- 6.- Ո՞վ էր այս բանաստեղծը:

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

1 Նախ ճշդեցէ՛ք, թէ նախածանցը ի՞նչ նոր իմաստ տուած է բառին, ապա նոյն նախածանցով նոր բառեր գրեցէ՛ք:

բացում - վերաբացում, դարձ - վերադարձ, ծնունդ - վերածնունդ

.....

պատկեր - հակապատկեր, ցոյց - հակացոյց, դարձ - հակադարձ

անուն – համանուն, չափ – համաչափ, արժեք – համարժեք

զաղթ – արտազաղթ, հանել – արտահանել, սովոր – արտասովոր

ածել (բերել) – ներածել, ծծել – ներծծել, աշխարհ – ներաշխարհ

բաժին – ենթաբաժին, սպայ – ենթասպայ, մաս – ենթամաս

ճնշում – գերճնշում, մարդ – գերմարդ, դաս (չարք) – գերադաս

2 Փորձեցէ՛ք ճանչնալ իմաստային տարբերությունները, ի հարկին բառարանի ալ դիմելով:

Երամակ – հօտ – ամբոխ – կարաւան – զօրք – երամ – վոհմակ:

Կիրճ – կապան – ձոր – հովիտ – ծերպ:

Խան – պանդոկ – հիւրանոց – օթեւան – զօրանոց:

Հեքիաթ – առակ – պատմուածք – քերթուած – առած – ասացուածք:

3 Որոշեցէ՛ք նշուած դարձուածքներուն փոխաբերական իմաստները:

Շրթներուն սուտակ կը քտր:

Մազերուն ոսկի կը քտր:

Երեսը քացախ կտրեցաւ:

Ամերիկայի մալ եղանք գացինք:

Մոխիր նստաւ մազերուն վրայ:

Սիրտը քար կտրեց:

Վիշտը ծով դարձաւ:

Դիմակը վար առի:

Մշուշ իջաւ աչքերուն:

Ե ԵՒ Է

Ե գիրը բառին սկիզբը կ'արտասանուի «եէ», ինչպէս՝ եզակի, ելք, եղբայր, եկեղեցի, եղնիկ, եռանդ, ետ, երազ, երբեք, երգ, երթալ, երկու *եւ* այլն: Բարդութեան կամ ածանցումի մէջ մտնելով կը վերածուի պարզ ձայնաւորի.- ելք՝ վերելք, եղբայր՝ հօրեղբայր, երանգ՝ նրբերանգ, երգ՝ համերգ, խմբերգ, երթ՝ ողջերթ, չքերթ *եւ* այլն:

Ե գիրը բառին վերջը բնաւ չի գրուիր:

Է գիրը բառին սկիզբը *եւ* վերջը անչփոթելի է.- էակ, էգ, էշ, էջ, էրիկ, ափսէ, բազէ, հիւլէ, մանրէ, Շասէ *եւ* այլն:

Ե եւ Է գիրերը բառին մէջ հնչիւնով կը նոյնանան *եւ* ուղղագրական դժուարութիւն կը ստեղծեն: Ինչպէս՝ գէտ - գետ, պետ - պէտք: Այստեղ է-ի գրութիւնը կրնանք հաստատել շեշտափոխական հնչիւնափոխութեամբ.- գէտ՝ գիտնալ, գիտութիւն, պէտք՝ պիտանի, պիտոյք:

Սակայն է>ի հնչիւնափոխութենէն դուրս է-ով գրուող պարագաներ *եւ* կան, զորս պէտք է յիշել: Այսպէս՝

ա.- Բառեր, որոնք կա՛մ բարդութեան մէջ չեն մտներ *եւ* կամ չեն հնչիւնափոխուիր, ինչպէս՝ աղէկ (աղէկնալ, աղէկութիւն), աղուէս (աղուէսագիրք), ամէն, աշխէտ (կարմիր դեղնագոյն ձի), առէջ (հիսկեղէնի երկար թելերը), առնէտ, արդէն, բզէգ, բրէտ (պիծակ մը), գէթ (գոնէ), գոմէշ, դէս ու դէն, երէկ, երնէկ, թէժ (բորբ), լէշ (անասունի դիակ), խէթ (ծուռ), խէժ, խլէզ (մողէզ), խոնջէնք (յոգնութիւն), ծուէն (կտոր), ծովահէն (ծովային աւազակ), հէգ (խեղճ), հրէշ (հրէշային), մալէզ, մողէզ, մէկ (մէկական, մէկնոց, մէկալ), մէն մի, պատնէշ (պատ), պարսէտ, պարէտ (իշխան), սէզ (խոտ մը), վէզ (ոսկոր մը), վէս (բարձր), վէտ, տէգ (նիզակ), փէճ (ուսին ոսկորը), փէշ, քարտէզ (քարտէզագրել, քարտէզագիր), քէնդ (քած՝ շուն կամ կատու), քէշ (պարսից կրօնք) *եւ* այլն:

բ.- էլ, էն, էս *եւ* էթ վերջաւորութիւնները ունեցող յատուկ անունները՝ Բէլ, Բեթէլ, Գնէլ, Իսրայէլ, Մանուէլ, Նաթանայէլ, Ռաֆայէլ, Արէն, Արսէն, Բաբգէն, Գուրգէն, Խորէն, Հելէն, Մարէն, Վազգէն, Փառէն, Արիստակէս, Մովսէս, Յովհաննէս, Ներսէս, Վրթանէս, Սէթ, Եղիսաբէթ, Յարէթ, Համլէթ *եւ* այլն :

գ.- Հին փոխառութիւններու ոչ ուժեղ վանկերուն մէջ միշտ *ե* կը

գրուէր.- մեքենայ, վեղար, եկեղեցի, Կեսարիա, Եղեսիա, Ալեքսանդրէթ եւ այլն, իսկ ուժեղ վանկին մէջ ե եւ է, ինչպէս՝ Սեպտեմբեր, Հոկտեմբեր, Նոյեմբեր, Դեկտեմբեր, Սաղէմ, Երուսաղէմ, Եփրեմ, Յովսէփ: Նոր փոխառութիւններու ոչ ուժեղ վանկերուն մէջ նախընտրելի է ե գրել, իսկ վերջին վանկին մէջ՝ է, Քեսապ, Քեպէք, Նենէթ, աթլէթ, քասէթ, օփերա, քերմէս, Հալէպ, Սեմէրճեան, Թենեքէճեան (եան ածանցէն առաջ): Որոշ մականուններ աւանդաբար է-վ կը գրուին՝ Թէքէեան, Պէրպէրեան...:

է կը գրուի նաեւ էյ, իէ, էօ կապակցութիւններուն մէջ, ինչպէս՝ Շէյքափիր, Մէյրի, Ժիւլիէթ, Գաբրիէլ, Դանիէլ, Մարիէթ, էօթենի, Կէօվչէնեան, Կէօքկէօզեան եւ այլն:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Գրեցէ՛ք հոմանիշը, որ է-ով բառ մը պէտք է ըլլայ:

զոնէ	յոզնութիւն
լաւ	անցած օրը
այս ու այն կողմ	բորբ
խլէզ	խեղճ
պարսատիկ	պատ
նիզակ	ուսին ոսկորը
բարձր	հազուստի վարի մասը
կտոր	ծովային աւազակ
սոսինձ	սատանայ
խոշոր մուկ մը	պիծակ մը

2 Գտէ՛ք քանի մը յատուկ անուն կամ մականուն հետեւեալ կապակցութիւններով:

իէ

էօ

ԴԵՐԱՆՈՒՆ (1)

ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐ ԵՒ ԴԻՄՈՐՈՇ ՅՕԴԵՐ

Դերանունները խօսքի մէջ մտնող ուրիշ բառեր փոխարինող, անոնց դերը կատարող բառեր են:

Դերանունները կ'ըլլան անձնական, ստացական, անդրադարձ, փոխադարձ, ցուցական, հարցական, յարաբերական, որոշեալ, անորոշ եւ ժխտական:

Անձնական դերանուններ

Անձնական դերանունները խօսքի մէջ կը փոխարինեն խօսողը (առաջին դէմք), խօսակիցը (երկրորդ դէմք) եւ երրորդ մը (երրորդ դէմք) ԵՍ դպրոց կ'երթամ: Ես՝ խօսողը, Ա. դէմք:

Դուն դաս կը սորվիս: Դուն՝ խօսակիցը, Բ. դէմք:

Մարին կ'երգէ: Ան կ'երգէ: Ան դերանունը կը փոխարինէ Մարին, որ երրորդ անձ մըն է, Գ. դէմք:

Երրորդ անձը խօսողի հետ ունեցած իր տարածական յարաբերութեամբ երկու տեսակ է, առաջնային՝ ինք, եւ յետին՝ ան: Օրինակ՝ Հայրը շատ մտահոգ էր տղուն ուշացումին պատճառաւ: Երբ ինք (հայրը) կը մտածէր բան մը ընել՝ ան (տղան) տուն եկաւ:

Անձնական դերանունները ունին վեց հոլովածեւ, թիւ (եզակի եւ յոգնակի) եւ դէմք (Ա., Բ. եւ Գ.):

	Ա. դէմք		Բ. դէմք		Գ. դէմք		Եզ.	Յոգ.
	Եզ.	Յոգ.	Եզ.	Յոգ.	Եզ.	Յոգ.		
ուղղ.	ես	մենք	դուն	դուք	ան	անոնք	ինք	իրենք
հայց.	զիս	մեզ	քեզ	ձեզ	զայն	զանոնք	զինք	զիրենք
սեռ.	իմ	մեր	քու	ձեր	անոր	անոնց	իր	իրենց
տր.	ինձի	մեզի	քեզի	ձեզի	անոր	անոնց	իրեն	իրենց
բցո.	ինձմէ	մեզմէ	քեզմէ	ձեզմէ	անկէ	անոնցմէ	իրմէ	իրենցմէ
գրծ.	ինձմով	մեզմով	քեզմով	ձեզմով	անով	անոնցմով	իրմով	իրենցմով

Անձնական դերանունները խօսքի մէջ հանդէս կու գան գոյականին դերերով:

ԵՍ դպրոց կ'երթամ:

ԵՍ = ենթակայ, անձն. դեր., ուղղ. հլ., Եզ., Ա. դ.:

Ձիս վաղը կը տեսնես:

Ձիս = ուղիղ խնդիր «կը տեսնես» ստորոգիչին, անձն. դեր., հայց. հլ., եզ., Ա. դ.:

Իմ գիրքս կողք չունի:

Իմ = յատկացուցիչ «գիրքս» յատկացեալին, անձն. դեր., սեռ. հլ., եզ., Ա. դ.:

Մայրս ինձի նամակ զրկեր է:

Ինձի = անուղղակի խնդիր «զրկեր է» ստորոգիչին, անձն. դեր., տր. հլ., եզ., Ա. դ.:

Ինձմէ մի' խոովիր:

Ինձմէ = անուղղակի խնդիր «մի' խոովիր» ստորոգիչին, անձն. դեր., բցո. հլ., եզ., Ա. դ.:

Ինձմով հպարտացի'ր:

Ինձմով = անուղղակի խնդիր «հպարտացի'ր» ստորոգիչին, անձն. դեր., գործ. հլ., եզ., Ա. դ.:

Դերանունները կ'արտայայտեն երեք դէմք, իսկ գոյականները, իրենց անորոշ թէ որոչեալ առումներով, միշտ կ'արտայայտեն Գ. դէմք:

Անպ իջաւ լերան գագաթին: ամպ - Գ. դ., անորոշ

Անպը իջաւ լերան գագաթին: ամպը - Գ. դ., որոչեալ ը յօդով

Գիրքս կորսուեցաւ: գիրքս - Գ. դ., որոչեալ ս յօդով

Գիրքդ կորսուեցաւ: գիրքդ - Գ. դ., որոչեալ դ յօդով

Սակայն ս եւ դ որոշիչ յօդերը գոյականներուն վրայ դրուելով երբեմն անոնց կու տան Ա. եւ Բ. դէմքի առում: Այդ առումով ս եւ դ յօդերը կը կոչուին դիմորոշ յօդեր: Այսպէս՝

Աշակերտս այս դիմումագիրը կը ներկայացնեմ:

Աշակերտս (ես, որ աշակերտ եմ) այս դիմումագիրը կը ներկայացնեմ:

Աշակերտս = ենթակայ, գոյական հասարակ անուն, ուղղ. հլ., եզ., Ա.

դ. ս դիմորոշ յօդով:

Աշակերտների պէտք է յարգէք օրէնքը:

Աշակերտների (դուք, որ աշակերտ էք) պէտք է յարգէք օրէնքը:

Աշակերտների = ենթակայ, գոյական հասարակ անուն, ուղղ. հլ., յոգ., Բ. դ. դ դիմորոշ յօդով:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Տեղին գործածեցէ՛ք ան եւ ինք դերանունները:

Տիգրանը Արշակին բարեկամն էր: Երբ (Տիգրանին).....
հարցուցին (Արշակի)..... մասին՝ (Տիգրան)..... պատասխանեց,
թէ (Արշակը)..... չէ տեսած երկու օրէ ի վեր:

Սալբին հեռաձայնեց իր մօրը: (Սալբին)..... շատ մտահոգ էր,
թէ առանց (Սալբիի) օգնութեան (մայրը)..... ի՞նչ պիտի ընէր:

Աշակերտները դիմեցին ուսուցիչներուն: (Աշակերտները)
խնդրեցին (ուսուցիչներէն) , որ (ուսուցիչները) ներկայ
ըլլան (աշակերտներուն) կազմակերպած ցուցահանդէսին:

2 Դերանունը յարմար հոլովով գործածեցէ՛ք:

Անին (ես)..... կը փնտռէ:

Ես (դուն)..... տեսայ:

(Ան) փուշը կը ցաւցնէ:

Գնդակը (իրենք) կողմն է:

Ուսուցիչը (դուն) կը հետեւի:

Գրիչը (ինք) կը պատկանի:

Ասիկա (ինք)..... գիրքն է:

Վտանգը (ան) կու գայ:

(Ինք) դպրոցը մօտիկ է:

Ան (դուն) կը սիրէ:

Մենք (դուք)..... հեռացանք:

3 Դերանունը յարմար թիւով գործածեցէ՛ք:

(Շս)..... տուն կ'երթանք:

(Ինք)..... պարտաճանաչ են:

(Ան)..... փորձ կ'ընեն:

(Դուն)..... յաղթեցիր:

(Մենք)..... կը գծեմ:

(Դուք)..... հեռացար:

4 Որոշեցէ՛ք ստորոգիչը, ապա գրաւոր լուծեցէ՛ք նախադասութեան միւս անդամները՝ ենթակայէն սկսելով:

Ինք զիս անոր կը նմանցնէ:

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Դուք մեզ եւ զիրենք կը գնահատէք:

.....
.....
.....
.....
.....

Ուսուցիչները պիտի հպարտանաք մեզմով:

.....
.....
.....

ԺԱ. ԴԱՍ

ԿԱՐԱԻԱՆԷՆ ԵՏ ՄՆԱՑԱԾ ՈՒՂՏԸ

Հեղինակը

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՅ (1894, Խարբերդ, Արեւմտեան Հայաստան - 1937, Երեւան) ուսումը ստացած է ծննդավայրի Ազգային Կեդրոնական վարժարանին մէջ, ապա եղած է Պոլիս, Փարիզ, Նիւ-Եորք: Միացած է Հայկական Կամաւորական Շարժումին, մասնակցած է Վանի ու Կարինի կռիւներուն: Հաստատուած է Հայաստան: 1937ին ծերբակալուած ու զնդակահարուած է ստալինեան վարչակարգին կողմէ: Գրած է վէպեր, վիպերգներ, արձակ բանաստեղծութիւններ, թատերախաղեր: Նշանաւոր է իր «Կեանքը Հին Հռոմէական Ծանապարհի Վրայ» ինքնակենսագրական յուշագրական վէպը:

Վերնագիրի թելադրանք

Յոս կը պատմուի տուն վերադարձող կարաւանէն ետ մնացած ուղտի մը եւ անոր ուղտապանին մասին: Ուղտին յամառութիւնը ոչ ուժով կը կտրուի, ոչ շոյանքով, ոչ անօթութեամբ, ոչ ալ ցուրտով, այլ՝ գութով, որ իր մէջ կ'արթննայ, երբ կը դիտէ ուղտապանին արտասուալից աչքերը:

Անցնում էին մեր դրան առաջից ուղտերի կարաւանները, որոնք գալիս էին Միջագետքից, գնում էին Սեբաստիա, Փոքր Ասիայի գանազան վաճառաչահ քաղաքներ եւ աշունքին, երբ մեր պարտէզներն արգասաւորութեան լրումն էին տօնում, վերադառնում էին դէպի անծայրածիր անապատները:

Ուղտերը բերում էին մեզ հարաւի քաղցր արմաւը: Երբ կարաւանները գալիս էին՝ մեր շուկան վերակենդանանում էր, ամբողջ քաղաքը դառնում էր նրանց բոժոժների երգը: Քաղաքը լցում էր ուղտերի խաղաղ, իմաստուն նայուածքներով եւ նրանց երկա՛ր, յոգնա՛ծ, աղերսական ձայնով:

Մեր փողոցում բացուող հրապարակներից մէկում երեք օր էր ինչ մի կարաւան է կանգ առել:

Ուղտերի բուրդի, ուղտապանների թաղիքների իւրայատուկ հոտ, ուղտերի յոգնած ձայներ եւ խաղաղ նայուածքներ: Ուղտապան-

ների թաղիքէ ցածր վրաններ: Երեկոյեան օճախները վառուում են: Պարզ, պարզ մի կենցաղ: Ուղտապանները կերակրում են իրենց ուղտերին եւ անվերջ շոյում ու փայփայում նրանց: Նրանք բարձր չեն ծիծաղում, ժպտում են միայն: Նրանց ժպիտը թուխ, տժգոյն, մարող գոյներով հագիւ գծագրւում է դէմքերի վրայ եւ անհետանում: Բայց անապատի մարդու նայուածքը հրային է: Միշտ արթուն, խօսուն աչքեր, որոնք բերում էին մեզ իրենց աւազների ջերմութիւնն ու անդորրը:

Կարաւանն արդէն ճանապարհ ընկաւ: Ուղտերի կերկերուն, աղերսական եւ կարօտագին ձայնը բռնել է ողջ քաղաքը:

Բայց ուղտերից մէկը չի շարժուում, նստած է, վեր չի կենում, միայն նայում է:

Հաւաքւում են ուղտապանները, թափանցում նրա աչքերի խորքը եւ հասկանում ուղտի բովանդակ հոգին.- բռնել է նրա յամառութիւնը: Տժգունում է նրան կերակրող ու խնամող ուղտապանը:

Ուղտը վշտացել է մարդկային մի կոպտութիւնից:

- Մնա՛ ուղտի հետ, մինչեւ յամառութիւնը անցնի, կը հասնես մեր ետեւից,- հրամայում է ուղտապանին կարաւանի տէրը:

Ուղտապանը հնազանդում է: Կարաւանը զնգացնում է իր բոժոժները: Յամառող ուղտը դարձնում է իր վիզը, երկար նայում եւ երկար աղերսանք է ձայնում: Կարաւանի տէրը կանգնեցնում է ամբողջ կարաւանը,- մի գուցէ ուղտը ցանկանայ կարաւանից չբաժնուել,- բայց ի գուր, ուղտը նստած է եւ չի ուզում վեր կենալ: Կարաւանը շարունակում է ճանապարհը:

Յամառող ուղտի պահապանը փռում է իր թաղիքը ուղտի կողքին, վրան քաշում է իր ապան ու քնում է այն յոյսով, որ մինչեւ զարթնելը՝ ուղտի սիրտը կը քնքշանայ, կը լինի անյիշաչար եւ երեկոյեան կը հասնի կարաւանին:

Անցան օրեր եւ ուղտը շարունակեց իր անասնական յամառութիւնը: Ուղտապանը յոգնեց նրան շոյելով: Ուղտի սիրտը կարծրացել էր, ինչպէս մեր երկրի ժայռը:

Աշնան ցուրտը սկսեց սարսափեցնել հարաւի բնակչին: Ուտելիքը պրծաւ: Ոչ ոքի չի ճանաչում, որ դիմում կատարի: Ուտում էր

ուղտի համար պատրաստած թոյլ խմորից: Հասկացնում է ուղտի քամակից բուրդ գողացող երեխաներին, որ եթէ հաց տան, ինքը կը քաշի եւ կը տայ:

Մի քանի օրից ուղտը մերկացաւ: Ուղտապանը վաճառեց բոլոր բուրդը: Ուղտը ինքն ալ մըսում է, անապատի այդ հերոսը: Հասնում են մուրացկանութեան օրերը:

Թաղի երեխաները հաց են տանում, կերակրի մնացորդները: Ուղտապանը գրկում է մանուկներին, շնորհակալութեան համար համբուրում:

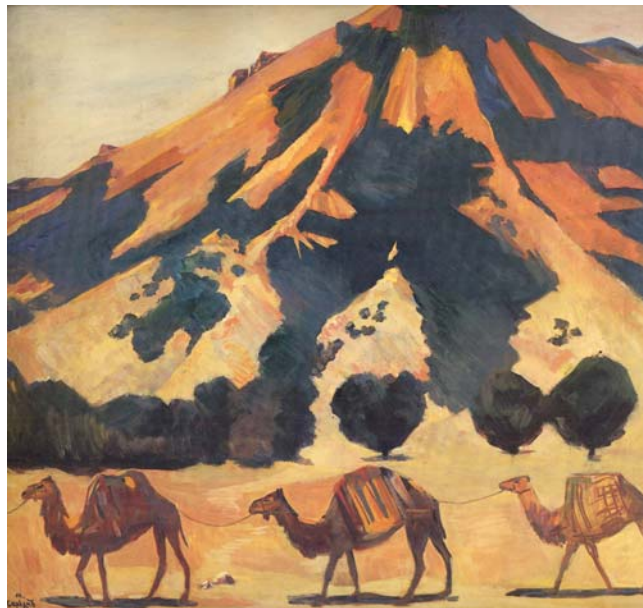
Մի քանի հոլժկու երիտասարդներ որոշում են օգնել անապատի մարդուն:

- Անգամ մը որ կայնի, կ'երթայ, մինչեւ անապատը մէկ սոլուխ կ'երթայ,- մտածում են նրանք:

Բերում են երկու գերան, մեծ դժուարութիւններով կոխում նըստած ուղտի ոտների արանքը եւ քսան հոգով վեր են բարձրացնում նրան: Աղերսական, ձգձգուն, երկար ողբով բարձրանում է ուղտը, կանգնում: Հրճւում են բոլորը: Անապատի մարդը չի կարողանում իր հրճուանքը արտայայտել, ժպտում է մեղմ, սրան-նրան գրկում: Բայց մէկ-երկու րոպէ յետոյ ուղտը օրօրւում է ետ ու առաջ, չոքում եւ նստում: Մը-ուայր պատում է անապատի մարդուն:

-Յամա ինադ է հա',- ասում են բոլորը:

Թափւում է առաջին ձիւնը երկրում: Մենք դիտում ենք ձիւնը եւ հրճւում, բայց անապատի մարդու համար

«Արու լեռը», գեղանկարիչ՝ Մարտիրոս Սարեան:

ահաւոր են ձիւնի առաջին փաթիլները: Ուղտն էլ նայում է տարօրինակ սպիտակ փաթիլներին, եւ երբ մի խոշոր կաթիլ ընկնում է թարթիչների վրայ՝ փակում է աչքերը գլխի ջղային շարժումով:

Ուղտապանը ծնկի եկաւ ուղտի առաջ, փաթաթուած ապայի մէջ եւ խոր յուսահատութեամբ սկսեց լաց լինել առաջին անգամ: Մենք կանգնած ենք մօտը, հաց ենք տարել նրան: Անապատի քաղցած մարդը այլեւս հացին էլ ուշք չի դարձնում:

Արցունքները, հակառակ ձիւնի փաթիլներին, այրում են նրա կոպերը, գլորւում են քթի երկու կողմի առուններից վար եւ կորսւում պեխերի եւ մօրուքի ցանցառութեան մէջ: Ուղտը ազահութեամբ յառել է ուղտապանին, յառել է նրա աչքերի խորքը, յառել է նրա արցունքներին: Ուղտապանին նայուածքն ալ արցունքների միջից ընկել է ուղտի խորունկ աչքերի մէջ: Արցունքները գլորւում են: Այրւում են նրա կոպերը:

Ձիւնի փաթիլներից ստեղծուած մեր հրճուանքին խառնւում է անապատի մարդու ողբը:

Յանկարծ ուղտը երկարեց ճիտը, մինչեւ որ երկուսի շնչերը խառնուեցին իրար: Ուղտն աղերսագին ձայնեց մի քանի անգամ, հեւաց եւ սկսեց բարձրանալ:

Մենք ճչացինք.

- Տեվէն ելա՛ւ, տեվէն ելա՛ւ...

Ուղտապանը սրբեց իր արցունքները, հաւաքեց մեր բերած հացը, ճանկեց ուղտի թամբը, մագլցեց վեր եւ ճանապարհ ընկաւ դէպի անապատ ժպտո՛ւն եւ ուրա՛խ:

Փողոցի երկու կողմերում մարդիկ կանգ էին առնում եւ դիտում յամառ ուղտին, որ օրօրուելով քայլում էր, աչքերը հեռո՛ւն- հեռո՛ւն յառած:

Ուղտապանը ողջունում էր մարդկանց, հաւաքում նրանց նետած դրամները, հացի կտորները լցնում տոպրակի մէջ եւ հեռանում քաղաքից դէպի աւազները, դէպի հարաւի արեգակը:

Նա հեռացաւ մեր երկրից, որտեղ սկսուել է դաժան ձմեռը, կարմրած եւ դեղնած տերեւներով աշունքից յետոյ:

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՅ

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Վաճառաչաճ – մեծ առեւտուր ունեցող
Արգասաւորութիւն – պտղաբերում
Լրում – ամբողջացում, կատարում, վերջ
Անծայրածիր – անսահման, անեզր
Աղերսական – պաղատագին
Թաղիք – բուրդէ կարծր կտոր
Օճախ – կրակարան
Հրային – կրակոտ, տաք
Անդորր – խաղաղութիւն, հանգիստութիւն
Կերկերուն – խոպոտ, ճաթած (ձայն)
Ի գուր – պարապ տեղ
Ապա – թաղիքէ վերարկու
Անյիչաչար – ներողամիտ, անոխակալ
Պրծիլ – լմննալ
Զգձգուն – երկարաձգուող, երկարող
Յառել – սեւեռել, շեշտակի նայիլ
Դաժան – անգութ, խիստ, վայրագ, խոժոռ

Վահան թոթովենց տեղական գոյն ստեղծելու համար իր հերոսներուն խօսքերը կը մէջբերէ հարազատ կերպով, անոնց խօսած հայերէն բարբառով, ուր կան նաեւ թրքերէն բառեր: Այսպէս՝

Մէկ սոլուխ կ'երթայ - մէկ անկնթարթի մէջ կ'երթայ: Յամա ինադ է - իրաւ յամառ է: Տեվէ - ուղտ:

ԴԱՍԱՐԱՆԱՅԻՆ ԶՐՈՒՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

1.- Հեղինակը ուղտերու կարաւան մը ներկայացնելու համար ի՞նչ տարրեր գործածած է: Ուշադրութեամբ կարդացէ՛ք առաջին մասը ու հանեցէ՛ք հիմնական տարրերը: Ասիկա բաւարար է կարաւան մը պատկերացնելու համար:

2.- Պատմուածքին բախումը (հանգոյցը) ո՞ւր կը սկսի: Ուղտապանները ինչպէ՞ս կը բացատրեն ատիկա, ի՞նչ կրնայ եղած ըլլալ:

3.- Ուղտին յամառութիւնը կոտրելու համար ի՞նչ միջոցներու կը դիմեն կարաւանին տէրը, ուղտապանը, երիտասարդները: Ի՞նչ կ'ըլլայ

արդիւնքը: Համադրեցէ՛ք գրաւոր կերպով:

4.- Տեղացիք ինչպէ՞ս կ'ընդունին առաջին ձիւնը, իսկ ուղտապանն ու ուղտը՝ ինչպէ՞ս:

5.- Ուղտապանը ինչպէ՞ս եւ որո՞ւն կ'արտայայտէր իր դժուար կացութիւնը:

6.- Ի՞նչն է, որ ոտքի կը հանէ ուղտը:

7.- Տեղացիք ինչպիսի՞ վերաբերմունք կը ցուցաբերէին օտարական ուղտապանին հանդէպ, բարեացակա՞մ, թէ անտարբեր: Պատմեցէ՛ք:

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

1 Բնաւորութեան ի՞նչ գիծեր ունին. կապեցէ՛ք:

չան պէս	●	● դանդաղաչարժ
ուղտի պէս	●	● խորամանկ
աքլորի պէս	●	● յամառ
արջու պէս	●	● բարի
կրիայի պէս	●	● նենգ
ձիու պէս	●	● ազնիւ
օձի պէս	●	● հաւատարիմ
աղուէսի պէս	●	● գոռոզ
գառնուկի պէս	●	● կոպիտ

2 Արեւելահայերէնը վերածեցէ՛ք արեւմտահայերէնի եւ բերանացի որոշեցէ՛ք հոլովներու տարբերութիւնը:

- Քաղաքից հեռանալ
- Կոպտութիւնից վշտանալ
- Երկրից դուրս գալ
- Բոժոժների երգը
- Հագուստների վրայ
- Աւագների ջերմութիւնը
- Մեր փողոցում
- Հրապարակներից մէկում

Ը

Ը ձայնաւորը բառին սկիզբը չի գրուիր ստորեւ դրուած բաղա-
ձայններու կապակցութիւններէն առաջ.

- ստ, սք> ստանալ, ստոյգ, ստրուկ. սթափիլ, սթափ...
- զգ, սկ, սք> զգալ, զգոյշ, զգեստ, զգօն. սկսիլ, սկիզբ, սքանչելի, սքօղել...
- զք, սս, սսի> զբաղիլ, զբօսանք. սպասել, սպանդ, սպի, սպունգ. սփռիլ...
- շտ> շտապել, շտապ, շտեմարան...
- զմ> զմայլիլ, զմելի...:

Սկիհ բառը կարդալ ս(ը)կիհ, իսկ զմոսել բառը՝ զ(ը)մ(ը)ոսել:

Կը գրուի բառասկիզբի միւս բոլոր պարագաներուն, ինչպէս՝ ըմբիշ, ըմբոշխնել, ըմբօստ, ըմբօնել, ըմպել, ընել, ընթացք, ընթերցել, ընթրել, ընծայ, ընկալել, ընկեր, ընկեցիկ, ընկուզիլ, ընկղմիլ, ընկոյգ, ընձուղտ, ընտանի, ընտիր, ըլլալ, ըղձալ, ըսել եւ այլն: Ասոնք բարդութեան մէջ մտնելով ը-ը կը պահեն.- դասընթացք, նախընթրիք, վերընծայել, դասընկեր, հնդկընկոյգ, վերընտրել, նորընտիր եւ այլն:

Կը գրուի միավանկ նախդիրներու սկիզբը.- ընդ՝ ընդհանուր, ընդ-միջել, ընդօրինակել, ընդծովեայ, մէջընդմէջ, անընդհատ, ընդդէմ, ընդ-դիմանալ. ըստ՝ ըստ սովորութեան, ըստ օրէնքի, օրըստօրէ:

Բառին մէջ չի գրուիր երկու բաղաձայններու միջեւ, ինչպէս՝ բազմա-ցնել, թրթռալ, կոուիլ, կոխկոտել, պոռպոռալ, պտտիլ, վազվզել, փնտոել եւ այլն: Կը գրուի միայն ու (վ) բաղաձայնէն ետք, ինչպէս՝ պահուրտիլ, կոուրտիլ, գգուրտիլ, իրիկուրնէ, առտուրնէ, կէսօրուրնէ, աչուրներ, ձեռուրներ, ոտուրներ եւ այլն:

Կը գրուի բնաձայնութիւններու մէջ, բայց չի գրուիր անոնցմով չին-ուած բառերուն մէջ՝ ճըռո՝ ճոռալ, ճոճոալ. վըզզ՝ վզզալ, վզվզալ. մը՛րթ՝ մրթալ, մրթմրթալ եւ այլն:

Օտար բառերու մէջ չի գրուիր, բացի այն պարագայէն, երբ ճիշդ արտասանելու համար ը-ը գրելը անհրաժեշտ կը նկատուի, օրինակ՝ Գլըճեան (եւ ոչ՝ Գլճեան), Ճղըլեան (եւ ոչ՝ Ճղլեան):

Բառավերջին կը գրուի՝ եօթը, ութը, ինը, տասը...:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Հետեւեալ բնաձայններէն պարզ եւ կրկնաւոր բառեր կազմեցէ՛ք:

	պարզ	կրկնաւոր
ճրճո
մրճո
խրչչ
Փրչչ
քր՛րթ

2 Գրեցէ՛ք հետեւեալ թուականները:

7	11
8	12
9	17
10	19

3 Վանկատեցէ՛ք՝ յիշելով կանոնները:

զգալ	սթափիլ	չտապ	զբաղիլ
զրել	սկիհ	զմոսել	սքանչելի
նուէր	զուարթ	ստուեր	մատեան
առտուրնէ	վաղուրնէ	թուում	վազվզել
թրթոալ	կոուիլ	կոխկոտել	պոռպոալ

ԴԵՐԱՆՈՒՆ (2)

ՍՏԱՑԱԿԱՆ ՅՕԴԵՐ ԵՒ ՍՏԱՑԱԿԱՆ ԴԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐ

Իմ գիրքը > գիրքս, քու գիրքը > գիրքդ, իր գիրքը >..., անոր գիրքը >...:

Ս եւ դ որոշիչ յօդերը դրուելով գոյականի մը վրան կրնան ցոյց տալ, թէ ան որո՛ւն կը պատկանի՝ գիրքս (իմ գիրքը), գիրքդ (քու գիրքը): Անոնք կը համապատասխանեն իմ, քու դերանուններուն եւ յաճախ միասին կը գործածուին՝ իմ գիրքս, քու գիրքդ: Այս առումով գործածուող ս եւ դ յօդերը կը կոչուին ստացական յօդեր: Ն կամ ը որոշիչ յօդը առանց անոր եւ իր դերանուններուն չի կրնար տալ այդ առումը:

Արեւմտահայերէնի մէջ յոգնակի ստացական իմաստը կ'արտայայտուի նիս, նիդ, նին յօդերով՝ գիրքերնիս, գիրքերնիդ, գիրքերնին, որոնք կը համապատասխանեն մեր գիրքը, ձեր գիրքը, իրենց գիրքը, անոնց գիրքը ձեւերուն: Նիս, նիդ, նին յօդերուն գործածութիւնը յանձնարարելի չէ գրական լեզուին մէջ:

Անձնական դերանուններու սեռական հոլովները (իմ, մեր, քու, ձեր, իր, իրենց, անոր, անոնց) ս, դ, ն կամ ը յօդերը առնելով կ'ըլլան փոխանուն, այսինքն՝ իրենց մէջ կ'առնեն լրացեալ գոյականին իմաստը:

իմ գիրքս ո՞ւր մնաց: = Իմս ո՞ւր մնաց:

Իմ գիրքես ո՞ւր մնացին: = Իմինքնես ո՞ւր մնացին:

Մեր ծամբան նորոգուեցաւ: = Մերը նորոգուեցաւ:

Մեր ծամբաները նորոգուեցան: = Մերինքները նորոգուեցան:

Իբրեւ փոխանուն գործածուող անձնական դերանունները կը կոչուին ստացական դերանուն: Ստացական դերանուններն են.

եզակի	յոգնակի	եզակի	յոգնակի
իմս (իմինս)	իմիններս	մերը (մերինը)	մերինները
քուկդ (քուկինդ)	քուկիններդ	ձերը (ձերինը)	ձերինները
անորը (անորինը)	անորինները	անոնցը (անոնցինը)	անոնցինները
իրը (իրենը)	իրենները	իրենցը	իրենցինները

Ստացական դերանունները կը հոլովուին, ունին չորս հոլովաձեւ.

ուղղ.-հայց.	իմս (իմինս)	իմիններս
սեռ.-տր.	իմինիս	իմիններուս
բցո.	իմինէս	իմիններէս
գործ.	իմինովս	իմիններովս

Հոլովեցէ՛ք միւս դերանունները:

ԱՆԴՐԱԴԱՐՋ ԴԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐ

Անդրադարձ դերանունը կը կազմուի ինք անձնական դերանունի կրկնութեամբ: Ա. եւ Բ. դէմքերը կը ստանան ս եւ դ դիմորոշ յօդերը՝ ինքզինքս (Ա. դ.), ինքզինքդ (Բ. դ.), ինքզինք (Գ. դ.): Ասոնց յոգնակին ունի ինքզինքնիս, ինքզինքնիդ, ինքզինքնին ձեւերը:

Աւելի գործածական են անձնական դերանուններու ուղղական եւ միւս հոլովական ձեւերու յարադրութեամբ կազմուած ձեւերը: Այսպէս Ես դիս, ես իմ, ես ինծի, ես ինձմէ, ես ինձմով:

Մենք մեզ, մենք մեր, մենք մեզի, մենք մեզմէ, մենք մեզմով:

Դուն քեզ, դուն քու, դուն քեզի, դուն քեզմէ, դուն քեզմով:

Դուք ձեզ, դուք ձեր, դուք ձեզի, դուք ձեզմէ, դուք ձեզմով:

Ինքնիր, ինքզինք, ինքնիրեն, ինքնիրմէ, ինքնիրմով (կցական):

Իրենք զիրենք, իրենք իրենց, իրենք իրենցմէ, իրենք իրենցմով:

Անդրադարձ դերանունները չունին ուղղական հոլով:

ՓՈՒՍԱԴԱՐՋ ԴԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐ

Փոխադարձ դերանուններն են զիրար եւ մէկզմէկ: Կը գործածուին գործողութեամբ փոխադարձաբար կապուած անուններու փոխարէն:

ուղղ.
հայց.	իրար, զիրար	մէկզմէկ
սեռ.	իրարու	մէկզմէկու
տր.	իրարու	մէկզմէկու
բցռ.	իրարմէ	մէկզմէկէ
գործ.	իրարմով	մէկզմէկով

Փոխադարձ դերանունները չունին եզակի թիւ եւ ուղղական հոլով:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Գտէ՛ք անձնական դերանունով արտայայտուած յատկացուցիչը եւ գոյական յատկացեալը, ընդգծեցէ՛ք, ապա նոյնը արտայայտեցէ՛ք ստացական դերանունով:

Մեր դպրոցը հեռու է:

Իմ գիրքիս կողքը նոր է:

Քու մատիտովդ գրէ՛:

Ձեր տունը մօտիկ է:

Մեր վարդերը կարմիր են:

Իր ընկերները լաւ են:

Մեր տղաքը սիրուած են:

2 Անդրադարձ իմաստ ապահովելու համար անձնական դերանունի ուղղական ձևերու կողքին գործածեցէ՛ք անոնց հոլովական ձևերէն մէկը:

Ես (ես) դժգոհեցայ:

Ես (ես) կ'այպանեմ:

Ես (ես) կը հարցնեմ:

Դուն (դուն) կը տարուիս:

Դուն (դուն) դիտէ:

Ինք (ինք) ելաւ:

Ինք (ինք) կը խօսի:

Մենք (մենք) կը հոգանք:

Դուք (դուք) վախցէ՛ք:

Իրենք (իրենք) կը հաւնին:

Ինք (ինք) հարցը կը լուծէ:

3 Լրացուցէ՛ք փոխադարձ դերանունով:

Մենք կը յարգենք:

Դուք կը հետեւիք:

Անոնք դժգոհ են:

Անոնք հպարտ են:

ԱՌԻԻԾՆ ՈՒ ԱՐՋՈՒԿԸ

Հեղինակը

ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿՅԱՆ (1898, Պոլիս - 1972, Փարիզ) նախակրթությունը միայն ստացած է դպրոցում, բայց ինքնաշխատությունը եւ կեանքի փորձը զինք դարձուցած են բազմակողմանի զարգացումի տեղ անձնաւորություն մը: Մշակած է գրական բոլոր սեռերն ալ՝ բանաստեղծական, պատմողական ու թատերական, թէ՛ արձակ եւ թէ՛ ոտանաւոր: Իր երկերէն յիշենք «Ընկեր Շահնագար», «Ծաղրանկարներ», «Սիդոննա», «Յայ Աղբրտիք», «Թատերական Դէմքեր»:

Յակոբ Պարոնեանէն եւ Երուանդ Օտեանէն ետք հայ երգիծաբանութեան երրորդ մեծ դէմքն է ան:

Վերնագիրի թելադրանք

Այս առակով հեղինակը կը քննադատէ միապետական եւ բռնաւոր պետութիւնները: Ուժի իշխանութիւնը անոնց վերապահած է ամէն արտօնութիւն, իսկ հպատակները զրկած է նոյնիսկ խօսքի ազատութենէն: Ասիկա ընկերային անարդարութիւն է:

ԱՌԻԻԾՆ ՈՒ ԱՐՋՈՒԿԸ

Առիւծ արքան վերին պետ էր,
 Չէր աշխատեր, միայն կ'ուտէր:
 Անասուններն անոր համար
 Կը բերէին որսեր յարմար:
 Պետն եղած էր պարարտ ու գէր
 Անտանելի շատակեր:
 Միչտ աւելին կը պահանջէր,
 Քիչ բերողին շատ կը տանջէր:

Ժողովի մէջ, օր մը, ըսաւ.
 «Ձեր հանգիստի ժամը հասաւ,
 Հպատակներս, վեց ամիսէն
 Հրաժարիմ պիտի միսէն:

Պիտի ոչինչ լափեմ, ծամեմ,
Տասը տարի պիտի ծոմեմ
Ու տամ ձեզի բաժին արդար»:
Արջուկն ըսաւ. «Այդ ըսածիդ չեմ հաւատար»:

Շարունակեց արքան իր ճառ.
«Կ'ընեմ ըսածս ես անպատճառ:
Ձեր փորն ըլլայ պիտի միշտ լիք
Եւ ունենաք շատ ուտելիք,
Օրն երեք հեղ առատ սեղան,
Որսերն անուշ պիտի տեղա՛ն,
Պիտի որսամ ես անդադար»:
Արջուկն ըսաւ. «Այդ ըսածիդ չեմ հաւատար»:

Շարունակեց արքան իր ճառ.
«Վկայ ըլլայ թող այս կաճառ,
Պիտի ընեմ ձեր կեանքն ուրախ,
Ամէն գիշեր խնճո՛յք, խրա՛խ,
Պիտի ճաշէք անյագաբար,
Պիտի դառնաք մեծ խմբապար,
Կը խոստանամ երգ ու կիթառ»:
Արջուկն ըսաւ. «Այդ ըսածիդ չեմ հաւատար»:

Արքան եղած էր հոնտոր.
«Ես մեկենա՛ս ձեզի, մենտո՛ր...:
Կան որ կ'ընեն լայն-լայն խոստում,
Վերջն ալ լայնքէն կ'ընեն ոստում:
Թէ կը ստեմ՝ բիւր մեղք կ'ընեմ,
Նօսքս արիւնով կը ստորագրեմ:
Բարիքս յիշուի թող դարէ դար»:
Արջուկն ըսաւ. «Այդ ըսածիդ չեմ հաւատար»:

Առիւծն ըսաւ այդ արջուկին.
«Թէ ընդմիջես ճառս կրկին՝

Քու արիւնդ կը դատարկեմ,
Քեզ վեց տարի կը բանտարկեմ,
Օրը վեց ժամ քեզ կը տանջեմ,
Լեզուդ, աչքերդ կը ջնջեմ,
Դեռ պատիժներ չատ գէշ կու տամ»:
Արջուկն ըսաւ. «Այդ ըսածիդ կը հաւատամ»:

ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պարարտ - գէր

Հպատակ - պետութեան մը քաղաքացի. հնազանդ, ենթարկուած, հլու
Ծոմել - կամաւոր կերպով անօթի մնալ, ծոմ բռնել

Հեղ - անգամ

Կաճառ - գիտնական անդամներէ կազմուած հաստատութիւն

Խրախ - խրախճանք, կերուխում

Անյազարար - անկուշտ կերպով

Խմբապար - խմբային պար

Հոետոր - ճարտասան, ատենաբան, պերճախօս

Մենտոր - հմուտ առաջնորդ, ղեկավար, հովանաւոր

Լայնքէն ոստում ընել - կարճի կապել

ԴԱՍԱՐԱՆԱՅԻՆ ԶՐՈՒՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

1.- Ո՞վ՝ պետի, իսկ որո՞նք հպատակի դերով կը ներկայանան այս առակին մէջ:

2.- Առակին մէջ հպատակները ներկայացնող դերակատարը ո՞վ է:

3.- Արջուկը առիւծի խոստումներուն չհաւատալու ի՞նչ պատճառներ կրնայ ունենալ:

4.- Ո՞ր բառերը կը բնութագրեն առիւծի իշխանութիւնը.- միապետութիւն, բռնատիրութիւն, ժողովրդավարութիւն:

5.- Առիւծ արքային իշխանութեան էութիւնը արտայայտող բաժինը ո՞րն է: Ատիկա խոստում է, թէ սպառնալիք:

6.- Արջուկը առիւծի սպառնալիքին հաւատալու ի՞նչ պատճառ կրնայ ունենալ:

7.- Այս առակով հեղինակը ի՞նչ տեսակ քննադատություն կը կատարէ. ընտրեցէ՛ք.- կենցաղային, դասակարգային, քաղաքական:

8.- Շարադրեցէ՛ք առակ մը, արձակ կամ ոտանաւոր, որուն նպատակը ըլլայ անարդար վիճակի մը քննադատութիւնը: Իբրեւ ղերակատար ընտրեցէ՛ք կենդանիներ, բոյսեր կամ իրեր:

9.- Պատրաստեցէ՛ք 2րդ, 3րդ եւ 4րդ տուներու ուղղագրութիւնը:

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

1 Զրոյցով բացայայտեցէ՛ք հետեւեալ բառերուն իմաստները:

Միապետութիւն, հանրապետութիւն:

Զինուորական իշխանութիւն, բռնատիրութիւն, ժողովրդավարութիւն:

Երեսփոխան (պատգամաւոր), նախագահ, վարչապետ, նախարար:

Օրէնսդիր իշխանութիւն, գործադիր իշխանութիւն:

Սահմանադրութիւն եւ սահմանադրական իշխանութիւն:

2 Լրացուցէ՛ք հետեւեալ բառերով.- հանրապետութիւն, ժողովրդավարական, Ազգային Սահմանադրութիւն, Ազգային ժողով, նախագահ, վարչապետ, կառավարութիւն, նախարար, օրէնսդիր իշխանութիւն, գործադիր իշխանութիւն, դատական:

Արդի Հայաստանի պետութիւնը է: Ան
..... անկախ պետութիւն մըն է: Երկրի
կառավարման հիմքըն է, որուն
համաձայն ի պատգամաւորները եւ
հանրապետութեան կ'ընտրուին ժողովուրդի
քուէարկութեամբ: Նախագահը պաշտօնի կը կոչէ , որ
կը կազմէը՝ իր կողմէ նշանակուած
ներով: Պատգամաւորական ժողովը երկրի
.....ն է, իսկ կառավարութիւնը՝
..... : Նախագահը կը հսկէ երկրի օրէնսդիր, գործադիր
եւ իշխանութիւններուն:

ՈՒՆԻՑ (1)

Բառին սկիզբը

ա.- «վօ» հնչիւնը կը գրուի ո: Օրինակ՝ որդի, որսորդ, որքան, ոգնի, ոտք...: Բարդութեան մէջ մտնելու կամ նախածանց մը առնելու պարագային կը վերածուի պարզ ձայնաւորի.- ողորմ՝ անողորմ, ողորք՝ անողորք, ողջ՝ առողջ, որ՝ երբոր, որակ՝ անորակ, որոշ՝ բացորոշ, որս՝ ձկնորս...:

Բառի սկիզբը «վօ» հնչիւնը վո կը գրուի միայն վոհմակ բառին մէջ: Ո գիրը «վօ» կ'արտասանուի նաեւ Գէորգ բառին մէջ:

բ.- Վ բաղաձայնէն առաջ «օ» կը հնչենք, բայց ո կը գրենք՝ ով, Ովսաննա, ովկիան, ովասիս, ովկիանոս, Ովսիա:

գ.- Մնացեալ պարագաներուն միշտ օ կը գրուի՝ օրէնք, օրինակ, օթեակ, օր, օձ, օղ...: Բարդութեան մէջ մտնելէ ետք օ-ն անփոփոխ կը մնայ.- օրէն տնօրէն, օթեակ՝ գիշերօթիկ, օր՝ օրօր...:

Բառին մէջ ո եւ օ գիրերը ուղղագրական դժուարութիւն կը ստեղծեն, ինչպէս՝ նոր եւ տօն, գորտ եւ աղօտ, հոտ (բոյր) եւ հօտ (ոչխարի խումբ): Օ գիրը բառին մէջ շատ աւելի քիչ կը հանդիպի, քան ո-ն. ուրեմն՝ յիշենք այդ բառերը.- ակօս, աղօթք, աղօտ, աղօրի(ք) (ջաղացք), ամօթ, անօթ (աման), (ա)նօթի, (ա)նօսը, առաւօտ, արդեօք, արտօնել, արտօսը (արցունք), արօս (չհերկուած արտ), արօտ, արօր (հերկելու գործիք), աւօտ (լուսածագ), բարօր, բօթ (գէշ լուր), գեղօն (գովերգութիւն), գօտի, դրօշ, եօթը, զբօսանք, զգօն, զօրութիւն, զօրք, թափօր, թօթուել, թօթափել, թօն (տեղատարափ անձրեւ), թօշնիլ, ժօռատ (ակռաները թափած), խօլ, խօնասէր (համեղ ուտելիք եւ խմելիք սիրող), խօսք, ծանօթ, ծնօտ, կարօտ, կրօն, կօշիկ, համառօտ (կարճառօտ), հետազօտել, հօտ, ձօն (նուէր, ուղերձ), դօղանջ, դօղիլ (պահուրտիլ), ձօձ(ք) (օրօրոց), ձօշան (մորթէ պատրաստուած վահան), մօտ, մօրուք, յօղ (կապ), յօղուած, յօղել (զօղել), յօտոց (պարտիզպանի մկրատ), յօտել, յօշոտել (բզքտել), յօժար, յօն(ք), յօրանջել, յօրինել, նարօտ, չօշափել, պաշտօն, Պօղոս, սքօղել, սօսաւիւն (տերեւներու ձայն, սօսափիւն), սօսափիլ (խշրտալ՝ տերեւները), սօսի, տօն, ցօղ, ցօղուել, ցօղուն, քօշ (արու այծ), քօղ:

Օ ունինք ածանցներուն մէջ. օն(ք)՝ գործօն, թափօն, թերթօն, ծամօն, կրծօն, կտրօն, բրդօն, դարթօնք եւ այլն: Թատրոն, կեղրոն եւ մղոն

բառերուն վերջայանգը չչփոթել ածանցին հետ: Օք՝ ատենօք, ընտանեօք, առօք-փառօք, ցաւօք, բայց՝ բարւօք, բարւօքել:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Ո՞ր թէ օ. որոշեցէ՛ք եւ գրեցէ՛ք:

.....վ,վկիհանոս, հ.....վ, ծ.....վ, կող.....վ:

Պօղ.....ս, Նեղ.....ս, ովկիհան.....ս, Օգոստ.....ս, Պետր.....ս, հեր.....ս:

Ան.....րոչ, ան.....խակալ, առ.....ղջ, կող.....սկր, վատ.....րակ, ձկն.....րս:

Ան.....գնական, ան.....գուտ, ան.....թեւան, նոր.....ծ, ականջ.....ղ, կէս.....ր:

Կեղտ.....տ, բրդ.....տ, փոչ.....տ, բոլոր.....վին, ամբող.....վին, լի.....վին:

2 Վարի արմատներով մէկ-երկու բաղադրեալ բառեր յիշեցէ՛ք:

մօտ	կրօն
զօր(ք)	բօթ
յօն(ք)	ամօթ
տօն	արտօն(ել)
պաշտօն	կարօտ
քօղ	զբօս
յօժար	նօսր
յօղ	անօթի
ծանօթ	ցօղ
աղօթ(ք)	ձօն
արօտ	նարօտ
հօտ	հոտ
խօսք	խոստում

ԱԾԱԿԱՆ (1)

- Սիրունիկ պուպրիկ - ինչպիսի՞ պուպրիկ
 - Համեղ ճաշ - ինչպիսի՞ ճաշ
 - Ընդարձակ տունը - ո՞ր տունը
 - Աշխատասէր աշակերտը - ո՞ր աշակերտը
- Գոյականին յատկանիչը ցոյց տուող բառերը կը կոչուին ածական:

Ածականները կը պատասխանեն ինչպիսի՞ եւ ո՞ր հարցումներուն, ինչպիսի՞ հարցումին, երբ գոյականը անորոշ է (սիրունիկ պուպրիկ, համեղ ճաշ, վայրի ծաղիկ մը):

Ո՞ր հարցումին, երբ գոյականը որոշեալ է (ընդարձակ տունը, աշխատասէր աշակերտը):

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Ածականը կապեցէ՛ք յարմար գոյականին եւ գրեցէ՛ք:

- պայծառ • ● շուն
- հաւատարիմ • ● պատուհան
- լայն • ● երկինք
- մաքուր • ● ապրանք
- սուրբ • ● եկեղեցի
- ընտիր • ● ձեռքեր
- վարար • ● բժիշկ
- հմուտ • ● մարդ
- առաքինի • ● գետեր

2 Կցելով բարդ ածականներ կազմեցէ՛ք, ապա կապելով ընդօրինակեցէ՛ք աջ սիւնակի յարմար մէկ գոյականին: Այս կապակցութիւնները դիմումի մէջ կը գործածուին ու գլխագիրով կը գրուին:

Պատիւ	արժան	Նախագահ
Վեհ	փառ	Հայրապետ
Արժանի	պատիւ	Հայր Սուրբ
Վսեմ	չուք	Քահանայ Հայր
Ազնիւ	փայլ	Հիւրեր
Հոգի	չնորհ	Տնօրէնութիւն
Համեստ	փայլ	Տէր եւ Տիկին
Մեծ	յարգ	Տիկին
Յարգ	արժան	Օրիորդ

*Ածականը կ'ըլլայ երկու տեսակ՝ որակական եւ յարաբերական:
 Որակական ածականը ցոյց կու տայ առարկային այն յատկանիշը, որ որակ է: Օրինակ՝ ճերմակ գլխարկ, լայն փէշ, երկար ճամբայ:
 Յարաբերական ածականը ցոյց կու տայ գոյականին վերաբերութիւնն ու ծագումը: Օրինակ՝ լեռնային ծաղիկ, ժողովրդային հաւաք, կրօնական տօն, մայրական սէր, ոսկեայ ապարանջան, երկաթեայ դուռ, լիբանանեան դրօշակ, ասորիկեան փիղ, մայրենի լեզու, պապենական հող:
 Յարաբերական ածականները կը կազմուին ային, ական, եայ, եան ենի, ենական ածականներու ածանցներով:
 Յարաբերական ածականները ունին գոյականի սեռական եւ բացառական հոլովներու իմաստ.*

գինուորական տարազ	> գինուորի տարազ
մայրական սէր	> մօր սէր
լեռնային ծաղիկ	> լեռան ծաղիկ
ոսկեայ ապարանջան	> ոսկիէ ապարանջան

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Վարի գոյականական կապակցութիւններուն մէջ նախ բերանացի որոշեցէ՛ք առաջինին պաշտօնը (յատկացուցիչ, որոշիչ), ապա կապակցութիւնը վերածեցէ՛ք ածական-գոյական կապակցութեան, առաջինը

*յարաբերական ածականի վերածելով ային, եայ, եան, ալան, ենի, ենա-
կան ածականակերտ ածանցներով:*

- դաշտի պտուղ
- ծովու կենդանի
- մարդու վարձունք
- ոսկիէ ապարանջան
- երկաթէ դուռ
- Ամերիկայի դրօշ
- Լիբանանի մայրի
- հայու աչքեր
- մանուկի խաղ
- տղու վարձունք
- հօր պատգամ
- գիւղի կեանք
- բժիշկի քննութիւն
- մօր լեզու
- պապերու երկիր
- Թագաւորի պալատ
- կայսեր Թագ
- միջնադարու երգ
- Կիլիկիոյ ասպետ
- արեւելքի պար
- Կիպրոսի գինի
- Ափրիկէի վագր

2 Որոշեցե՛ք նշուած գոյականներուն ընկերացող ածականները՝ մէկ կամ մէկէ աւելի: Ուշադրութի՛ն. ածականը կը դրուի գոյականէն առաջ, բայց ոտանաւորի մէջ երբեմն կը դրուի գոյականէն ետք: Ընդօրինակեցե՛ք՝ առաջ բերելով: Այսպէս՝

Ծառն այս մատղաչ - մասդաւ ծառը

ԱՍԱՑՈՒԱԾՔ ԾԱՌ ՏՆԿԵԼՈՒ ԱՌԹԻՒ

Տէ՛ր, օրհնէ՛ ծառն այս մատղաչ: Ես կը տնկեմ զայն ահա Փխրուն ու սեւ հողին մէջ, ուր պապերս կը հանգչին, ես՝ անոնց թոռը հսկայ, այս հողին տէրն եմ կրկին, Ու արեւուն տակ կ'աճիմ՝ անունն իրենց շուրթիս վրայ:

Պիտի բանայ ծառն այս մեծ իր բազուկներն ու ոգին, Գրկած իր մէջ պապերու արեւոտ շունչը անմահ. Տէ՛ր, միս-մինակ, նազելի, այս ծառն աղօթք մը ըլլայ, Ու փաթթուիլ իր մարմնոյն գան սիրողները գիւղին:

Երկաթագիր պատմութիւնն այս մտերիմ հողերուն Աչքիս արցունք կը բերէ...: Փառք ու մեռել չատ ունի Երկիրն իմ հին, ալեւոր՝ որուն ես թոռն եմ վայրի, Խոկումներով բեռնաւոր, երազներով օրօրուն:

Մեռելներու իբրեւ խաչ՝ ես այս ծառը տնկեցի:

ԼԵՒՈՆ-ՋԱԻԷՆ ՍԻՒՐՄԷԼԵԱՆ

.....
.....
.....
.....
.....
.....

ՖԵՏԱՅԻՆ

Հեղինակը

ՌՈՒԲԷՆ ՏԵՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆ (1882, Ախալքալաք - 1954, Փարիզ) ուսումը ստացած է Էջմիածնի Գեորգեան եւ Մոսկուայի Լազարեան ծեմարաններուն, ապա Ռուսական Զինուորական Ակադեմիային մէջ: 1903ին կը նուիրուի ազգային ազատագրական պայքարին եւ իբրեւ պատասխանատու գործիչ կ'ըլլայ Կարս, ապա Վասպուրական եւ Տարօն: 1915ին կը վարէ Տարօնի ինքնապաշտպանական կռիւները, կարեւոր դեր կ'ունենայ Հայաստանի Հանրապետութեան կերտման մէջ ու կ'ըլլայ զինուորական նախարար: 1921էն ետք կ'ապրի արտասահման ու կը գրէ իր յուշերը հայկական ազգային ազատագրական պայքարի մասին, եօթը հատորով, «Հայ Յեղափոխականի Սը Յիշատակները» վերնագիրով:

Վերնագիրի թելադրանք

Հեղինակը՝ յեղափոխական գործիչ, կը պատմէ իր առաջին մուտքը Տարօն ու ծանօթութիւնը Գեորգ Չաւուշի եւ անոր ֆետայիներուն հետ: Ան դիպուկ տողերով կը նկարագրէ ֆետայիի տիպարը՝ իր տարագով ու արտաքինով, նկարագրի եւ տարիքային գիծերով ու շրջապատի բնութեան հետ ունեցած իր սերտ կապով:

Ֆետային հայրենիքի փրկութեան նուիրուած կամաւոր զինուոր է:

Դեռ լոյսը չբացուած՝ կը հասնինք Ղզըլաղաճի պուրակը:

Փոքր գետի մը ձախ եզրին վրայ ինկած է գիւղը, իսկ աջ կողմը, ուր մենք կանգնած ենք, գիւղին անտառն է: Ծառերու խումբ մը կը նկատուի, դէպի ուր կ'ուղղենք մեր քայլերը: Ախօն կ'ըսէ. «Մերոնք հոն կ'ըլլան»: Լուռ կ'առաջանանք, բայց ծառերու ճիւղերն ու տերեւները մեզի կ'պչելով աղմուկ կը հանեն:

- Կեցի՛ր,- կը լսուի յանկարծ ծառերու մէջէն: Հրացաններ կ'ուղղուին մեզի:- Ո՞վ էք, «Ժա՞մ»:

- «Ժամուոր», - կ'ըլլայ պատասխանս:

Այս կարգախօսին վրայ երկու հոգի կը մօտենան. ա՛լ ֆետայիներու աշխարհին մէջ ենք:

Քիչ մըն ալ յառաջանալով հասանք փոքրիկ հրապարակ մը,

չըջապատուած բարձր սօսիներով, որոնց տակ կապուած էին ձիերը: Քանի մը քայլ անդին, գետնին վրայ, կը նկատուէին երկարած կամ ծառերու բուններուն թիկունք տուած մարդկային կերպարանքներ. Փետայիներն էին, կը հանգստանային:

Մթուլթեան մէջ ոչ ոք նշմարած էր զիս: Նոյնիսկ մեզ ընդունողները՝ Ղազարն ու Չոլօն, դեռ գլխի չէին ինկած ով ըլլալուս մասին: Սիրտս երկիւղածութեամբ լեցուած, կը դիտէի խորհրդաւոր անտառի այդ խորհրդաւոր ուրուականները: Ինքզինքս կը զգայի մեծ վանքի մը մէջ:

Տասը քայլի վրայ, մթուլթեան մէջէն ձայն մը կանչեց յանկարծ.
- Արա՛մ, դո՞ւն ես, մինա՞կ ես, թէ՛ զոյգ:

Գէորգ Չաւուչն էր, որ պողպատեայ ձայնով հարց կու տար առաջնորդիս: Արամը արագ առաջացաւ ձայնին կողմը եւ զեկուցում տուաւ: Գէորգը անմիջապէս վեր թռաւ տեղէն եւ ոտքի կեցած քանի մը Փետայիներու մէջէն անցնելով բռնեց ձիուս սանձը եւ միւս ձեռքով գլուխս վար քաշելով՝ համբուրեց զիս: Յետոյ տարաւ նստեցուց կանաչ խոտին վրայ, ծառերուն տակ:

Գէորգ Չաւուչն ու ես, այսպէս մթուլթեան մէջ, տակաւին իրար երես չտեսած, հին բարեկամներու նման իրարու փաթթուեցանք՝ ծանօթանալով առանց ձեւակերպութեան: Պարզ էր իր վերաբերումը եւ հարազատ, կարծես կը հանդիպէր իր ընտանիքի մէկ անդամին:

Ինծի ուղեկցող միւս Փետայիները եւ Գէորգի մէկ քանի զինուորները կը մնային ոտքի վրայ, մեզ դիտելով համր եւ ժպտուն:

- Տղա՛ք ջան, գացէ՛ք քիչ մը հանգստանալու, բայց արթուն մնացէ՛ք, լուսու դէմ է արդէն,- ըսաւ Գէորգ նստողներուն:

Բոլորն ալ բարեւ բռնեցին, յետոյ գացին եւ մեզմէ քանի մը քայլ անդին ծառերուն տակ նստան: «Միայն հանգստանալ» կը նշանակէր, որ արթուն պիտի մնային, քանի որ արշալոյսը ամենավտանգաւոր պահն է Փետայիին համար: Պէտք էր արթուն սպասել արեւին: Այդ պահուն, երբ հեռուները ամէն բան կը սկսի երեւիլ եւ դարանակալ թշնամին ա՛լ անկարող է յանկարծակիի բերել Փետային, թակարդը ձգել:

Գէորգի հետ մինակ էի: Թէեւ սաստիկ քնատ եւ ճամբէն յոգնած,

մենք եւս, ինչպէս բոլոր Ֆետայիները, արթուն մնացինք՝ արշալոյսին սպասելով ակնկառոյց: Բացի ատկէ, մեր հանդիպումը այնքան էր ազդած վրաս, որ եթէ ուզէի ալ՝ պիտի չկարենայի քնանալ:

Գէորգն ու ես շունչ շունչի կը խօսակցէինք: Գէորգը կը հարցընէր.

- Ի՞նչ կ'ընեն Վանի մեր տղաքը, որքա՞ն ուժ ունին, կազմակերպութեան ձե՞ւր, նպատակնե՞րը...:

Ես մանրամասն կը պատմէի գիտցածներս հաճոյքով: Ինք ուշադիր կը լսէր: Ու այսպէս՝ մինչեւ որ լոյսը բացուեցաւ:

Շատ զգալի է առաւօտեան ցուրտ քամին: Մարդ կ'ուզէ շարժումներ ընել, բայց բոլոր շարժումները արգիլուած են. Ֆետային կեանքը իր յատուկ յուզումներն ունի այդ պահուն: Վայրկեան առ վայրկեան՝ ան կը հետեւի լոյսի բացուելուն, ձայներու ուղղութեան, եղանակի փոփոխման. եւ այդ բոլորը՝ ո՛չ թէ սոսկական հետաքրքրութենէ մղուած, այլ որովհետեւ ատոնցմէ կախուած է իր գոյութիւնը:

Ֆետային ականջ պիտի կտրի՝ առանց ծպտուն հանելու, որ կարենայ լսել փոքր ձայներն ու շշուկները հեռուներէն, իսկ ինքը անլսելի ու աննշմարելի մնայ հետապնդող թշնամիէն: Ան իր կռնակը պէտք է տայ իր գինակիցի կռնակին: Անոնք պէտք է սեղմուին իրարու եւ իրար տաքցեն՝ առանց կրակի ու ծուխի: Ֆետային կեանքի ամէն մէկ ըրպէն կ'ապրի բնութեան բոլոր արտայայտութիւններուն մէջ, կը գնահատէ բնութեան իւրաքանչիւր երեւոյթը:

Ծանր է կեանքի ամէն մէկ ըրպէն համրել ու կռուի սպասել, բայց որքան ալ ծանր ըլլայ, քաղցր է, դուրեկան, ու աւելի եւս՝ կռուի ատեն, երբ ամէն ըրպէ կարծես տարի կը դառնայ,- բարեբախտ կա՛մ դժբախտ ըրպէ,- դարձեալ անմոռանալի պահ՝ Ֆետային հոգիին մէջ...

Քիչ-քիչ լոյսը բացուեցաւ ծառերուն մէջէն, ճռուողուն թռչուններու երգերովը օծուն: Շուրջս կը տեսնեմ Ֆետայիները, բաժնուած հինգ մեծ խումբերու, իրարմէ հագիւ հարիւր քայլ հեռու՝ մօտ 75 հոգի: Մենք քառակուսիին մէջտեղն ենք, ինչպէս եւ տասի չափ ձիերը,

Թամբուած, խուրջիները կապուած:

Ֆետայիները երեւոյթով գրաւիչ են, տպաւորող: Բոլորն ալ բարձրահասակ ու քսանհինգ տարեկանէն վեր: Ոմանք ալեհեր են, ինչպէս Սպաղանաց Մակար, Գալշօ Մանուկ, Իշխանաձորի Կրպօ, բայց միջին տարիքը կը տարուբերի 25էն 40ի շուրջ:

Սիրտդ կը բացուի դիտելով Ֆետայիները: Գլուխները բարձր են, մէջքերը ուղիղ եւ բարձրածիգ: Կնճռոտ երեսները ո՛չ կարմիր ունին եւ ոչ ալ սպիտակ, տաքով ու պաղով թրծուած՝ պղինձի գոյն են ներկուած: Դէմքերը լուրջ են, խոհուն. ո՛չ լացի եւ ոչ հրճուանքի հետք կը նշմարէք: Շատեր կարծես պողպատէ շինուած արձաններ են, քիչ մը զայրոյթ եւ քիչ մը դաժանութիւն՝ գծագրուած ծնօտներու վրայ եւ աչքերու մէջ: Ծիծաղելու կամ ուրախանալու ատեն այդ գիծերը անշէջ կը մնան եւ սառն ազդեցութիւն կը թողուն:

Ֆետայիներու հագուստները երփներանգ են: Գլխուն ունին կարմիր արախչին՝ բոլորտիքը փուշիներով, որոնք քամիին հետ կը փողփողան եւ դէմքերուն դաժանութիւն ու անվեհերութիւն կու տան: Հագած են լայն արխալուխ եւ ասեղնագործ շալվար, ոտքերուն՝ տրեխներ:

Մէջքի լայն գօտիին վրայ ունին չորս կապ կաշիէ փամփըշտակալ՝ 240 «մոսին» հրացանի փամփուշտներով եւ 140՝ տասհարուածեան «մաուզէր» ատրրճանակի, որ կը կրեն կողքին: Այդ բոլորին վրայ կը քաշեն գօտին, որուն կապուած է Մսրրի կամ Դամասկոսի կեռ խանչալը: Աւելի եւս տպաւորիչ կը դառնան ուսերէն ձգուած խաչկապ փամփըշտակալներով: Այս բոլորը ծածկելու համար՝ Ֆետայիները իրենց վրայ կ'առնեն մագոտ

Հայ ֆետայիի տարապ

ապան՝ առանց թեւերու եւ առանց կուրծքի եւ որ բոլորովին ահռելի կը դարձնէ զիրենք:

Վաղ արչալոյսին գեղեցիկ են Փետայիներու այդ խումբերը: Գեղեցիկ, միանգամայն եւ ահարկու: Անոնց միջեւ, իրօք, մարդ ինքզինք կը զգայ ասլաններու հետ, թէ՛ սիրելի ու գեղեցիկ եւ թէ՛ վտանգաւոր:

ՌՈՒԲԷՆ ՏԷՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կպչիլ - փակիլ, դպչիլ

Կարգախօս - նշանաբան, հոս՝ գաղտնախօսութիւն

Ուրուական - ցնորական երեսոյթ, ոգի

Զեկուցում - ազդ, հաղորդում, զեկոյց

Դարանակալ - պահուրտած՝ դաւի համար

Ակնկառոյց - աչքը սեւեռած, անքթիթ

Սոսկական - պարզ

Ծպտուն - փոքր ճիչ

Դուրեկան - հաճելի

Թամբել - թամբը ձիուն հագցնել

Խուրջին - մազէ հիւսուած հին տեսակի ճամբորդական պայուսակ

Ալեհեր - սպիտակամազ

Դաժանութիւն - վայրագութիւն, բրտութիւն

Բարձրաձիգ - վեր բարձրացող, բարձրահասակ

Երփներանգ - գոյնզգոյն

Ահռելի - ահարկու, սարսափելի, վախազդու

Կեռ - ծռած ծայրով, կոր

Վաղ արչալոյսին - առտու կանուխ

Միանգամայն - միեւնոյն ատեն

ԴԱՍԱՐԱՆԱՅԻՆ ԶՐՈՒՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

1.- Օսմանեան Կայսրութեան դէմ հայկական ազգային ազատագրական պայքարի ամէնէն կարեւոր շրջանները եղան Տարօնն ու Վասպուրականը: Քարտէզի վրայ ձգեցէ՛ք այս երկու շրջանները՝ կանգ առ-

ներով Սասնոյ գաւառի, Մուշի, Պիթլիսի, Վանի, Աղթամարի, Վարազայ Վանքի վրայ: Համառօտ նիւթեր գտէ՛ք Սասնոյ առաջին (1894) եւ երկրորդ (1904) ապստամբութիւններու վերաբերեալ:

2.- Գէորգ Չաուչ ինչպէ՞ս կ'ընդունի պատասխանատու ընկերը: Ըստ քեզի՝ ինչո՞ւմ հարազատ են այս մարդիկ:

3.- Ֆետային ինչպէ՞ս կը սերտէ բնութիւնը, ինչպէ՞ս կ'ապրի անոր մէջ, ինչո՞ւ այդպէս կ'ընէ:

4.- Ֆետային միշտ սպասումի մէջ է, ինչո՞ւ եւ ի՞նչ հոգեվիճակով:

5.- Ո՞ր պարբերութեան մէջ հեղինակը կը նկարագրէ ֆետայիներու դէմքը: Հոն ո՞ր տողերը կը մատնեն անոնց ներքին աշխարհը, նկարագրի գիծերը: Պարբերութիւնը պատրաստեցէ՛ք ուղղագրութեան համար:

6.- Գտէ՛ք ֆետայիներու նկարներ ու փորձեցէ՛ք ճանչնալ անոնց տարազին հիմնական բաժինները.- կարմիր արախչի, փուշի, արխալուխ, չալվար, տրեխ, խենչալի գօտի, ապա, նաեւ գէնքերը՝ «մոսին» հրացան, «մաուզէր» ատրճանակ, խաչկապ փամփշտակալ, կեռ խանչալ: Պատրաստեցէ՛ք պատի թերթ մը:

7.- Հեղինակը քանի մը տեղ հիացական ապրումներ ունի ֆետայիներուն հանդէպ. գտէ՛ք այդ տողերը:

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Վարի որակական ածականները նախ կապեցէ՛ք փոխաբերաբար նոյն իմաստը արտայայտող նշանակուած բառերուն, ապա ընդօրինակեցէ՛ք որոշիչ-որոշեալ զոյգերը:

ազնիւ	պողպատեայ ձայն
անկոտորում	կապարէ բեռ
յեղյեղուկ	երկաթեայ կամք
բամբ	ոսկի նկարագիր
ծանր	սնդիկի բնաւորութիւն
ճերմակ	ոսկի արհեստ
չահաբեր	արծաթ մազեր

ՈՒՆ 0 (2)

Բառին վեջաւորութեան «օ» հնչիւնը կը գրենք.

- Ոյ, երբ հայերէն բազմավանկ բառ է.- ի վերջոյ, յետոյ, պահածոյ, չափածոյ, բրածոյ, հաւաքածոյ, ժողովածոյ: Վերջին երկու բառերը ունին նաեւ հաւաքածու եւ ժողովածու ձեւերը: Յօդ եւ յոգնակերտ մասնիկ ստանալով յ-ն կ'իյնայ, ինչպէս՝ պահածոն, պահածոներ:

Միավանկ բառերու վերջը յ-ն կ'արտասանուի՝ Նոյ, խոյ, գոյ:

- Ո կը գրենք միայն այո բառին վերջը:

- Օտար բառերու եւ յատուկ անուններու փաղաքչական ձեւերու վեջաւորութեան կը գրենք օ, ինչպէս՝ քիլօ, մեթրօ, օթօ, Սաթօ, Վարսօ, Կարօ, Մանօ: Այս բառերը յօդ եւ յոգնակերտ մասնիկ առնելով օ-ն կը պահեն նոյնութեամբ, ինչպէս՝ Կարօն, Սարօն, Մարօն, իմ օթօս, քու օթօդ, օթօներ: Սակայն հոլովումի ատեն բառավերջի օ գիրը կը դառնայ ո եւ յաջորդ ձայնաւորին կը միանայ յ-ով, ինչպէս՝

Մարօ՝ Մարոյին, Մարոյէն, Մարոյով.

օթօ՝ օթոյին, օթոյէն, օթոյով:

Եան ածանցը ստանալու ատեն օ-ն կ'ըլլայ ոյ, ինչպէս՝ Շառօ՝ Շառոյեան, Թամօ՝ Թամոյեան, Քենկօ՝ Քենկոյեան, Մարսօ՝ Մարսոյեան:

Օ-ով կը գրենք նաեւ ա) ձայնարկութիւնները՝ տօ', ծօ', լօ', հօ'. բ) հայերէն կարգ մը գիրերու անունները՝ Թօ, հօ, ցօ:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Մականունի վերածեցէ՛ք հետեւեալ անունները.

Հայրօ Մանօ

2 Որոշիչ յօդով եւ յոգնակերտով օժտեցէ՛ք:

պահածոյ..... մեթրօ.....

3 Հոլովեցէ՛ք:

պահածոյ.....

Մանօ.....

ԱԾԱԿԱՆ (2)

Որակական ածականի յատկանիշներն են.

ա.- Կրնայ փաղաքչական, նուազական եւ սաստկական ածանցներ ստանալ.- գէր՝ գիրուկ, կլոր՝ կլորիկ, մեծ՝ մեծկակ, լայն՝ լայնկեկ, կարմիր՝ կարմրորակ, դեղին՝ դեղնաւուն, խոր՝ խորին, դժուար՝ դժուարին:

բ.- Կրնայ կրկնաւոր կազմել.- ծանր-ծանր շարժումներ, մեծ-մեծ խօսքեր, կաս-կարմիր խնձորներ, դեփ-դեղին դեղնուց:

գ.- Կրնայ ութին ածանցով գոյական կազմել.- քաջ՝ քաջութիւն, ուրախ՝ ուրախութիւն, տխուր՝ տխրութիւն, գեղեցիկ՝ գեղեցկութիւն:

դ.- Սովորաբար հականիշ կ'ունենայ.- ցած - բարձր, հաստ - բարակ, նեղ - լայն, գեղեցիկ - տգեղ, չար - բարի, խորամանկ - միամիտ, խոնարհ - գոռոզ, երջանիկ - ապերջանիկ:

ե.- Կ'ունենայ աստիճան: Այսպէս

- դրական աստիճան - գերադրական աստիճան
- գէր խոզը - ամէնէն գէր խոզը //ամենագէր խոզը
- լաւ գործ - ամէնէն լաւ գործը //ամենալաւ գործը//
լաւագոյն գործը

Գերադրական աստիճանը կը կազմենք.

- Ածականի դրական աստիճանին վրայ ամէնէն բառը դնելով:
- Ամէն բառին եւ ածականին հետ իսկական բարդութիւն կազմելով:

Եթէ ածականը բաղաձայնով կը սկսի:

- Ածականին կցելով ազոյն ածանցը:

Գերադրական ածականին հետ գոյականը միշտ որոշեալ կը դրուի:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Ժխտական նախածանցներով տուէ՛ք հականիշը հետեւեալ որակական ածականներուն:

- բախտաւոր աղջիկ
- ունեւոր ընտանիք
- երջանիկ տղայ
- հասուն պտուղ

գոհունակ դէմք

համեղ ճաշ

2 Որակական ածականը գործածեցէ՛ք փաղաքչական (կեկ, կակ, ուկ, իկ) եւ նուազական (աւուն, որակ) ածանցներով:

լայն սենեակ

մեծ տուն

փոքր աղջիկ

սիրուն պուպրիկ

զէր բաղիկ

դեղին ծաղիկ

կապույտ լաթ

3 Փակագիծի գոյականը ածականակերտ ածանցներով վերածեցէ՛ք որակական ածականի (ոտ, եղ, աւէտ, աւոր, կոտ, ելի, ալի):

(փոշի) սեղան

(ուժ) մարմին

(հոտ) ծաղիկ

(տաղանդ) նկարիչ

(վախ) նապաստակ

(յարգ) ուսուցիչ

(չնորհ) դերասան

(վէրք) թռչուն

(աղտ) ձեռքեր

(ծաղիկ) դաշտեր

մաքուր գրէ՛:

Մաքուր = ձեւի պարագայ «գրէ՛» ստորոգիչին, որակ. ած., դր. աստ.:
գ.- Ստորոգելի:

Ձեռքերը մաքուր են:

Մաքուր են = բարդ ստորոգիչ:

են = հանգոյց, էական բայ, ներկայ ժամանակ, յոգնակի, Գ. դ.:
մաքուր = ստորոգելի, որակ. ած., դր. աստ.:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

● Նախ գտէ՛ք ածականը, ապա լուծեցէ՛ք:

Հին երազներս ամպերու պէս կ'անհետին:

.....
Մենք քաջասիրտ ուզմիկը տեսանք:

.....
Հայկական շուրջպարը խանդավառեց ներկաները:

.....
Մատանին ունէր աղամանդեայ ակ մը:

.....
Լաւագոյն մարզիկը պարզեւատրուեցաւ:

.....
Ես ամենագէշ վարձուներին արժանացայ:

.....
Երկիրը կը գտնուի արեգակնային դրուժեան մէջ:

.....
Տունը գեղեցիկ է:

.....
Անսխալ կարգա՛:

.....
Գեղեցիկ շարադրէ՛:

ՄԵՆՔ ՅԱԻԵՐԺՈՒԹԵԱՆ ԾԱՌԸ ԵՂԱՆՔ

Յեղիմակը

ԻԳՆԱ ՍԱՐԸԱՍԼԱՆ, ծնած է Պոլիս, 1945ին: Ունի հայկական նախակրթություն: Մասնագիտությամբ բժիշկ է: Ունի բանաստեղծություններու երկու ժողովածուներ՝ «Լօ» եւ «Քառասներակ Սերերով», որոնք մեծ հռչակ ապահոված են իրեն իբրեւ բանաստեղծ: Ան ունի ապրումի անկեղծություն, արտայայտության խտություն ու ինքնատիպ շունչ:

Վերնագիրի թելադրանք

«Մենք Յաւերժութեան Ծառը եղանք» ազատ ոտանաւորը խորքին մէջ հայրենասիրական քերթուած մըն է: Բանաստեղծը

«Մենք» ըսելով կը հասկցնէ հայ ժողովուրդը, որ ստեղծած է իր մշակոյթը՝ ճարտարապետությունը, գրականությունը, երգն ու երաժշտությունը, եւ հակառակ իր դժուար պատմության՝ վերընծիւղած ու ուղքի կեցած է անմահական ծառի պէս:

Անհաւասար տողերով ու տուներով քերթուածը կը կոչուի ազատ ոտանաւոր:

տառապանքներ – հալածանքներ – մահեր տեսանք
պատառ մը հացի սիրոյն
պուտ մը երջանկութեան համար պայքարեցանք
կարօտներ – առանձնութիւններ
սէրեր – անքուն գիշերներ
յուսախաբութիւններ տեսանք
դարերու հոսանքն ի վեր
դարերու հոսանքն ի վար նաւարկեցինք
փոթորիկներ մեզ ճգմեցին ու անցան
պատերազմներ
նահատակներ
մարտիրոսներ տեսանք
ցուրտ հողը մեր տաք արցունքով թրջեցինք
արհաւիրք
կեղեքում

հեծկլտուք - թախիժ տեսանք
սեպ լեռներն ի վեր մագլցեցանք
մեր ապաւինած ժայռերը փուլ եկան
արիւնլուայ գլորեցանք

քաջասիրտ ուղմիկը - նազելաչուք թամարը տեսանք
թմբուկին ձայնով զինովցանք
սրինգին շունչով վերացանք

խոցեր - կոծեր - բոցեր տեսանք
այրեցանք - փիւնիկ եղանք - վերակենդանացանք
արեւ եղանք -
մայրամուտին կարծեցին թէ մեռանք
արչալոյսով դարձեալ ծագեցանք
հնամենի վանք մը եղանք
ձինին տակ կորսուեցանք
ձինհալին դարձեալ ցոլացինք
անմահ երգ մը եղանք
կռունկի նման
ճախրեցինք հորիզոնէ հորիզոն

մշտադալար ծառ մը եղանք
սրտին մէջ երկրագունդին
մեր արմատները մխրճեցինք
եւ աշխարհի չորս ծագերուն
ծիածանի եօթը գոյներով
ծաղկեցանք երակ-երակ

մենք յաւերժութեան ծառը եղանք

ԻԳՆԱ ՍԱՐԸԱՍԼԱՆ

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պուտ մը - ումպ մը, կաթիլ մը

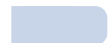
Մարտիրոս - նահատակ, հաւատքի վկայ

Արհաւիրք - սարսափ, տագնապ, ահուվախի օրեր
Կեղեքում - կողոպտում, հարստահարութիւն
Հեծկլտուք - լաց, արտասուքի ձայն
Թախիծ - խոր տրտմութիւն, կսկիծ, մորմոք
Սեպ - ցցուած ժայռ
Ապաւինիլ - ապաստանիլ, վստահիլ
Փուլ գալ - փլչիլ
Խոց - վէրք, վէրքի բացուածք
Կոծ - ողբ, լաց, սուգ
Փիւնիկ - առասպելական թռչուն մը, որ մոխիրներէն կը վերակենդանանայ

ԴԱՍԱՐԱՆԱՅԻՆ ՁՐՈՒՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

- 1.- Օրինակներով ընդլայնեցէ՛ք մեր պատմութեան դժնի ժամանակները բնութագրող առաջին հատուածին շարք մը գաղափարները:
- 2.- Երկրորդ կարճ հատուածին գլխաւոր գաղափարները թուեցէ՛ք: Անոնք մեր պատմութեան ո՞ր ժամանակները կրնան արտայայտել:
- 3.- Երրորդ հատուածին մէջ բանաստեղծը քանի մը հակադրութիւններով կու տայ մեր նահատակութիւնն ու վերակենդանացումը: Ըսէ՛ք վարի տողերուն դիմաց հակադրութիւն կազմող երկրորդ գաղափարը:
 - այրեցանք -
 - մայրամուտին կարծեցին թէ մեռանք -
 - ձիւնին տակ կորսուեցանք -
- 4.- Նոյն հատուածին մէջ բանաստեղծը մեր նահատակութիւնն ու վերակենդանացումը պարզելու համար մեզ փոխաբերաբար ի՞նչ բաներով կ'արտայայտէ. թուեցէ՛ք եւ կրկնեցէ՛ք վերի հակադրութիւնները:
- 5.- Նոյն հատուածին մէջ մեր ապրելու յաղթանակը ի՞նչ բանի հետ կը համեմատէ:
- 6.- Չորրորդ հատուածին մէջ բանաստեղծը մեր անմահութիւնը ի՞նչ փոխաբերութեամբ արտայայտած է:
- 7.- Իգնա Սարըասլան չի գործածեր գլխագիրը, իսկ կէտադրական նշաններուն փոխարէն կը գործածէ միայն գծիկը եւ կը դիմէ տողերու կտրատումին: Միասնաբար արձակի վերածեցէ՛ք առաջին հատուածը՝ ստորակէտը, վերջակէտը եւ գլխագիրը տեղին գործածելով: Նոյն ձևով հատուածը պատրաստեցէ՛ք ուղղադրութեան համար:

**ԵԱ, ՅԱ, ՅԵԱ, ԵԱՅ.
ԻԱ, ՅԻԱ, ԻԱՅ, ԷԱ**

Ասոնք ուղղախօսական տեսակէտէն նոյնն են ներկայիս, բայց ծագումով ու դիրքով իրարմէ կը տարբերին:

Եա-ն կը գրուի բառին մէջ, բաղաձայնէ մը ետք, ինչպէս՝ ատեան, կեանք, մատեան, մանեակ, պատեան, Արուսեակ, սպասեակ, վառեակ, այծեամ, սենեակ, ոսպնեակ, սարեակ, ժանեակ, օթեակ եւ այլն:

Եա կը գրենք նաեւ օտարամուտ բառերու եւ ձայնարկութիւններու սկիզբը, ինչպէս՝ Եարճանեան, եար, եա՛, եա՛հ:

Եան, եացք եւ եակ ածանցներէն առաջ յ կու գայ, երբ յ-ն կայ արմատին մէջ.- երեկոյ՝ երեկոյեան, Նոյ՝ Նոյեան, հայիլ՝ հայեացք, այդպէս նաեւ՝ դանայեան տակառ, դայեակ, Հմայեակ բառերուն մէջ: Կամ յ-ն կ'աւելնայ ա-ով եւ օ-ով վերջացող արմատներուն վրայ.- Եղիա՝ Եղիայեան, Արա՝ Արայեան, Գաբօ՝ Գաբոյեան, Համօ՝ Համոյեան եւ այլն:

Յա կապակցութիւնը ունի նոյն արտասանութիւնը, բայց կու գայ ա եւ ո ձայնաւորներէն ետք, ինչպէս՝ կայան, տղայական, Հայաստան, խոյակ, խոյանալ, գոյական եւ այլն:

Եայ կը գրուի բառերուն վերջաւորութեան, բաղաձայնէ մը ետք, ինչպէս՝ հրեայ, քրիստոնեայ, պաշտօնեայ: Եայ ածանցը գոյականներէն յարաբերական ածականներ կը կազմէ, ինչպէս՝ գետեզերեայ, ծովափնեայ, երկօրեայ, եռօրեայ, երկամեայ, պղնձեայ, բիւրեղեայ, թիթեղեայ եւ այլն: Ունինք յատուկ անուն մըն ալ՝ Հրաչեայ: Բացառութիւն է համարեա՛ բոլր:

Իա կը գրուի բաղաձայնէ մը ետք ծագումով օտար բառերու մէջը եւ վերջը, ինչպէս՝ Անթիլիաս, Արփիար, Բենիամին, Գողիաթ, հեքիաթ, միլիառ, Անանիա, Եղիա, Սոնիա, լուբիա, քիմիա, Իտալիա, Գերմանիա...:

Յիա ունինք միայն Գայիանէ անունին մէջ:

Իայ ունինք միայն կրիայ բառին վերջաւորութեան:

Էա ունինք ֆրանսերէնէ տառադարձեալ իտէա (զաղափար), իտէալ բառերուն եւ յունարէնէ եկած Անդրէաս անձնանունին եւ Քորէա երկրանունին մէջ:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 Որոշեցե՛ք՝ եա՞, թէ՛ իա:

Ատ.....ն, կ.....նք, մատ.....ն, ման.....կ, պատ.....ն, Արուս.....կ, սպաս.....կ,
վառ.....կ, այծ.....մ, սեն.....կ, ոսպն.....կ, սար.....կ, ժան.....կ, օթ.....կ, Անթիլ.....ս,
Արփ.....ր, Բեն.....մին, Գող.....թ, Հեք.....թ, միլ.....ո:

2 Որոշեցե՛ք՝ եա՞յ, թէ՛ իա:

Հր....., քրիստոն....., պաշտօն....., գետեղեր....., ծովափն....., երկօր.....,
եռօր....., Հնամ....., պղնձ....., բիւրեղ....., թիթեղ....., Հրաչ....., Անան.....,
Եղ....., Մատաթ....., Սոն....., լուբ....., քիմ....., Իտալ....., Անգլ....., Սպան.....:

3 Եակ, եացք եւ եան ածանցներով բառեր, յատուկ անուններ եւ մականուններ կազմեցե՛ք:

Հայ(իլ)	Եղիա
Հմայ(ել)	Սարօ
Նոյ	Հարմա

4 Յիշեցե՛ք գրութիւնը:

Կր....., Գա.....նէ, Անդր.....ս, իտ.....լ, իտ....., Համար.....՝:

5 Հոլովեցե՛ք հետեւեալ գոյականները եւ տեսե՛ք, թէ՛ միայն ո՛ւր պէտք է դնել յ յաւելուած գիրը:

գինի
ափսէ
կատու
Մարօ
Սոնա

ԹՈՒԱԿԱՆ

Թուական կոչուող բառերը ցոյց կու տան գոյականին

քանակը	<i>երկու մարդ</i>	- քանի՞ մարդ
	<i>երկուքական տետր</i>	- քանի՞ տետր
	<i>մէկ երրորդ մասը</i>	- քանի՞ մասը
կարգը	<i>հինգերորդ տղան</i>	- քանի՞երորդ տղան

Գոյականին քանակը ցոյց տուող կամ քանակական թուականները կ'ըլլան.

- **Բացարձակ թուական**, որ առարկային քանակը ցոյց կու տայ թիւով, ինչպէս՝ տասնչորս գրասեղան, քառասուն աշակերտ, հինգ հարիւր զինուոր, հազար տող եւ այլն: **Բացարձակ թուականներն են միաւորները, տասնաւորները, հարիւրաւորները, հազարաւորները եւ այլն:**

- **Բաշխական թուական**, որ գոյականին հաւասար բաշխումը կը ցուցնէ: **Բաշխական թուականները կը կազմուին ական ածանցով՝ մէկական, երկուքական, երեքական, չորսական կամ բացարձակ թուականի կրկնութեամբ՝ մէկ-մէկ, երկու-երկու, երեք-երեք, չորս-չորս...:**

- **Կոտորակային թուական**, որ մէկ թուականէն պակաս քանակ ցոյց կու տայ՝ մէկ երրորդ, երկու երրորդ, երեք հինգերորդ...: **Մէկ չորրորդը կ'արտայայտուի քառորդ, իսկ մէկ երկրորդը կ'արտայայտուի կէս բառով:**

Գոյականին կարգը ցոյց տուող կամ դասական թուականները կը կազմուին.

ա.- ըրող ածանցով.- երկրորդ, երրորդ, չորրորդ:

բ.- Միւս բոլոր դասականները կը կազմուին երրորդ ածանցով՝ հինգերորդ, վեցերորդ, եօթերորդ, ութերորդ, իններորդ, տասերորդ, տասնըմէկերորդ, տասներկուերորդ, տասներեքերորդ, քսաներորդ, երեսուներորդ...:

գ.- Մէկ բացարձակ թուականը դասական ձեւ չունի. անոր փոխարէն կը գործածուի առաջին բառը:

Քարդութիւններու մէջ մէկ, երկու, երեք եւ չորս թուականները ունին դասականի նոր ձեւեր՝ հարիւր մէկերորդ, հարիւր երկուերորդ, հարիւր երեքերորդ, հարիւր չորսերորդ...:

Տասնաւոր-միւտոր թուականները կը գրենք կցելով.

16՝ տասնվեց, 35՝ երեսունհինգ, 78՝ եօթանասունութը...:

Տասնաւորներէն բարձր թիւերը կը գրենք յարադրութեամբ.

120՝ հարիւր քսան, 1231՝ հազար երկու հարիւր երեսունմէկ...:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1 *Գրեցէ՛ք տասնաւորները հետեւեալ միւտոր թուականներուն:*

մէկ երկու երեք

չորս հինգ վեց

եօթը ութը ինը

2 *Գրեցէ՛ք հետեւեալ թուանշանները:*

1 5 6

7 8 9

10 50 60

90 11 12

28 59 46

101 128

1236

58755

494866

3768392

3 Դասական թուականի վերածեցէ՛ք:

մէկ	երկու	երեք
չորս	հինգ	վեց
եօթը	ութը	ինը
տասը	տասնմէկ	
եօթանասուներկու		
երեսուներեք		
քառասունչորս		

Մէկէն բարձր թուականներու հետ գործածուող գոյականը սովորաբար եզակի կը գործածուի, ինչպէս երկու տղայ, քառասուն աշակերտ, հարիւր զինուոր, մանաւանդ երբ այդ գոյականը չափի, զինի, քանակի եւ տարածութեան միաւոր է, տասը քիլօ շաքար, երկու ժամ ետք, հարիւր մեթր կերպաս, երկու գլուխ սոխ, քսան հատ, երեք պարկ եւ այլն:

Գոյականը յոգնակի կը գործածուի.

ա.- Եթէ գոյական լրացեալը որոշեալ առում ունի. «Քսան մարզիկները քաղաքս ժամանեցին»:

բ.- Եթէ թուականին եւ գոյականին միջեւ դրուած ըլլայ որեւէ բառ. «Եօթը երկար տարիներ սպասեցի»:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

Թուականին գոյական լրացեալը բացէ՛ք եզակի կամ յոգնակի թիւով:

Այդ հինգ (աշակերտ)..... ներկայ էին:

Հինգ (աշակերտ) միայն ներկայ էր:

Մեր տասներկու (մարզիկ) կրնան յաղթել:

Վաչտը ունէր հարիւր (զինուոր)..... :

Երեք գեղեցիկ (ծաղիկ) կան թուփին վրայ:

Քսան (հատ) կը բաւէ:

ՄԵՐ ՀՈՂԵՐԸ ՊԻՏԻ ՏԱ՞Ն

Հեղինակը

ՊԵՏՐՈՍ ՀԱՃԵԱՆ ծնած է 1933ին, Ճարապուս, Սուրիա: Կ'աւարտէ ծննդավայրի նախակրթարանը ու ինքնաշխատութեամբ կը հմտանայ հայերէնի եւ հայ գրականութեան մէջ: Ուսուցչութիւն կ'ընէ Տէր Զօրի, Հայէպի եւ Պուէնոս Այրեսի (Արժանթին) հայկական վարժարաններուն մէջ: Խմբագրած է Պուէնոս Այրեսի «Արմէնիա» օրաթերթը: Գրած է պատմուածք եւ վէպ: Ունի նաեւ դասագիրքեր: Իր երկերէն յիշենք «Հրամանեցէք, Պարոններ», «Կար Չկար» եւ «Կալկեմիշ»:

խորհելով որ իր գանձանակի պարունակութեամբ «Մեր հողերը» ազատագրած պիտի ըլլայ: Հիասթափութիւնը կարճ պիտի տեւէ, որովհետեւ փոքրիկը արդէն Հայ Դատի գինուոր է ու շուտով պիտի անդրադառնայ, որ բռնագրաւուած մեր հողերը յարատեւ ու երկարաշունչ պայքարով միայն պիտի ազատագրուին: Կարելորդ այդ հաւատքով մեծնալն ու հաւատքը սերունդէ սերունդ փոխանցելն է:

Վերնագրի թելադրանք

Այս պատմուածքին գլխաւոր դերակատարը կարճ հիասթափութիւն մը կ'ապրի,

Առաւօտեան ժամերուն, երբ օրաթերթին 1979 տարուան վերջին թիւը լոյս ընծայելու համար մեր տպարանը նոր սկսած էր կեանք ստանալ, խմբագրատունէն ներս մտաւ մանչուկ մը՝ հինգ-վեց տարեկան: Ետեւէն կու գային հայրն ու մայրը:

Անսովոր այցելու մըն էր անկասկած, որ ուրախ, բայց վարանոտ քայլերով մօտեցաւ խմբագրի սեղանին, դրաւ անոր վրայ փոքրիկ դեղին գանձանակ մը ու դուրս փախաւ գրասենեակէն: Հայրն ու մայրը ետ բերին գինք քաշելով-քաշքշելով եւ պնդելով, որ տայ իր բացատրութիւնը այս այցելութեան ու գանձանակին մասին:

- Ի՞նչ է ասիկա,- հարցուցի մանչուկին:
- Դրամ է,- ըսաւ ամչնալով ու փաթթուելով հօրը ծունկերուն:
- Ինչո՞ւ բերիր այս դրամը,- շարունակեցի ժպտալով:

- Հայ Դատի համար,- ըսաւ յայտնապէս սորված ըլլալով այն պատասխանը, որուն համար պատրաստուած էր ամբողջ 1979 տարուան ընթացքին, դեղին գանձանակին մէջ օրը օրին լումայ դնող եւ սրտատրոփ ա՛յս օրուան սպասող աղուոր այս մանչուկը:

Բացատրութիւնը տուաւ հայրը.

- Անցեալ տարուան սկզբնաւորութեան գանձանակ մը նուիրեցինք իրեն եւ պատուիրեցինք, որ դրամ հաւաքէ անոր մէջ՝ նուիրելու համար Հայ Դատին...

- Հայ Դատը ի՞նչ է,- հարցուցած էր մանչուկը:

- Կ'ուզենք ետ առնել մեր հողերը,- բացատրած էր հայրը, իսկ մայրը գրկած էր իր մանչուկը, փայփայած անոր խարտեաչ մազերը եւ համոզկեր շեշտով աւելցուցած.

- Ա՛հ, պզտիկ գաւակս, գիտե՞ս որքան պիտի սիրես մեր հողերը:

Ու հիմա մանչուկը եկած էր ետ առնելու համար իրենց հողերը: Դրաւ գանձանակի բանալին եւս սեղանին վրայ եւ սպասեց:

Միասնաբար բացինք եւ հաշուեցինք հաւաքուած գումարը՝ մանր մետաղեայ դրամներ, թղթադրամ, փեսօ թէ տոլար, արդիւնք՝ մէկ տարուան մանկական խնայողութեան, մանկական հաւատքի ու երեւակայութեան, մտասեւեռումի՛...: «Տարեվերջին ետ պիտի առնենք մեր հողերը»: Գումար՝ 100 տոլար, 12 միլիոն 560 հազար փեսօ:

Մինչ պաշտօնեան կը պատրաստէր համապատասխան ստացագիրը, մանչուկը հօրը եւ մօրը մէջտեղը նստած, ակնդէտ ու անհամբեր, թիկնաթոռին մէջ գրեթէ պահուրտելով, ցած ձայնով հարց կու տար հօրը.

- Հիմա մեր հողերը պիտի տա՞ն...

Մինչ հայրը կը տնտնար, յայտնապէս անակնկալի եկած, եւ մտքին մէջ կը փնտռէր համոզիչ պատասխան մը, մէջ մտաւ մայրը, եւ զգուելով գաւակին մազերը՝ ըսաւ քնքշօրէն.

- Համբերութի՛ւն, եաւրի՛կս, դեռ քեզի տարեկից շատ մանչուկներ պիտի բերեն իրենց գանձանակը:

Պատրաստ էր արդէն ստացագիրը, եւ հայրը գայն տղուն երկարելով բացագանչեց հպարտօրէն.

- Ահաւաստիկ ստացագիրը, ուրեմն մենք տուած ենք մեր հողերուն արժեգինը:

Խեղճ տղան, քիչ մը տխուր ու յուսաբեկ, քիչ մը դժգոհ ու սրբանեղած, քրթմնջելով, քիթը մռուլթը կախած՝ համբոյր մը տուաւ խմբագիրին, եւ փաթթուելով մօրը ծունկերուն, երեքով դուրս ելան խմբագրատունէն: Երիտասարդ հօր աչքերուն մէջ յուզումնախառն հպարտութիւն կը նկատուէր, մօր շրթունքները կը դողային պահու յուսահատական կտրուածքէն, մինչ վեց տարեկան Կապին, որ ամբողջ խօսակցութեան ընթացքին հայերէն արտայայտեց միմիայն «մեր հողերը» բառերը, մէկ ափով բռնած էր մօր փէշը եւ միւս ափին մէջ ամուր մը սեղմած կը տանէր «իրենց հողերուն» ստացագիրը՝ գտուածի արտայայտութեամբ, բայց ներքնապէս գոհունակ:

Պահը օրինակելի էր:

Ուրեմն, թերթի յաջորդ տարուան առաջին թիւին մէջ, 1980 Յունուար 3, խմբագիրը այս մասին գրեց նշմար մը, որուն մէջ պատասխանելով Կապի «մեր հողերը պիտի տա՞ն» հարցադրումին, հետեւեալ խօսքերով կ'եզրափակէր իր յօդուածը.

«Ու ահա կը պատասխանենք հրապարակաւ.

- Այո՛, մեր հողերը պիտի տան, տղան:

Պիտի տան ուշ կամ կանուխ եւ ուզեն կամ չուզեն, եթէ ունենանք այս ոգիով զաւակ մեծցնող հայրեր ու մայրեր:

Պիտի տան, եթէ մեզմէ իւրաքանչիւրը՝ մեծ կամ պզտիկ, տարուան իւրաքանչիւր օրը, մեր առօրեայ հոգերուն, հարցերուն ու հելքերուն մէջ մեզի համար հո՛գ ընենք «հողը ետ առնելու» գաղափարը:

Պիտի տան, եթէ մեզմէ ամէն մէկը, համեստ կամ հարուստ, երիտասարդ կամ ալեւոր, ուսանող կամ աշխատաւոր, մեր նիւթական թէ բարոյական հնարաւորութիւններէն մաս մը, մասնիկ մը ի սպաս դնենք այս մանչուկի մաքրամաքուր երեւակայութեան ու երագին:

Այո՛, հաւատա՛, տղան, պիտի տան մեր հողերը, երբ քեզի պէս ընեն ու քեզի պէս հաւատան բոլոր հայերը, օրը օրին եւ կաթիլ-կաթիլ զրկուելով անհատապէս, զոհաբերուելով անձ-

նապէս, տարուան ամբողջ երկայնքին կեդրոնանալով «մանկական» հրակէզ հեռանկարի մը վրայ, ծառայելով անոր՝ մանկական անայլայլ երկիւղածութեամբ:

Ահա այսպէս, 1979 Դեկտեմբեր 31ի առաւօտուն, մանչուկ մը մտաւ խմբագրատունէն ներս եւ սեղանին վրայ դրաւ 100 տոլար, 12 միլիոն 560 հազար փեսօ, զոր հաւաքած էր դեղին գանձանակի մը մէջ, օրը օրին զրկուելով, օրը օրին հրծուելով եւ հայարտանալով հաւաքուող դրամներու խշրտուքէն»:

Այսօր, 23 տարի վերջ, երբ արդէն հասուն տղամարդ մըն է Կապի եւ շատ հաւանօրէն զաւկի տէր ընտանիքի հայր մը, խմբագիրին վերեւի հրապարակային պատասխանը կրնայ համոզիչ ըլլալ կամ չըլլալ իրեն, բայց վստահ եմ, լաւապէս կ'ըմբռնէ իր մանկութեան կապուած դեղին գանձանակին ու մեր հողերուն առնչութիւնն ու տարողութիւնը, ոգեկան մղումը, ուրեմն հարկ չկայ յաւելեալ մեկնաբանութիւններու: Միայն թէ ես պիտի ուզէի օր մը հանդիպիլ Կապիին՝ ընելու համար իրեն հետեւեալ խնդրանքը.

- Այս Կաղանդին դեղին գանձանակ մը նուիրէ՛ զաւկիդ, Կապի՛, ինչպէս տարիներ առաջ ըրած էր հայրդ, եւ յաջորդ Կաղանդին զինքը առաջնորդէ հայ թերթի մը խմբագրատունը ետ առնելու համար մեր հողերը:

Չէ՞ որ բոլորս ալ, հայրդ, դուն, ես եւ այս պատմուածքը կարդացող իւրաքանչիւր հայ մարդ՝ մանուկ եղած ենք օր մը, եւ բոլորս ալ գիտենք, որ մանուկներու երեւակայութեան մէջ միայն աշխարհ անթերի է ու արդար, կապոյտ երկնքի պէս մաքուր ու զուլալ, եւ որ երեւակայութեան մը ձգողութեամբ գանձանակ պահող մանուկները օր մը կրնան վերադարձնել մեր բոլորէն խլուած մեր հողերը:

ՊԵՏՐՈՍ ՀԱՃԵԱՆ

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Վարանոտ - տատամսոտ, չուար

Սրտատրոփ - բաբախող սրտով, անհամբեր

Խարտեաչ - ոսկեգոյն՝ մազ, դեղձան, չէկ

Համոզիկեր - համոզիչ

Մտասեւեռում - լարուած ուշադրութիւն
Ակնդէտ (ակն-դէտ) - անհամբեր սպասումով
Արժեզին - գնումի գին, սակ
Յուսաբեկ - կտրուած յոյսով, յուսակտուր
Քրթմնջել - տրտնջալ
Հրապարակաւ - բացայայտ կերպով, բոլորին տեսանելի կերպով
Եզրափակել - եզրակացնել, վերջ դնել
Հեւք - արագ շնչառութիւն
Ի սպաս դնել - տրամադրութեան տակ դնել
Հրակէզ - կրակէ այրած, կրակ դարձած, տաք
Հեռանկար - ծրագիր, մտապատկեր
Անայլայլ - անխռով, անփոփոխ, անդորր, անվրդով
Երկիւղածութիւն - յարգանք
Յաւելեալ - աւելի
Մեկնաբանութիւն - լուսաբանութիւն, բացատրութիւն
Զգողութիւն - քաջողականութիւն

ԴԱՍԱՐԱՆԱՅԻՆ ԶՐՈՒՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

- 1.- Պատմեցէ՛ք Կապիին հետ պատահած դէպքը՝ ճիշդ արտայայտելով մանուկին հոգին ու տրամաբանութիւնը:
- 2.- Քսանեօթը տարի ետք հեղինակը ի՞նչ կը թելադրէ Կապիին: Կապին նոյնը պիտի ընէ՞ իր գաւկին՝ ինչ որ իր հայրը իրեն ըրաւ:
- 3.- Թերթին մէջ գրած իր յօդուածը հեղինակը «նշմար» կը կոչէ: Նշանակեցէ՛ք նշմարը բնութագրող ճիշդ տողերը:
 - Նշմարը օրաթերթին մէջ կարճ սիւնակի չափով գրուածք մըն է:
 - Նշմարը օրաթերթին մէջ ընդարձակ գրուածք մըն է:
 - Նշմարը նախ քանի մը տողով դէպքը կը պատմէ:
 - Նշմարը միայն դէպքը կը պատմէ:
 - Նշմարին մէջ հեղինակը իր տպաւորութիւնները կ'աւելցնէ:
 - Նշմարը միայն հեղինակին տպաւորութիւնները կ'արտայայտէ:
 - Նշմարը ընթերցողին բան մը կը թելադրէ:
 - Նշմարը ընթերցողին պարզապէս բան մը կը պատմէ:
- Եզրակացուցէ՛ք, թէ ի՞նչ է նշմարը:
- 4.- Գրեցէ՛ք նշմար մը. պզտիկ իրադարձութիւն մը ձեր կեանքէն եւ անկէ բխած ուսանելի խորհրդածութիւն մը:

ՄԵԾ ԵՂԵՌՆ

1915-1922 թուականներուն
 Օսմանեան Կայսրութեան
 ամբողջ հայութիւնը բնաջինջ
 ըլլալով արքայութեան իր
 երկրէն: Եղան մէկուկէս
 միլիոն զոհեր: Արեւմտեան
 Հայաստանը հայաթափ
 եղաւ: Վերապրող
 հայութիւնը, հայրենիքի թէ
 Սփիւռքի մէջ, չի մոռնար իր
 զոհերը եւ իր
 բռնագրաւուած հողերը: Ան
 կը պահանջէ
 Յեղասպանութեան
 ճանաչում եւ արդար
 հատուցում:
 Պահանջատէր հայութիւնը
 տէրն է իր Դատին:

*Բազմահազար հայեր մեր զոհերուն
 յարգանքի տուրք մատուցելու
 համար կը բարձրանան
 Ծիծեռնակաբերդ, Մեծ Եղեռնի
 յուշարձան:*

*Աշխարհահռչակ գրող Ուիլիամ
 Սարոյեան Մեծ Եղեռնի զոհերու
 անմար կրակին առջեւ ծնրադիր,
 Ծիծեռնակաբերդ:*

Լուսանկար՝ Պօղոս Պօղոսեանի

ԵՕ, ԵՈ, ԷՈ, ԻՈ, ԻՈՅ, ԻՕ, ՅՈ, ՅՕ

Ասոնք ուղղախօսական տեսակէտէն նոյնն են ներկայիս, բայց ծագումով ու դիրքով իրարմէ կը տարբերին:

Արդի Հայերէնի մէջ Եօ մնացած է քանի մը բառերու մէջ.- Եօթը, արդեօք, ընտանեօք, կարծեօք: Յո ունինք ա ձայնաւորէն ետք. կայ միայն այդ Հայերէն բառը. օտար բառերու վերջը՝ յօ.- մայօ:

Եո ունինք օտար բառերու սկիզբը, ինչպէս՝ Եոհան, Եոլանտ, Եոհան-նէս, Եորկի ...: Իո ունինք օտար բառերու մէջը, բաղաձայնէ ետք, ինչպէս՝ ամպիոն, միլիոն, միսիոնար, Անտիօք, Սրապիոն, Սիոն, Լիոն, Յուլիոս, Բիւզանդիոն եւ այլն, իսկ իօ ունինք բառերու վերջը՝ Անթոնիօ, Օնթարիօ...: Օրիորդ բարդ բառը ունի Հայերէն ծագում՝ օրի (իշխան) եւ որդ (որդի):

Իոյ կ'ունենանք իա վերջաւորութեամբ տեղանուններու սեռական-տրական Հոլովին մէջ.- Իտալիա՝ Իտալիոյ, Սուրիա՝ Սուրիոյ...:

Էօ ունինք ֆրանսերէնէ տառադարձեալ միայն լեզէոն եւ պանթէոն բառերուն մէջ, նաեւ յունարէնէ անցած յատուկ անուններուն մէջ, ինչպէս՝ Թէոդոս, Թէոդորոս, Մատթէոս, Թադէոս, Բարթողիմէոս, Զակքէոս, Տիմիթէոս, Կղէոպատրա, նաեւ՝ Գէորգ, որ կ'արտասանուի «Գեւորգ» ձևով: Սիմոն յատուկ անուան գրութեան նախկին ձևն է՝ Սիմէոն:

Էօ ձևը միւսերէն իր Հնչիւնով ալ կը տարբերի. ունինք օտար բառերու մէջ, ինչպէս՝ էօփենի, Կէօքճեան, Չէօրէքճեան եւ այլն:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

- 1 Որոշեցէ՛ք Եօ°, Եո°, Իո°, Թէ՛ Էո: Բացատրեցէ՛ք: Ամպ.....ն, միլ.....ն, միս.....նար, Անտ.....ք, Սրապ.....ն, Ս.....ն, Լ.....ն, Յուլ.....ս, Բիւզանդ.....ն, Թ.....դորոս, Մատթ.....ս, Թադ.....ս, Բարթողիմ.....ս,հան, պանթ.....ն, Տիմիթ.....ս, Գ.....րգ,թը, արդ.....ք, ընտան.....ք:
- 2 Թուեցէ՛ք յո, յօ, իօ վերջաւորութեամբ բառեր: Բացատրեցէ՛ք:
- 3 Թուեցէ՛ք էօ ունեցող բառեր կամ մականուններ:

ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ ՇԱՐԱՀԻՍԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆՆԵՐԸ

Թուականը խօսքի մէջ կ'ունենայ հետեւեալ պաշտօնները.

ա.- Կը դրուի գոյականէն առաջ՝ իբրեւ որոշիչ: Թուական որոշիչը կարելի է գտնել քանի՞, որքա՞ն, քանի՞երորդ հարցումները դնելով գոյական լրացեալին վրայ:

տասը գիրք - քանի՞ գիրք

տասը = որոշիչ «գիրքը» որոշեալին, քանակ. բացարձակ [Թ.:

հինգական գիրք - քանի՞ գիրք

հինգական = որոշիչ «գիրքը» որոշեալին, քանակ. բաշխական [Թ.:

Մէկ հինգերորդ մասը - քանի՞ մասը

Մէկ հինգերորդ = որոշիչ «մասը» որոշեալին, քանակ. կոտոր. [Թ.:

տասերորդ դասարանը - քանի՞երորդ դասարանը

տասերորդ = որոշիչ «դասարանը» որոշեալին, դասական [Թ.:

բ.- Ստորոգելի:

Թիւր հինգ է:

հինգ = ստորոգելի է հանգոյցին, քանակ. բացարձակ [Թ.:

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆ

Նախ գտէ՛ք որոշիչ թուականը իր որոշեալին հետ, ապա լուծեցէ՛ք:

Հերոսամարտը տեւեց քառասուն օր:

.....

Մուսալեոցիք ունեցան տասնութը նահատակ:

.....

Տասը-տասը զինուորով խումբեր կազմեցին:

.....

Աչակերտները երեքական հարցումի պատասխանեցին:

.....

Աշխատանքը քառորդ ժամ տեւեց:

Առաջին մարզիկը պարգեւատրուեցաւ:

Հինգերորդ դարը Ոսկեդար կոչուեցաւ:

ԱԾԱԿԱՆՆԵՐՆ ՈՒ ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐԸ ԻԲՐԵՒ ՓՈՆԱՆՈՒՆ

Ածականներն ու թուականները անթեք բառեր են, այսինքն՝ խօսքի մէջ փոփոխութեան չեն ենթարկուիր: Սակայն կրնան փոխարինել լրացեալ գոյականը ու գոյականաբար գործածուիլ: Օրինակ՝

Տասնհինգ քիլօ ապրանք գնեցի, երկուքը՝ խնձոր, վեցը՝ գետնախնձոր, երեքը՝ նարինջ, չորսը՝ զանազան:

Ճերմակ եւ կարմիր երկու ինքնաշարժներ կեցան շէնքին մօտ: Կարմիրը եղբօրս ինքնաշարժն է, իսկ ճերմակը՝ հօրս:

Գոյականաբար գործածուելու պարագային թուականներն ու ածականները կը կոչուին փոխանուն, յօդ կ'առնեն ու կը հոլովուին ի հոլովումով եւ կը կատարեն գոյականին բոլոր պաշտօնները:

Երկու թուականը, իբրեւ փոխանուն, կը ստանայ ք ածանցը. երկուքը, երկուքին, երկուքէն, երկուքով:

● **Լուծեցէ՛ք նշուած բառերը:**

Չորրորդը իմ չնիկս է:

Յինը իմ պայուսակս է:

Դրօշակներէն հայկականը բարձր կը ծածանի:

ԺԶ. ԴԱՍ

ԿԱՆՔ, ՊԻՏԻ ԼԻՆԵՆՔ

Յեղիճակը

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵԻԱԿ (Պարոյր Ղազարեան), ծնած է 1924ին, Վայոց ձորի Զանգակատուն գիւղը, Հայաստան: Լեզուի եւ գրականութեան հետեւած է Երեւանի եւ Մոսկուայի համալսարաններուն մէջ: Հայրենի մեծագոյն բանաստեղծներէն մէկը եղաւ: Իր երկերէն յիշենք «Նորից Քեզ Հետ», «Մարդը Ակի Մէջ», «Եղիցի Լոյս» (քերթուած), «Անլուրի Զանգակագուն» «Այր Մի Մաշտոց Անուն», եւ «Եռածայն Պատարագ» (վիպերգ):

Արկածով մահացաւ 1971ին:

Վերնագիրի թելադրանք

Այս ազատ ոտանաւորը հայրենասիր-

րական քերթուած մըն է: Բանաստեղծը մեր նկարագրի տարբեր գիծերով կը հաստատէ, որ մենք քաղաքակիրթ ազգ ենք, հպարտ ենք մեր անցեալով ու յաւերժ ապրելու ու մեծնալու կամք ունինք:

Մենք մեզ ոչ ոքից չենք գերադասում:
 Պարզապէս մեր բախտն ուրիշ է եղել.-
 Պարզապէս շատ ենք մենք արիւն հեղել.
 Պարզապէս մենք մեր դարաւոր կեանքում,
 Երբ շատ ենք եղել
 Ու եղել կանգուն՝
 Դարձեալ չենք ճնշել մէկ ուրիշ ազգի.
 Ո՛չ ոք չի տուժել զարկից մեր բազկի:
 Եթէ գերել ենք՝
 Գրքերո՛վ միայն.
 Եթէ տիրել ենք՝
 Զիրքերո՛վ միայն...
 Իսկ երբ ստիպուած մեր հողն ենք թողել՝
 Ուր էլ որ հասել, որտե՛ղ էլ եղել,
 Զանացել ենք միշտ ամէնքի համար.
 Շինել ենք կամուրջ,

Կապել ենք կամար,
Ամէնուր հերկել,
Հասցրել բերքեր,
Ամէնքին տուել մի'տք, առա'ծ, երգե'ր,
Պաշտպանել նրանց հոգեւոր ցրտից,-
Ամէնուր թողել մեր աչքի ցլանք,
Մեր հոգուց մասունք
Եւ նշխար՝ սրտից...
Մենք քիչ ենք, այո', բայց կոչոււմ ենք Հայ.-
Գիտենք ղեռ չանցած վէրքերից տնքալ,
Բայց նոր խնդուլթեամբ ցնծալ ու հրճուել,
Գիտենք թշնամու կողը մխրճուել
Ու բարեկամին դառնալ աջակից,
Դուրս գալ մեզ տրուած բարութեան տակից՝
Մէկի փոխարէն տա'ս հատուցելով:
Յօգուտ արդարի ու արեգակի
Գիտենք քուէարկել մեր կեանքով նաեւ:
Ու եթէ ցանկան մեզ բռնի վառել՝
Մենք գիտենք մխա՛լ եւ կրակ մարել:
Իսկ եթէ պէտք է խաւարը ցրել՝
Գիտենք մոխրանալ որպէս վառ կերոն:
Եւ գիտենք նաեւ մեզ կրքոտ սիրել,
Բայց ուրիշներին միշտ էլ յարգելով:
Մենք մեզ ոչ մէկից չենք գերադասում,
Բայց մեզ էլ գիտենք,
Մեզ Հայ են ասում:
Եւ ինչո՞ւ պիտի չհպարտանանք...
Կա'նք:
Պիտի լինե'նք:
Ու ղեռ... շատանա'նք:

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ

ԲԱՌԵՐ ՈՒ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գերադասել - նախապատիւ համարել, բոլորէն բարձր տեսնել
Հեղել - հոսեցնել, թափել

Ամէնուր - ամէն տեղ
Մասունք - սուրբ անձէ մը մնացած յիշատակ
Նշխար - Պատարագի հաց, մաս. հոս՝ կտոր, բեկոր
Տնքալ - ցաւի տակ հեւալ, հեծել
Աջակից - օգնական, գործակից
Հատուցել - վնասի փոխարէն գոհացում տալ
Վառ - կրակոտ, բորբ, ցայտուն
Կերոն - հաստ ու երկայն մոմ

ԴԱՍԱՐԱՆԱՅԻՆ ԶՐՈՒՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

1.- Գտէ՛ք այն տողերը, ուր բանաստեղծը ցոյց կու տայ մեր ազգի

- ա) խաղաղասիրութիւնը
- բ) ստեղծագործական շնորհքը
- գ) շինարար ոգին
- դ) մարդասիրութիւնը
- ե) խիզախութիւնը
- զ) երախտագիտութիւնը
- է) արդարամտութիւնը
- ը) դիմադրողական ոգին
- թ) ազգասիրութիւնը

2.- Փորձեցէ՛ք մեր ժողովուրդի ներկայ կամ պատմական կեանքէն առնուած օրինակներով ներկայացնել անոր նկարագրի գիծերէն մէկը: Ծարագրեցէ՛ք:

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

● Ոտանաւորը փորձեցէ՛ք կարդալ արեւմտահայերէն ու ճիշդ չարադասութեամբ: Այսպէս

Մենք մեզ ոչ ոքից չենք գերադասում:

Պարզապէս մեր բախտն ուրիշ է եղել.-

Պարզապէս շատ ենք մենք արիւն հեղել:

Մենք մեզ ոչ ոքէ չենք գերադասեր:

Պարզապէս մեր բախտն ուրիշ եղած է.-

Պարզապէս մենք շատ արիւն հեղած ենք...

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

1.- Հայ Լեզու - Վահան Թեքեան	3
Հայերէնի պատմութիւն	7
Բառաչեչտ եւ Հնչինափոխութիւն	9
Հիմք եւ վերջաւորութիւն, թեքուող ու անթեք բառեր	11
2.- Վարք Մաշտոցի - Կորին	13
Է ձայնաւորին Հնչինափոխութիւնը (1)	21
Գոյական	23
3.- Աթլանթայի Հայերն Ալ Խենթեցեր Են - Վրէժ Արմէն	26
Է ձայնաւորին Հնչինափոխութիւնը (2)	33
Յատուկ եւ հասարակ անուններ	35
4.- Չմեռնող Արմատներ - Շահանդուխտ	39
Ի ձայնաւորին Հնչինափոխութիւնը	45
Գոյականին թիւը	47
5.- Լեռն Ի Վեր - Զարեհ Խրախունի	51
Ու ձայնաւորին Հնչինափոխութիւնը	54
Գոյականին առումները	55
6.- Պճեղ Մը Անուշ Սիրտ- Շահան Շահնուր	58
Խօսքի տեսակները ըստ խօսողի	63
Ոյ երկբարբառին Հնչինափոխութիւնը	65
Գոյականին հոլովումը (1)	67
7.- Մաշաճ Աւել - Բենիամին Նուրիկեան	72
Փոխաբերութիւն եւ համեմատութիւն	78
Եա երկբարբառին Հնչինափոխութիւնը	79
Գոյականին հոլովումը (2)	80
8.- Գիւղիս Ճամբան - Ռուբէն Որբերեան	83
Տոկուն ձայնաւորներ	86
Գոյականին շարահիւսական պաշտօնները (1)	87
9.- Շինարարութիւն Աղթամարի Վրայ - Թովմա Արծրունի	90
Չափական միաւորներ	95
Աւանդութիւն	97
Լուսաւորչի Կանթեղը - Յովհաննէս Թումանեան	98
Ուղղագրութիւն - Ա	99
Գոյականին շարահիւսական պաշտօնները (2)	100
10.- Բանաստեղծը - Յակոբ Մնձուրի	103

Ուղղագրութիւն - Ե եւ Է	109
Անձնական դերանուններ եւ դիմորոշ յօդեր	111
11.-Կարաւանէն Ետ Մնացած Ուղտը - Վահան Թոթովենց	115
Ուղղագրութիւն - Ը	121
Ստացական յօդեր եւ ստացական դերանուններ	123
Անդրադարձ դերանուններ	124
Փոխադարձ դերանուններ	124
12.- Առիւծն Ու Արջուկը - Նշան Պեչիկթաշլեան	126
Ուղղագրութիւն - Ո եւ Օ (1)	130
Ածական (1)	132
Ասացուածք Ծառ Տնկելու Մասին - Լեւոն-Զաւէն Սիրմէլեան	135
13.- Ֆետային - Ռուբէն Տէր Մինասեան	136
Ուղղագրութիւն - Ո եւ Օ (2)	142
Ածական (2)	143
Ածականին չարահիւսական պաշտօնները	145
14.- Մենք Յաւերժութեան Ծառը Եղանք - Իգնա Սարըասլան	147
Ուղղագրութիւն - ԵԱ, ՅԱ, ՅԵԱ, ԵԱՅ, ԻԱ, ՅԻԱ, ԻԱՅ, ԷԱ	150
Թուական	152
15.-Մեր Հողերը Պիտի Տա՞ն - Պետրոս Հաճեան	155
Ուղղագրութիւն - ԵՕ, ԵՈ, ԷՈ, ԻՈ, ԻՈՅ, ԻՕ, ՅՈ, ՅՕ, ԷՕ	161
Թուականին չարահիւսական պաշտօնները	162
Ածականներն ու թուականները իբրեւ փոխանուն	163
16.- Կա՛նք, Պիտի Լինենք - Պարոյր Սեւակ	164
Բովանդակութիւն	167

Կողք եւ նկարներու համադրում՝ **ՀՐԱԶԴԱՆ ԹՈՒՔՄԱՃԵԱՆ**
Ձեւաւորում եւ գունաբաշխում՝ **ԱՍԱՏՈՒՐ ԱՐԱՄԵԱՆ**
Տպ. «ԱՐԵՒԵԼՔ»